

VIGILIA

1997 / 11

J.-M. Lustiger és Jakubinyi György Kis Szent Terézről

HORVÁTHY PÉTER: Szent Márton kolostorai

SZIGETI JENŐ: A halálról a katolikus teológiában

BARSI BALÁZS: „A király menyegzőt rendezett a fiának”

LENGYEL BALÁZS: Rónay György végső regénye

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: Halottak

LUKÁCS LÁSZLÓ:	A kicsinyek bölcsessége	801
JEAN-MARIE LUSTIGER:	„Papi hivatást érzek magamban” (Kapy Nóra fordítása)	802
JAKUBINYI GYÖRGY:	A Kis Út a kommunista Európában (Endrédi László fordítása)	811
■	Szent Teréz egyháztanítóvá avatása	817
SZIGETI JENŐ	A halálról szóló tanítás az újabb katolikus teológiában	819
HORVÁTHY PÉTER:	Szent Márton kolostorai	826
BARSÍ BALÁZS:	„A király menyegzőt rendezett a fiának”	832

SZÉPÍRÁS

LÁSZLÓFFY ALADÁR:	Hit; Az én rigóm, az én kutam (versek)	841, 842
KOSZTOLÁNYI DEZSŐ:	Halottak	843
SÁRÁNDI JÓZSEF:	Holt lelkek között (vers)	845
PERGEL FERENC:	A beduin (elbeszélés)	846
LENGYEL BALÁZS:	Rónay György végső regénye	859

A VIGILIA BESZÉLGETÉSE

SZÖRÉNYI LÁSZLÓ:	Kállay Kristóffal	866
------------------	-------------------	-----

MAI MEDITÁCIÓK

JÓZSEF TISCHNER:	A kegyelem egyháza (Éles Márta fordítása)	872
------------------	---	-----

SZEMLÉ

(a részletes tartalomjegyzék a hátsó borítón)	876
---	-----

A kicsinyek bölcsessége

Nem sok szentje van az újkori egyháztörténetnek, aki akkora „karriert” futott volna be halála után, mint Lisieux-i Szent Teréz. Élete annyira rövid volt és rejtett, annyira „érdektelen”, hogy alig látszott belőle valami. (Ellentétben például a nemrég elhunyt kalkuttai Teréz anyával, aki már életében a világhír csúcsára jutott el páratlan személyiségével és életművével, s akit kortársai is szentként tiszteltek.)

Hogy ki volt ez a „kis” szent, a világ számára halála után derült ki naplóból, majd leveleiből. A korszak, amelyben élt, „aszályos” időszak volt az egyház életében: megritkult a „próféták”, az Isten szeretetét messzehangzóan hirdető vagy az egyház életében kiemelkedően nagyot alkotó szentek száma is. Teréz lelki-szellemi zsenialitása éppen abban rejlik, hogy bár egészen a századvég kultúrájának és egyházának gyermeke volt, mégis át tudta törni korának kötöttségeit. Gondolatainak, vágyainak, imába transzformált életének horizontját ki tudta szabadítani a kor gondolatvilágából, kolostorának aprólékosan szabályozott, emberi kicsinyességektől sem mentes életéből. Egészen, egyszerre fölülről és belülről látta a világot, mondhatnánk, művészi intuícióval. E látását azonban nem emberi tehetségének köszönhetette, hanem annak a mindent felülmúló, az egyre nagyobb szeretet vágyától hajtott odaadásnak, amely a világot alkotó és megváltó Isten mindenre használható eszközévé tette.

Nem volt járatos a teológiában, nem tanulmányozta tudós alapossággal a Szentírást sem. A nagyon is hétköznapi emberek „kis útját” járta, de ezen az úton egyenesen, célratörően, kitérések és megtorpanások nélkül tartott Isten felé. Ez a kis lélek a legnagyobbra vágyott, minden gőg vagy szorongás, minden hátsó szándék és földi ambíció nélkül: „Megtaláltam hivatásomat; az én hivatásom: a szeretet. És ugyanígy megtaláltam helyemet is az egyházban... Az egyháznak a szívében én a szeretet leszek; így minden leszek, és így megvalósul lelkem vágya.”

Bármilyen merésznek látszanak is e szavak, Teréz egész élete bizonyítja, hogy nem egy romantikus lelkületű apáca túlfűtött érzelmei mondatják őket, hanem az egész emberiséget szeretetébe fogadó Isten, akivel minden egyes ember a legszorosabb és legszemélyesebb módon eggyé válhat a szeretetben.

Sokan meghökkentek rajta, hogy Terézt egyháztanítóvá nyilvánítják, sorrendben harmincharmadikként, a nők közül pedig harmincharmadikként. Miért éppen ő, s nem valamelyik kiváló, szent és tudós teológus? Bizonyára azért, mert a kicsinyek evangéliumi bölcsességével talált rá a legfontosabb igazságra, a szeretetre, annyira, hogy az élethivatásául választotta. „A többi néma csend” — Isten titka.

JEAN-MARIE
LUSTIGER

„Papi hivatást érzek magamban”

Született 1926-ban, 1954-ben szentelték pappá, 1983 óta Párizs érseke. *Emberhez méltón* című könyve a Vigilia Kiadónál jelent meg 1997-ben. Ennek egy részletét 1997. 4. számunkban közöltük. Előadása az 1996 októberében Lisieux-ben tartott konferencián hangzott el.

Teréz pap akar lenni

Szent Teréz azt mondja nekünk, hogy papi hivatása van.

Hogyan kell értelmeznünk ezt a kijelentést? Vajon előrevetítette azt a mai követelést, hogy szenteljének pappá nőket a katolikus egyházban, mint ahogyan az anglikánok azt meg is tették?

Az *Utolsó beszélgetések* két mondata világosan megmutatja ezt: „A Jó Isten magához szólít olyan korban, amikor még rendes körülmények között sem lehettem volna pap. (...) Júniusban történne, hogy megkaptam a szent rendeket. S hogy ne sajnáljak semmit, a Jó Isten megengedi, hogy beteg legyek, s így ez ne történhessék meg, hanem haljak meg, mielőtt a szolgálatomat gyakorolhatnám” (1897. június, Genèviève nővérhez).

Hihetetlen bizalom! Bár tudja, hogy kevés napja van hátra az életből, úgy látszik, mégsem mondott le erről az ötletéről.

„Amikor én voltam a soros a zsolozsmában, milyen büszke voltam arra, hogy a kórusban hangosan mondtam a könyörgéseket! *Arra gondoltam, hogy a pap ugyanezeket a könyörgéseket mondja a misében*, s jogom van ahhoz, hogy hozzá hasonlóan hangosan mondjam el őket az Oltáriszentség előtt, áldást és feloldozást adjak, s felolvassam az Evangéliumot, amikor én vagyok az előénekes.” (CJ 6.8.6)

Életének utolsó napjaiban is ilyen nyomatékosan fogalmazza meg vágyát a papságra, s erről nem mond le, hacsak nem azért, mert Isten másképpen döntött. De magában úgy gondolta, hogy megtörténhetett volna.

Néhány sor a „B” *Kézirat-ból*: „Érzem magamban a papi hivatást; ó Jézus, micsoda szeretettel vennélek kezembe, mikor hívó szavamra le szállanál az Égből... Micsoda szeretettel adnálak a lelkeknek! ... De jaj! miközben Pap szeretnék lenni, csodálom és irigylem Assisi Szent Ferenc alázatát, és hivatást érzek magamban arra, hogy kövessem őt, s ne fogadjam el az Áldozópapság fenségét és méltóságát.”¹

Teréz tehát úgy utasítja vissza azt a lehetőséget, hogy pappá legyen, mintha az ténylegesen nyitott és vitathatatlan távlatként állna előtte.

Hogyan vélekedjünk minderről? Szent Teréz hihetetlenül pontosan látja, mi a katolikus papság. Az akkoriban rendelkezésére álló szavak azonban nem teszik lehetővé számára, hogy nevével nevezze azt, ami megérzésében helytálló.

A krisztusi papság

Vágyódása a papságra ugyanis semmi esetre sem a szolgálati papságért folytatott hatalmi harcból fakad, hanem ráérezés a krisztusi papságra, amelyben részt vesz minden megkeresztelt ember,

s amelyből ő kármelitaként különlegesen részesül. Csodálatos ráérzéssel vetíti előre a *hívek királyi papságának tanát*. Mennyire ősi tanítás ez: már Péter első levelében megfogalmazódik (2,9-10), a II. Vatikáni zsinat pedig a katolikus és az apostoli papsággal kapcsolatos reflexiójának középpontjába helyezte.

Szó sincs olyan követelésről, amely kétségbe vonná Teréz papsággal kapcsolatos álláspontjának helyességét. Teréz jogosan, természetesen és tökéletesen ráérezett arra, hogy mi is valójában a katolikus papság. Hosszú ideig eltemetett, elfeledett, el nem ismert, félretett gazdagság volt ez, amíg a II. Vatikáni zsinat újból föl nem fedezte.

Olvassuk el a „B” *Kézirat* e híres oldalát, amelyben Teréz kifejti hivatása sokrétűségét:

„Hogy jegyesed vagyok, ó Jézus, hogy kármelita vagyok, hogy vedel való egyesülesem által anyja vagyok a lelkeknek: ennek ki kellene elégítenie engem, (...) de nem így van (...) Kétségtelenül hivatásom ez a három kiváltság, Kármelitának, Jegyesnek és Anyának lenni, s mégis, más hivatásokat is érzek magamban, érzem a harcos, a pap, az apostol, az egyháztanító, a mártír hivatását is...” (im. 225-226)

A folytatást ismerik. Ez a szöveg sokkal gazdagabb és összetettebb számomra, mint egyszerűen a pappá szenteltetés igénye. Mert ezekben a leggyezőszerűen szerteágazó vágyakban, mint egy csiszolt gyémánt, felragyogtatja a katolikus papság egész misztériumát — a keresztség papságát és a jézusi papságot. Magának Teréznek az útját követve pontosabban meg kell határoznunk ezt a papságot.

A II. Vatikáni zsinat tanítása

Az egyetemes papság

A zsinati atyák a *Lumen gentium* című konstitúció 2. fejezetében fogalmazták meg a „hívek királyi papságának” tanítását. „E messiási népnek feje Krisztus. (...) Ezt a népet jellemzi az Isten gyermekeinek méltósága és szabadsága; mindegyikük szívében úgy lakik a Szentlélek, mint templomban. (...) A megkereszteltek ugyanis az újjászületés és a Szentlélek kenete által felszentelt lelki házzá és szent papsággá lesznek, hogy lelki áldozatot mutassanak be, és hirdessék annak dicsőségét, aki a sötétségből meghívta őket csodálatos világosságra” (LG 9-10).

Jól felismerhető a zsinat e megfogalmazásban Teréz gondolata, aki a világ kezdetétől az idők végéig akart apostol lenni. Amit ő naiv egyszerűséggel mond el, azt a zsinat az Evangélium szavaival fogalmazza meg. A zsinati atyák gondolatainak összefüggésében érthetjük meg a Terézben élő vágyat az apostolkodásra, az egyetemes evangelizációra.

Ez a rövid idézet a zsinat tanításából megmutatja, mennyire egybecseng a *B Kézirat* és a zsinat szövege. Csakhogy Teréz na-

gyon ügyetlenül fejezi ki magát, hiszen a tanítást még nem fogalmazták meg világosan, Teréznek pedig nem volt rá módja, hogy ezt megtegye.

A papról alkotott kép

A hívek királyi papságának ez a gondolata gyakorlatilag rejtve maradt a 19. században és az azt megelőző korokban. Csupán néhány apró utalást találunk 1820 körül a jezsuita P. de Cloriviere-nél; 1872 körül az oratoriánus P. Gratynál; Dom Guéranger pedig 1875 körül veti fel azt az eszmét, amely még egyáltalán nem ismert és nem kidolgozott tanítás.

Teréz meglátja azt, amit ilyen erőteljesen senki sem érzékelt körülötte. Ugyanis a hitoktatás és a szokásos prédikációk nyomán olyan kép alakult ki a papról — Terézben magában is —, amely a rendkívüli szentség eszményi rajza.

Ez a kép a liturgikus és szentségi tevékenységhez kapcsolódik, és kizárólagossága miatt is ilyen magasztos. Egyedül a papot illeti az a kiváltság, hogy Krisztus testét érintheti — Teréz ezt többször is megemlíti. Szeretné Krisztus Testét érinteni, és szeretné, ha a pap úgy érintené Őt, ahogyan Mária érintette a Gyermek Jézust.

A papé az apostoli munkának és Isten szavának a kiváltsága is. „Ha pap lettem volna, nemcsak latinul, de görögül és héberül is meg akartam volna tanulni, hogy ismerhessem a Szentírást” — mondja Teréz. Ő maga nem tanulmányozta a Szentírást. Ma megdöbbenünk ennek hallatán, hiszen jól tudjuk, hogy Isten Igéje Isten egész népének, minden megkeresztelt embernek a tápláléka.

Ahogyan Teréz ír, gondosan megkülönbözteti az „egyszerű papokat” az „apostoloktól”, azaz „misszionáriusoktól”:

— az egyszerű papok: a környékbeli normand papok, akikkel rendszeresen találkozik, és akikről magasztos képet alkot magában, még mielőtt ismerné őket;

— a missziós papok: az apostolok, akik messzi tájakra mennek el, hogy hirdessék az Evangéliumot.

Az egyik és a másik csoportért is imádkozik.

Mi marad a laikusoknak? Lényegében a jámborság cselekedetei és állapotbeli kötelességeik. Magának a papságnak a gondolata szóba sem kerül.

Ezért irigyli Teréz a papi monopóliumot. Meg is mondja. „Mindent” akar. Milyen úton halad felfedezésében?

A papok

Az első út: maguk a papok. Az „A” Kéziratban ezt írja:

„A második tapasztalat, amelyre szert tettem, a papokra vonatkozik. Mivel soha nem éltem a közelükben, nem tudtam megérte-

ni a kármeli reform fő célját. A bűnösökért imádkozni elragadó volt számomra, de imádkozni a papok lelkéért, amelyet a krisztálynál is tisztábbnak hittem, megdöbbenőnek látszott...

Ó, Olaszországban megértettem hivatásomat, nem kellett messzire menni ezért az annyira hasznos megismerésért...

Egy hónapon át éltem sok szent pap társágában, és láttam, hogy ha magasztos méltóságuk az angyalok fölé emeli is őket, azal még nem válnak kevésbé gyenge és gyarló emberekké... Ha a szent papok, akiket Jézus Evangéliumában a »föld sójának« nevez, azt mutatják magatartásukkal, hogy végtelen nagy szükségük van az imára, mit mondjunk a langyosokról? (...)

Eszmény és valóság

Ó, Anyám! milyen szép az a hivatás, amelynek a lelkek számára rendelt só megőrzése a célja! Ez a Kármel hivatása, mivel imáinak és áldozatainak egyetlen szándéka az, hogy az apostolok apostolai legyünk, imádkozva értük, amíg ők evangelizálják a lelkeket..." (im. 144.)

Többször visszatér arra a tényre, hogy az emberek nem szeretik a szeretetet, hogy a papok gyakran közönyösek és nem méltók a küldetésre, amelyet kaptak; azt azonban nem tűri, hogy rosszat mondjanak róluk. Fölteszi a kérdést, mennyire szentek. Mekkora eltérést talál a papokról alkotott eszménykép és a környezetében élő papok hétköznapi élete között!

A papok valódi életének felfedezése rögtön a megváltó Krisztushoz és az ő szenvedéséhez vezet Terézt. A megváltó szenvedés értelmezése kétértelmű lehet, amikor Teréz azt mondja, hogy szeret szenvedni. Valójában azt fedezi fel, hogy a papokat Krisztus küldte. Kapcsolata a megváltó Krisztussal és az Ő szenvedésével — Teréz „kis útja” — nem az, hogy saját tökéletességét keresi, hanem a Krisztussal és az Ő szenvedésével való egyesülést. Ettől kezdve megéri hivatását: a papokért kell imádkoznia.

Imádkozni a papokért

Mit jelent a „papokért imádkozni”? Jézus helyébe kell lépni, vele egynek lenni, hiszen azt mondta Péternek: „Imádkoztam érted, nehogy meginogj a hitedben” (Lk 22,32). Ki más imádkozik a papokért, ha nem maga Jézus, aki küldi őket? Ugyanígy főpapi imájában, amelyet Szent János ír le (visszatérünk a „C” *Kézirat*ra és Teréz magyarázatára), Jézus imádkozik az Atyához apostolaiért, akik közé odaveszi Júdást is.

Ahogy Teréz vágyódik a papságra, és szembesül a papi hivatással a valóságban, eljut az emberek gyöngeségének és bűnöségének konkrét felfedezéséhez. Így vezetődik „az egyház szívébe”, ahogyan ő mondja, és átveszi azt, amit Jézus tesz azokért, akiket küld. Mindezt azért, hogy — Teréz megfogalmazásában — „szerelmes Jézusunk, imádandó Jézusunk” papjai legyenek.

Ez a páratlan hely, amelyet Teréz el akar foglalni, pontosan a hívők helye, a krisztusi papságban megkereszteltké. Teréz útja ehhez a Krisztussal való — papi — azonosuláshoz, és — amint

azt látni fogjuk — magával az egyház küldetésével való azonosuláshoz vezet.

Az apostoli munka

A másik út: az apostoli munka. Teréz sokat beszél róla. A papok szolgálatát apostoli munkaként, misszióként írja le. Egyszerű és világos megfogalmazásban: hirdetik Krisztust azoknak, akik nem ismerik, megmentik a lelkeket, megkeresztelik a kisgyermeket, azon fáradoznak, hogy a pogányok felfedezzék a megváltás kegyelmét.

Családi háttérének és szerzetesi életének védettsége ellenére tudja, hogy a Krisztust nem ismerők nemcsak a távoli kontinenseken, hanem közel is megtalálhatóak: éppen ott Franciaországban, ahol ő él, abban a társadalomban, amelyhez ő maga is tartozik, élnek olyanok, akik nem hisznek. Gondolataiban a pap feladata összefügg az apostolkodással, ő pedig szeretné betölteni ezt az apostoli hivatást. Tehát mindig ezzel a látszólagos ellentmondással találkozunk.

Egyik többször visszatérő, megdöbbentő kifejezésében azt mondja, hogy „az apostolok apostola” akar lenni. Szent Ágoston-tól Bérulle bíborosig Mária Magdolnát nevezték így, aki hírül viszi az apostoloknak, hogy az Úr feltámadt. Nem tudom, mögé kell-e néznünk ennek a kifejezésnek Teréz használatában, vagy értelmezzük hétköznapien, s ne magyarázzuk bele azt a teljes értelmet, amelyet szívesen tulajdonítanak neki. Ha Teréz az apostol, akkor ez azt jelenti, hogy küldött. Ki más lehet a küldött az apostolokhoz, mint egyedül Jézus, az Atya Küldötte? Ezzel magát Krisztus mellé helyezné a papokért, ahogy a papok küldötté válnak a hívekért — *in persona Christi*. Nem tudom, Teréz felmérte vagy végiggondolta-e e kifejezése lehetséges tartalmait!

Két fontos megfontolás kívánkozik ide:

A papi hivatás

1. Teréz szemében ez az apostoli munka, ez a misszió a papi szolgálat lényegéhez tartozik. Érthetjük egyszerűen is; de kiolvashatunk belőle mélyebb szempontokat is a papok szolgálati papságáról.

A papok papi hivatása ugyanis sajátos részvétel Jézusnak az Isten népéhez szóló küldetésében. Ez a szolgálat mindenekelőtt apostoli, vagyis az apostolokon és utódaikon alapul. Amint a zsinat pontosította, a papi rend három fokozatot foglal magában: a püspököket, a papokat és a diakónusokat. A püspökök részt kapnak az apostolok szolgálatából, akiket Jézus kent fel, a papok pedig a püspökök szolgálatából részesülnek, hogy segítsék, támogassák őket, részt vegyenek küldetésükben.

Miben áll az apostolok szolgálata? A katolikus papi hivatás lényegénél fogva apostoli. Milyen értelemben? Nyúlunk vissza az Evangélium elbeszéléséhez: Jézus kiválaszt tizenkét apostolt (Mt

3,16). Tizenkettőt, hogy a Jákob fiainak tizenkét törzsét követő új tizenkét törzs atyjai legyenek. A *Jelenések Könyvének látomása* leírja „a sereget, amelyet meg se lehetett számolni; tizenkétezeren voltak minden törzsből” (vö. Jel 7,4): a tizenkét apostolt tehát úgy mutatja be, mint megszámlálhatatlanul sok utódnak, az új népnek atyjait.

Milyen értelemben új nép atyjai ők? Nem vér szerinti fiúság és apaság révén, mint Jákob fiai, hanem a keresztségben adott hit kegyelme által; Isten gyermekei világrahozásának lelki termékenységé által. Még ha a keresztség szentségét kiszolgáltathatja is mindenki, aki az egyház szándéka szerint akar cselekedni, az apostoli küldetés papi aktusa szüli meg a hitben ezt a minden nemzetből származó új népet. Így teljesül be az a parancs, amelyet a feltámadott Úr ad tanítványainak: „Tegyétek tanítványom-má mind a népeket! Kereszteljétek meg őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevére, és tanítsátok meg őket mindannak a megtartására, amit parancsoltam nektek” (Mt 28,19-20).

A katolikus papi hivatás lényegét világrahozás küldetése adja, amellyel Jézus megbízta apostolait, hogy létrehozzák Isten népét.

Anya és hitves

2. Miközben részt akar az apostoli hivatásból, Teréz magára vállalja az „anyaság” feladatát, a papokkal és a lelkekkel kapcsolatban is. Hasonlóképpen igényli magának a „hitves” címét is („B” *Kézirat*). A II. Vatikáni zsinat és a Tanítóhivatal újabb dokumentumai új értelmet adtak e két jelzőnek az egyházzal kapcsolatban. Teréz az egyház anyai és hitvesi feladatát igényli magának.

Pontosan itt találjuk meg a hívek királyi papságát. Az apostolok szolgálata által, akik a Jézustól kapott küldetésük szerint életre szülik őket, az egyház számtalan testvért hoz világra, akiket az Atya ad a Fiúnak a Szentlélek ajándéka által.

A laikusok apostoli hivatásáról szóló dekrétumból jól látható, hogy Teréz egy évszázaddal korábban mennyire megelőlegezte a zsinat gondolatait. A világiaknak azon a címen kötelessége és joga az apostolkodás, hogy egységben vannak Krisztussal, a Fővel. (...) Felszentelésben részesülnek: királyi papsággá és szent nemzetséggé lesznek, hogy minden munkájuk által lelki áldozatot mutassanak be. (...) A szentségek pedig, különösen az Eucharisztia, közlik velük és táplálják bennük azt a szeretetet, amely minden apostoli hivatás lelke” (AA 3).

Kétségtelen, hogy a 19. században is voltak olyan szent lelkek, akik buzgón törekedtek volna arra, hogy másokkal megismertessék Krisztust. Ami Terézt illeti, amikor erős vágyat érez arra, hogy részt vehessen az apostoli munkában, amely akkoriban a papoknak volt fenntartva, ezzel nem valami irigységet fejez ki vagy hatalmi harcot indít, hanem jogos igényét arra a kereszteni és lelki valóságra, amelyet ma jól ismerünk, és a „hívek királyi papságának” nevezünk.

Más szóval, a világ üdvösségén való munkálkodás feladatának.

A másik megközelítési lehetőség: a megváltó szenvedés útja. Valóban az a lelki áldozat ez, amely Isten népének papi aktusa, és amelyet Krisztus áldozatának felajánlásakor a pap felkínál, felajánlva ezáltal az egész egyház, minden hívő áldozatát. Ahogyan a misében a pap mondja: „Imádkozzatok, testvéreim, hogy áldozatunk kedves legyen a mindenható Atyaisten előtt.” (A francia miseszövegben pedig: „Imádkozzunk együtt az egész egyház áldozatának felajánlásakor”).

Pontosan ez a hívek papságának „lelki felajánlása” (Róm 12,1). Teréz megfogalmazásai és főleg életének felajánlása, majd a megpróbáltatás, amellyel élete célját elérte, azt jelzi, hogy papként lépett be Krisztus szenvedésébe. Azért vállalta el mindezt, hogy azoknak lehetővé tegye hivatásuk betöltését, akik megkapták a felszentelt szolgálat kegyelmét. Azt a szolgálatot, amely az egyház feladatát teljesíti. Mert a papságot az egyháztól, az egyházerért kapjuk. Az egyháztól kapjuk, mert benne lakik a Lélek, és mert Krisztus rajta és az Ő Testének tagjain keresztül cselekszik. Bensőséges, látszólag bonyolult egyesülés ez az egyház küldetésével.

Térjünk vissza a „B” *Kézirathoz*:

Keresztségi hivatások

„Hitvesednek lenni, ó Jézus” — Teréz pontosan belehelyezkedik a Hitves-Egyház helyzetébe: „kármelitának lenni”, „veled való egyesülésem által a lelkek édesanyjává lenni”. Hallatlan merészség, hogy ezt saját magára értette, de bizonyára nem tudta magát másképpen kifejezni. Az itt említett anyaság az egyház anyasága, amelynek Teréz az eszközévé válik, éppen szerzetesi konszekrációja által: „kármelitának lenni”. Kármelita hivatását a hitvesi és az anyai hivatás közé helyezi. A keresztségben kapott hivatás ez, amelyben magának az egyháznak a hivatása teljeseedik be.

Teréz képekben, ma talán azt mondanánk, fantazmagóriákban, vagyis saját maga által is többé-kevésbé képzeletbelinek tartott megjelenítésekben sokféle hivatást sorol fel. Ez a sokféleség azonban határozott igényét fejezi ki arra a lelki valóságra, amelynek erejét és igazságát ösztönösen megérzi. Ma ez a valóság mindennapos gyakorlatként jelenik meg a kisgyermekes kereszteselési szertartásában. Mivel a csecsemőt nem bérnáják meg rögtön a megkeresztesése után, a pap vagy diakónus, aki megkereszteselte, meghinti szentelt olajjal, miközben így imádkozik: (Isten) „most fölken téged az üdvösség krizmájával, hogy szent népéhez tartozzál, és tagja maradj Krisztusnak, aki főpapunk, prófétánk és királyunk”.

Az egyház papi népe

Ráismerhetünk Szent Péter első levelének kifejezésére. S éppen ez a II. Vatikáni zsinat tanítása: „A Lélekben a hívők valamennyien szent és királyi papsággá lesznek, Jézus Krisztus által lelki áldozatokat mutatnak be Istennek. (...) A hívők lelki áldozata pedig azáltal lesz teljes, hogy egyesül Krisztusnak, az egyetlen közvetí-

tőnek áldozatával a papok szolgálata által, akik ezt az áldozatot — az egész egyház nevében — vérontás nélkül és szentségi módon a szentmisében bemutatják” (PO 3).

Gondolatmenetünket annak áttekintésével szerètném befejezni, amit Teréz feljegyzéseiben, a „C” *Kéziratban* találunk Jézus főpapi imájáról. E gondolatokat Noëlle Hausman nővértől veszem át, aki egy teológus hallgató diplomamunkáját irányította és korrigálta.²

²A diplomamunka címe:
Az ima papsága, Teréz
testamentuma: a
gyermek Jézusról
nevezett Teréz „C”
Kéziratának egyik
olvasata (L' Institut
d'Études Théologiques,
Bruxelles, 1995). A
kézirat alábbi mondatai
megegerősítettek
feltevésem
helyességében, és a
téma lényegét ragadják
meg.

„Valóban újdonság van a „C” *Kézirat* tanításában, mivel Teréz ugyanazt a magatartást követi, mint a Fiú, aki az Atyára hagyatkozik papi életében. Jézus imáját elismételve Teréz visszatér az Atyához. Az ima által élete áldozata a megpróbáltatáson keresztül dicsőítő áldozattá válik: az egész mindenség csodálatos mennybevitelével Krisztus imája által, amely az imádkozók papsága által kel életre és terjed tovább évszázadról évszázadra.”

Ez annak a papságnak elismerése, amelyet ma keresztségi papságnak nevezünk. Szent János főpapi imáját ő is imádkozza, de ez korántsem engedi meg Teréznek, hogy a papok szolgálatának helyébe tegye magát; ellenkezőleg, szolgálatuk társává teszi őt, a tanítás, az életmód, a megszentelődés szerepében. E három feladatra emlékeztet a *Lumen gentium* Krisztussal kapcsolatban. Ezt kell megélnie minden keresztyennek, minden megkeresztelt embernek (erre utal a csecsemő fölött mondott imádság, amelyet fõntebb idéztem).

Teréz korát megelőzve különös illusztrációjául szolgál ennek az ősi elgondolásnak, amely nemrégiben tért újra vissza a hivatalos katolikus tanításba.

³Jn 17,10-re utal:
„Minden, ami az enyém,
az a tiéd”, mondja
Jézus az Atyának.
Teréz szavai azt
bizonyítják, hogy
közvetlenül részt vesz
Jézus áldozatában, nem
pedig csupán távolról
részesedik benne
pusztán jámborsága
vagy jó magaviselete
által.

Teréz nemcsak az imádságnak szentelte az életét (kiváltképpen a papokért), de megismerte a megpróbáltatást („megszentelő funkció”); megélt tanítást közölt („tanítói funkció”); elfogadta mások terhét, hordozta minden testvére súlyát, és továbbra is támogatja őket, amikor ő már az Égben lesz („pasztorális funkció”).

Ezért tehát, amikor élete végén Teréz azokat a szavakat használja, amelyekkel Jézus hagyja el tanítványait (kivéve természetesen azokat, amelyek az egyetlen Közvetítő szavai), azt érteti meg velünk, mit jelent belülről a két fiú példabeszéde.³

Tudjuk, milyen nagy mértékben épült Teréz tanítása eucharisztikus kegyelmekre. Emlékezzünk arra is, amit a „B” *Kézirattal* kapcsolatban említettem: a hivatások sokaságáról beszél, köztük a papérról, amely az egyház szívében való szeretet egyedüli hivatásában teljesedik be.

Csatlakozva a Fiúnak ahhoz a vágyához, hogy az övéit mind az Atyához vezesse, Teréz az Atya akaratának lényegére talál rá, aki Krisztushoz akarja vonzani az összes embert. Annak dicsőségét kéri, hogy úgy szeressen, ahogy Isten szerette Őt: Teréz számára ez azt jelenti, hogy sürgetni akarja minden ember egyesülését az égben: „Vonzz magadhoz, és mi futunk feléd.”⁴ A Krisztussal való „zavartalan egyesülés”, amely Terézben végbemegy, ebbe

⁴C *kézirat*, 34.

a dinamikába vonja be a hozzá közeledő lelkeket is. Magunkhoz vonzani a szeretetet, amely mindnyájunkat vonz: ez azt kívánja, hogy hozzá vonzzunk másokat. Sőt még a „szegény bűnösöknek” is el akarja nyerni a megigazulást („Ó Uram, megigazultan engedj el bennünket”⁵). Mindenben osztozik Krisztussal, kezdve a szenvedése „papi felajánlásán”: ez mutatja, hogy a szentek szívében a „kiengesztelődés oltára” emelkedik.

Az imádkozók papsága tehát az önmagának visszaadott, első kegyelmében megújított világegyetem mennybevételenek misztériuma, a megérintett, helyreállított, meggyógyított, felemelt világegyetemé ebben az új teremtésben, amelyben Isten eljön hozzá, hogy vele is maradjon. „A Gyermek Jézusról a Szent Arcról nevezett Teréz”, ahogyan gyakran minden kötőszó nélkül aláírja a nevét, életében és halálában megmutatta, hogy a szeretet dicsősége”: a lelki megszentelődés, a Krisztussal való egyesülés és az atyai biztonság misztériuma.

A papi hivatás vágya, amelyet Teréz soha nem hagyott el, előzetes ráérzés volt a hívek királyi papságára, amelyet a II. Vatikáni zsinat helyezett újra reflektorfénybe.

Kívánom, hogy azok a férfiak és nők, akik ma mint jogot követelik maguknak a papságot, felfedezhessék, amit Teréz felfedezett: nevezetesen azt, hogy keresztségi hivatásuk megadja nekik a hívek királyi papságában, Jézus Krisztus papságában való részvételét és kegyelmét.

Kapy Nóra fordítása

A Kis Út a kommunista Európában

JAKUBINYI GYÖRGY

Született 1946-ban, 1969-ben szentelték pappá, 1990-ben püspökké. 1994 óta a gyulafehérvári egyházmegye érseke. Előadása az 1996 októberében Lisieux-ban tartott konferencián hangzott el.

Amikor Európáról beszélünk, zavaró, hogy csak a tizenketek Európájáról szoktunk hallani. A Szentatya arra emlékeztette az európaiakat, hogy Európa az Uráltól az Atlanti-óceánig terjed. Ebben az értelemben nyilvánította a görög testvérpárt, Szent Cirillt és Szent Metódot Európa társpatrónusainak Szent Benedek mellett, akinek a felosztás révén Nyugat-Európa jutott. Rövid előadásomban a nagy kommunista Európa Kis Útjáról szólok, elsősorban Romániáéről.

A hit élete a kommunista Európában

Személyes vallomásomban azt szeretném elmondani, hogyan élhette meg a hitét az ember egy kommunista berendezkedésű társadalomban.

Noha Románia 1947-ig királyság volt, a szovjetek 1944. évi bevonulása után a kommunizmust erőszakkal bevezették. 1946-ban születtem, tehát nem ismertem más társadalmat, mint a kommunistát. 1948-ban mindent államosítottak, beleértve az iskolákat is. A román nép szellemi egységének visszaállítása céljából szétzúzták a román görög katolikus egyházat (1.750.000 hívő), a görög katolikusokat görög keletinek nyilvánították. A római katolikus egyházat megtúrták, de nem ismerték el, mondván, hogy vezetője külföldi. Másrészt a többségben magyar és német (1 millió az 1.300.000-ból) hívők nem jelentettek veszélyt a román nép egységére. Tizenhárom egyházat és közösséget ismertek el szűkre szabott keretek között, azon a címen, hogy vezetőjük román állampolgár. Egészen 1964-ig (tehát egy évvel azelőtt, hogy a kommunista Romániát felvették az ENSZ-be) valamennyi katolikus püspököt, sok papot és elkötelezett világi hívőt bebörtönöztek. Sok vértanúnk van.

**Az egyházak
Romániában**

A római katolikus egyház korlátok közé szorítva élhette életét, a sekrestyében, pontosan úgy, mint a francia forradalom idején. Hivatalosan engedélyezték a templomlátogatást; a hitoktatást a plébánián tartották, de azokat, akik ezen részt mertek venni, zaklatták és háttérbe szorították.

Hadd mondjak erre egy példát: 1956-ban bérmálkoztam. Az egyházmegye kormányzója bérmált, aki nem sokkal azelőtt jött ki a börtönből. Ezen a napon szülővárosomban kerékpárversenyt rendeztek. A főteret kamionok zárták le. Ezek alatt kellett átmász-

nunk, hogy bejuthassunk a templomba. Ilyen módszereket alkalmaztak mindenütt a templom belsejébe beszorított egyházi ünnepeken.

A korábbi hat helyett csak egyetlen teológiai főiskola működését engedélyezték. Ennek két intézménye volt: a magyar nyelvű Gyulafehérvárott, a román Jasi-ban. A felvehető szeminaristák számát az állam határozta meg. Ha valaki a papi hivatást választotta, szüleit zaklatták, munkahelyükön gáncsolták, a kispapnak jelentkezőket pedig igen sokszor kihallgatásra hívták be, hogy a rendszer kollaboránsává tegyék őket. Bizalmatlanságot keltettek a hívek és a papság között is.

Némelyik országban hivatalosan is megszervezték a „békepapok” mozgalomát — őket a Szentszék kiközösítette. Romániában ez a mozgalom zátonyra futott a papság ellenállása következtében, noha valamennyi püspök börtönben sínylődött. Hivatalos szervezet nem létezett, de akadtak egyéni kollaboránsok.

Szent Teréz tisztelete a kommunista Európában

Vallási szempontból nézve a kommunista Európában voltak és vannak főként katolikus, ortodox és vegyes vallású országok. Románia 22 millió lakosából 87% ortodox, 7%-a pedig római és görög katolikus.

A katolikus országokban Szent Terézt mindenütt ismerik és rendkívül tisztelik 1925. évi szenttéavatása óta. Nincs olyan görög vagy római katolikus templom, ahol ne lenne megtalálható Szent Teréz jól ismert szobra vagy képe „a rózsákkal”. Az emberek ereklüként őrzik a Teréz imáit tartalmazó imakönyveket, amelyeket a kommunizmus előtt a ferences atyák adtak ki.

**Egy papi hivatás
története**

Teréznek inkább közbenjáró hatalma, rózsaesője ismert, nem pedig az élete. Hadd mondjam el egy papi hivatás történetét a kommunista Magyarországon, a 80-as években! Egy fiatal munkás mindig betért a fővárosi ferences templomba, s ott azért imádkozott, hogy felismerje az Úr akaratát. A félhomályban észrevette Szent Teréz szobrát a következő felirattal: „a kispapok kedvence”. Minthogy nem ismerte fel, azt gondolta: olyan gyönyörű ez a szent, nem lehet csodálkozni azon, hogy a papnövendékek kedvence. Letérdelt a szobor előtt, s arra kérte a gyönyörű szentet, mutassa meg neki Isten akaratát. Később egy szentbeszédet hallott Szent Terézről. Eközben úgy érezte, hogy Krisztus szólítja, és valóban a papi hivatást választotta. Csak később eszmélt rá, hogy a felirat szövege valójában így szólt: „a kispapok kenyeré”, mert a Szent Teréz elé helyezett pénz a papnövendékek javát szolgálta, nem a „kedvencet.”

**A görög katolikusok
és Szent Teréz**

Szent Terézt a görög katolikusok is nagy tiszteletben tartják. Szülővárosomban a bejáratnál a templom falára festették a képét. A templomot 1948-ban erőszakkal az ortodoxoknak adták, de

megtartották a római katolikus szokásokat (a katolikus szentek szobrait, a rózsafüzért stb.) A pátriárka csak 1973-ban mert látogatást tenni ezen a vidéken, amelyet erőszakkal csatoltak az ortodoxiához. Látogatása előtt eltávolították „az uniatizmus jegyeit”, de még a feszületek corpusát is! A Szent Terézt ábrázoló falfestményt a Szent Szűz ikonjával fedték le. Szent Teréz képe csak később tűnt el egy renoválás során.

Egy másik epizód a görög katolikus testvérek földalatti életéből. Amikor az 1980-as években külföldi látogatókkal egy olyan görög katolikus templomot látogattunk meg, amelyet papjával és híveivel az ortodoxiához csatoltak; az öreg pap unokái fogadtak. Amikor megmondtuk, hogy katolikus papok és külföldiek vagyunk, a gyóntatószékhez vezettek bennünket — amelyet a görög katolikus egyház betiltása után a legtöbb templomban templomi gyertyák árusítására használtak —, és elhúzták a függönyt. És íme, virágoktól övezve Páduai Szent Antal trónolt ünnepélyesen a gyóntatószékben, és így fogadta a beavatottak titkos tiszteletét!

A Kis Út a kommunizmusban

A Jézusról nevezett Ágnes nővér kérésére Szent Teréz „meghatározza” Kis Útját. „Felismerni saját semmiségünket, mindent a Jóisten-től várni, ahogy a kisgyermek mindent az apjától vár. Ez annyit jelent, hogy nem kell semmiért sem nyugtalankodni, egyáltalán nem kell vagyont gyűjteni. (...) Nem szabad önmagunknak tulajdonítani az erényeket, amelyekre törekszünk. Azt sem szabad gondolnunk, hogy mi bármire is képesek volnánk, hanem meg kell vallanunk, hogy a Jóisten helyezi ezt a kincset kis gyermekének a kezébe. (...) Hibái miatt pedig korántsem szabad bátorságát elveszítenie, mivel a gyermekek gyakran elesnek ugyan, de túlságosan kicsik még ahhoz, hogy nagy bajt okozzanak önmaguknak” (CJ 6.8.8). A legutolsó leírt szavak „életében” ezt a Kis Utat így summázzák: „A bizalom és a szeretet segítségével” (C kézirat).

A Kis Út jellemzői éppen a kommunizmus körülményei között megélhető lelkiséget rajzolják ki. Vegyünk ezekből néhány példát.

Az egyszerűség

A csillogó eredményeket nélkülöző *egyszerűség* a Kis Út sajátossága. Szent Teréznek nem voltak látomásai, ekstázisai. Tudom, hogy életéből három élményt lehet említeni, amelyek misztikusnak tekinthetők, de ezek kivételt képeznek. Szent Teréz kifejezetten kerülte a szenzációkat, hogy bebizonyítsa: a Kis Út mindenki számára nyitva áll, különösen a kicsinyeknek: mindazoknak, akiket a Jóisten nem vezetett rendkívüli utakra.

Ezt a lelkiséget a kommunista korban is lehetett követni: ateista környezetben, üzemekben, iskolákban, mindenütt. Hiszen nem alkotott vallásos szervezetet, amelyet a kommunista társadalomban betiltottak, sem látható mozgalmat. Az Evangéliumnak a

mindennapok egyhangúságában átélt lelkisége volt ez. Szent Teréz inkább az áldozathozatal egyhangúságát választotta, mint az eksztázist.

Az alázatosság

Az *alázatosság* a szó igazi értelmében. Szent Teréz azt akarta, hogy a virágok kimutassák szépségüket, de mindent a Jóistennek tulajdonítsanak. Halálos ágyán így elmondhatta: „Igen, úgy érzem, alázatos vagyok... A Jóisten megmutatja nekem az igazságot: annyira érzem, hogy minden Tőle származik” (CJ 4.8.3).

A kommunista társadalomban a kereszténynek, akit folyton megaláztak katolikus hitéért, meg kellett tanulnia az alázatosságot. Csak így lehetett elviselni a megaláztatásokat. Ebben nincs különbség a papok és a laikusok között. A Kis Út mindenki előtt nyitott. Csak a szeretet számít. Az Irgalmas Szeretet keresi „áldozatait”.

A bizalom

Szent Teréz a Kis Utat a *bizalom* útjának nevezte. „»Még akkor is reménykednék Istenben, ha megölné« — Jóbnak ez a mondata gyermekkorom óta magával ragadott. De meglehetősen soká tartott, mire el tudtam jutni a lemondásnak erre a fokára. Most már itt vagyok: a Jóisten segített ide, karjára vett, és ide helyezett” (CJ.7.7.3.). A tökéletes bizalom szavai ezek.

Feltételezhető, mekkora erőt jelentett a vasfüggöny mögött élő keresztényeknek ez a bizalom: ez tartotta őket életben. „A halál árnyékának völgye elviselhetetlen lett volna, ha nincs meg a bizalom. Szent Teréz így kommentálja ezt a zsolnárt: „Óh, Istenem, milyen jóságos vagy hozzám, irgalmas Szereteted apró áldozatához! Most, hogy a külső szenvedést összekötöd lelkem megpróbáltatásaival, (...) hálásan mondom: »Leszálltam a halál árnyékának völgyébe, mégsem félek semmi bajtól, mert velem vagy Uram!«” (21. zsolnárt; LC.262).

Személyes vallomás

Tudom, hogy a személyes tanúságtétel többet jelent mások elbeszéléseinél. Engedjék meg ezért, hogy elmondjam saját utamat Szent Terézhez, vagy jobban mondva azt az utat, amelyen Szent Teréz Jézushoz vezetett. Szülővárosom katolikus templomában 1925 óta látható a „rózsaesős” Szent Teréz szobra. Alig tudtam valamit Szent Terézről. Édesanyám mélységesen tisztelte, de ez volt minden.

A szemináriumban a régi magyar kiadásban olvastam az *Egy lélek történetét*, majd a vasfüggönyön keresztül bejutott az *Önéletrajzi írások* német fordításban. A mű elbűvölt. Szent Ferenc, Vianney Szent János és Bosco Szent János mellett egyik kedvelt szentemmé vált, de ekkor még nem ő volt számomra „a Szent”. A Gondviselés úgy akarta, hogy ezek a kötelékek szorosabbra fónódjanak.

A legelső szerzetes, aki a háború után 1966-ban hozzánk látogatott, elkérte a címünket, hogy támogatókat keressen, akik teológiai könyvek küldésével segítenek bennünket. Az ősz folyamán képeslapot kaptam Lisieux-ből Françoise Charnelet anya aláírásával. Kért, hogy adjam meg azoknak a teológiai könyveknek a címét, amelyek szemináriumi tanulmányaimat segítenék, és hozzátette, hogy próbaképpen már el is küldte az *Önéletrajzi írásokat*. Akkor még nem tudhattam, hogy Françoise Thérèse anya (1902-1979) ezzel a képeslappal indította el bennem Teréznek azt az útját, amely reményem szerint soha nem fog véget érni: Szent Teréz példáját követve szeretném az Úrnak „újra elmondani iránta érzett Szeretemet az örök színelátásban”.

Françoise Thérèse anya nem akart meggyőzni semmiről. Hagyta, hogy Szent Teréz maga nyerje meg híveit. Közülük az egyik én lettem. Minden olyan egyszerű: kapcsolatban állni Szent Teréz-zel, végiggondolni az ő gondolatait, átérezni az ő érzelmeit. Észre se veszi az ember, hogy már benne is van lelkiségének ellenállhatatlan hálójában. Akkor eszméltem rá minderre, amikor Françoise Thérèse anya pappá szentelése alkalmával 1969-ben azzal ajándékozott meg, hogy azon a napon beiratott a Lisieux-i Papi Uni-óba, utólagos hozzájárulásomat kérve. Nagyon megörültem ennek, és egész szívvel igent mondtam. Akkor már eléggé felkészült voltam, hogy beiratkozhasam ebbe a szervezetbe. Azóta is büszke vagyok rá, hogy Teréz meghódított és testvérenek fogadott el — minderre én csupán az arra érdemtelen testvér félénk válaszát adhattam.

A szentírásmagyarázat tanáráként a szentbeszédekben és a lelkigyakorlatokban mindig a Kis Útról beszéltem, jobbra anélkül, hogy Szent Teréz nevét említettem volna. Teréz lelkiségét különösebb propaganda nélkül is meg lehet élni és terjeszteni. Ez a stílus illik magához Szent Terézhez is. Növendékeim közül mintegy húsz pap iratkozott be az Union Sacerdotale de Lisieux-be. Egy negyedévi lap köt össze bennünket, személyes találkozások és szervezet nélkül. A lényeg az, hogy átéljük a Kis Utat.

Szent Teréz és Oroszország

A természetfeletti világban vannak olyan kapcsolatok, amelyekre csak a túlvilágon derül fény. Terézt nemcsak a missziók, Franciaország patrónájává nyilvánították, hanem Oroszország patrónájává is (1929-ben lett a római orosz evangelizációs szeminárium, a Russicum védőszentje). Bár sok hívő úgy véli, hogy a legnépszerűbb szentek igencsak elfoglaltak, és nincs idejük számukra, a Szentatya reá bízta Oroszország evangelizációját is. XI. Piusz pápa Szent Terézhez szóló, búcsúval egybekötött imát is engedélyezett orosz testvéreinkért 1929. augusztus 19-én. Akkor már ismerték Fatima üze-

netét, bár Oroszország megszentelésének kifejezett kérése csak 1929-ben érkezett meg. A pápa akkor még nem tudott semmit a kérésről, de Oroszország gondjával már foglalkozott.

Bár Szent Teréz nem ismert az ortodox világban, mégis feltételezhetjük jelenlétét és hatását. Íme egy kis történet 1984-ből, amely nem a kommunista világról szól, hanem egy majdnem teljesen ortodox országban, a görögországi Athénban játszódik. Az Aeropagoszhoz közel lévő kis utcában, egy butik ajtaján észrevettem Teréz jól ismert „rózsaesős” festményét, amelyet eladásra kínáltak. Ez volt az eredeti felirata: „Haghia Eufroszüné”. Tehát egy katolikus képet egy ortodox szent neve alatt árusítottak az ortodoxoknak. Mindaddig nem hallottam Szent Eufrozínáról, akit kereskedelmi szempontból Szent Terézzel egy sorba helyeztek. Egyike volt annak a tucatnyi keleti szent nőnek, akik férfinak öltözve kolostorba vonultak, hogy így elkerüljék a szülők által követelt házasságkötést, és megőrizhessék Jézusnak szentelt szüzeségüket. Az ifjú János atya mindig úgy vigasztalta bűnbánó apját, hogy nem fedte fel saját kilétét, amelyet csak korai halála után árultak el az apátnak. Nem tételezhetjük-e fel, hogy a szerencsés vásárló, aki Szent Eufrozina álcája alatt Szent Terézt tisztelte, nem részesült-e annak jótéteményeiben is?

Vallomásom végén, a keleti egyházakra, az ikonosztázokra gondolok, amelyeknek felállítását évszázados előírások szabályozzák. A fő helyeket a Szentháromság, az Úr életének misztériumai foglalják el, aztán az Istenanya (sohasem a Gyermekek nélkül!), s csak ezután következnek a nagy keleti szentek és a templom védőszentje. A római Russicum oldalkápolnájában, a Patróna helyén Szent Teréz ikonja található, amely a harmadik jobbra a királyi kaputól.

Erre a kápolnára gondolok, mert lelkemben ilyen ikonosztázt látok: az Urat a teljes Szentháromsággal, az Istenanyát a Gyermekekkel és Szent Terézt. Papi hivatásom krisztocentrizmusa ettől sértetlen marad. Ha nem így lenne, az Teréz elárulását jelentené. Teréz nem akar más lenni, csak a nővérünk, aki a Kis Úton vezet bennünket Jézushoz.

Endrédi László fordítása

Szent Teréz egyház- tanítóvá avatása

Részletek abból a bead-
ványból, amelyet a francia
püspöki kar elfogadott, s
amelyhez 40 ország püs-
pöki kara csatlakozott.

A Bayeux-Lisieux egyházmegyei Gyermek Jézusról és a Szent Arc-
ról nevezett Szent Teréz kisugárzása már a 20. század első éveitől
kezdve világméretű a mintegy ötven nyelvre és nyelvjárásra lefor-
dított *Egy lélek története* elterjedésével, amely 1956-tól újra *Önéletrajz*
címmel jelent meg.

Az, akit sokáig a „kis rózsás szent”-ként tartottak számon, min-
den bizonnyal „a modern idők legnagyobb csodatévője” (XII. Piusz),
a missziók (XI. Piusz, 1927) és a Mission de France védőszentje (Su-
hard bíboros, 1941), Jeanne d’Arc mellett Franciaország második vé-
dőszentje (XII. Piusz, 1944), Mexikó védőszentje (1929), az Oroszor-
szág evangelizálásáért munkálkodó „Russicum” védőszentje (XI. Pi-
usz, 1929), „a modern idők legnagyobb szentje” (Szent X. Piusz).

1924-ben (a *La Vie spirituelle* különszáma), 1937-ben (Lisieux-i
Kongresszus), 1947-ben (Párizsi Kongresszus) és 1973-ban (Párizs
és Notre-Dame Katolikus Intézet) egybegyűltek teológusok, szent-
írásmagyarázók, lelkészek, hogy megvizsgálják azt a visszatérést
az Evangéliumhoz, amely a lelki gyermekség útja. Teréz számos
megérzése beigazolódott a II. Vatikáni zsinaton.

Desbuquois jezsuita atya az Action Populaire-ből már 1932-ben
iratanyagot küldött Rómába Szent Teréz egyháztanítóvá avatása ér-
dekében, több száz püspök és több ezer laikus támogatásával. Ám
XI. Piusz pápa elutasította e kérést, mondván, hogy Teréz nő. Előző-
leg már ugyanezen okból elutasította Avilai Szent Teréz doktorrá
avatását is. 1970-ben azonban VI. Pál pápa egyháztanítóvá nyilvání-
totta a spanyol szentet, valamint Sziénai Szent Katalint.

Lisieux-i Teréz egyháztanítóvá avatását a világ minden táján várják
bíborosok és püspökök, kiváltképp Ázsiában, Afrikában, Latin-Ameri-
kában. Az 1989-es európai események óta egyre erősebb igény jelent-
kezik a kelet-európai országokban, az ortodox világot is beleértve.

A jelenlegi szellemi megújulásban, amely éppúgy magával so-
dor értéket, mint szemetet, a Lisieux-i Szent, Avilai Teréz és Ke-
resztes Szent János (1926) egyháztanítók leánya nagyon tisztá
evangéliumi fényt és az eligazodáshoz szükséges támpontokat
nyújt a lelkiség minden területén.

A fiatalok különösen érzékenyek erre, akár a különböző moz-
galmakban, akár az új közösségekben. Egyre több zarándoklat in-
dul Lisieux-be, a Szent Teréz oltalma alá helyezett intézmények
(1297 ilyen van a világon) tanítás-rendszerre szomjúhoznak, akár-
csak azok a kongregációk, amelyeknek ő a védőszentje (mintegy
ötven).

A „papság képzéséről” tartott színóduson (Róma, 1990) Poupard biboros, a Nem-hívőkkel Folytatott Párbeszéd Pápai Tanácsának elnöke emlékeztetett arra, hogy Szent Teréz „*ma is termékennyé teszi a papság hivatását, különös tekintettel a fiatalokra, akiket vonz az ő üzenete. Fontos lenne tehát, hogy kiemelt helyet adjunk neki a lelkiségi teológiai tanulmányok kurzusaiban*” (L'Osservatore Romano, 1990. X. 17.).

A kármeliták általános rendi káptalanja nemrég nagy többséggel az ifjú kármelita nővér egyháztanítóvá nyilvánítását szorgalmazó kérvénnyel fordult a pápához.

Nem a múlt lezárását, hanem éppen ellenkezőleg, a remény kapujának megnyitását jelenti az, ha a 20. századnak egy huszonéves egyháztanítót adunk. „*Dicsőítelek Atyám, hogy az okosak és a bölcsék elől elrejtetted ezeket és a kicsinyeknek kinyilatkoztattad*” (Mt 11,25, Teréz szavaival; Ms A, 49r’).

1991. szeptember 1.

Pierre Pican,
Bayeux és Lisieux püspöke

Guy Gaucher,
Bayeux és Lisieux segédpüspöke

* * *

Az egyháztanító elnevezés már az első századokban használatos volt: azokat nevezték tanítóknak, doktoroknak, akik nemcsak tanításukkal, hanem szent életükkel is hitelesen tettek tanúságot az egyház hitéről. Agatho pápa Szent Ambrust „a nagy tanítónak” nevezte. A 8. századtól kezdve négy latin egyházatyát tisztelnek e néven: Szent Ambrust, Szent Jeromost, Szent Ágostont és Nagy Szent Gergelyt (hivatalos tiszteletüket VIII. Bonifác pápa hagyja jóvá 1295-ben). A bizánci egyházban is négy egyháztanítót tiszteltek: Nagy Szent Vazult, Nazianzoszi és Nüsszai Szent Gergelyt és Aranyszájú Szent Jánost (az ő tiszteletüket V. Piusz hagyta jóvá 1568-ban). A 16. századtól már hivatalos eljárás szabályozza, hogy a pápa kit tüntet ki e ranggal. Az egyház jelenleg 32 egyházdoktort tart nyilván. A főntemlítettéken kívül: Aquinói Szent Tamás (1567), Szent Bonaventura (1588), Canterburyi Szent Anzelm (1720), Sevil-lai Szent Izidor (1722), Chrysologus Szent Péter (1729), Nagy Szent Leó (1754), Damiáni Szent Péter (1828), Clairvaux-i Szent Bernát (1830), Poitiers-i Szent Hilarius (1851), Liguori Szent Alfonz (1871), Szalézi Szent Ferenc (1877), Alexandriai és Jeruzsálemi Szent Cirill (1882), Damaszkuszi Szent János (1890), Beda Venerabilis (1899), Szír Szent Efrém (1920), Canisius Szent Péter (1925), Keresztes Szent János (1926), Bellarmin Szent Róbert (1931), Nagy Szent Albert (1932), Pádúai Szent Antal (1946), Brindisi Szent Lőrinc (1959), Avilai Szent Teréz és Sziénai Szent Katalin (1970).

A halálról szóló tanítás az újabb katolikus teológiában

SZIGETI JENŐ

Született 1936-ban. Az Oktatáskutató Intézet főmunkatársa, a H. N. Adventista Teológiai Főiskola tanára. Egyháztörténetből a Debreceni Teológiai Akadémián szerzett doktori oklevelet. A történettudományok (folklore) kandidátusa. Kutatási területe a magyarországi kisebb protestáns egyházak története és népi vallásossága. Legutóbbi írását 1997. 4. számunkban közzeltük.

¹Az egzisztencialista filozófia rendszereket — sokféle-ségük miatt — többes számban emlíjük E. Mounier nyomán. Vö.: *Introduction aux Existentialismes*, Éditions Donoel, 1947. oeuvres de Mounier III. 1940-1950. Paris, 1962. 71.

²Hegyí Béla: *Lukács György a halálról*, *Vigilia*, 1972. 10. 682-698.

³Márkus György — Tordai Zádor: *Irányzatok a mai polgári filozófiában*, 1972, Bp. 2. kiad. — Szabó Ferenc: *Az emberi dráma — egzisztencialista szemmel*, ad. *Párbeszéd a hitről*, Róma, 1975. 69. kk.

A test-lélek kérdés kulcskérdése volt mindig a halálról szóló tanítás. Lényegében a halál gondolkodásra indító tényének megismétlődő kihívása tartotta ébren a teológiai gondolkodásban éppúgy, mint a filozófiában. A filozófiában az egzisztencializmus¹ megjelenésével a gondolkodás egyik legfontosabb tárgya lett. Még a marxista filozófusok sem maradtak érintetlenek ettől a kérdéstől.² Az egzisztencialista filozófiai rendszerek — amelyek egyrészt a német idealizmus, másrészt pedig a modern racionalizmus ellenhatásaként jelentkeztek — a gondolkodás alapvető céljának azt tartották, hogy az emberi lét titkát megoldják. Így gondolkodási rendszerüknek egyik alapvető tájékozódási pontja éppen az ember végességének és halálraszántságának gondolata.³ Ezért szinte minden egzisztencialista irányú filozófiai rendszer részletekbemenően foglalkozott ezzel a kérdéssel. Jaspers például azt fejtegeti, hogy az ember igazán csak azokban a határhelyzetekben lesz nagy és szabad, ahol „falakba” ütközik a korlátozott emberi létező. Itt tapasztalja meg a szellem transzcendenciáját. Szerinte így a halál csak az empirikus lét számára abszolút fenyegetés, de a transzcendens szellemet reménységre indítja. Ezt fejleszti tovább keresztény irányban a katolikus Gabriel Marcel⁴ (1889-1923) jellegzetes szeretet-filozófiájával. Szerinte szeretni annyi, mint a szeretett lénynek azt mondani: „Te nem halsz meg!” Egyik tanulmányában⁵ Antoine Sorgue szavait idézi, amely szerinte a legvilágosabban meghatározza életművét: „Szüleim halála után fedeztem fel valamit. Az, amit mi továbbélésnek (survivre), nevezünk, valójában csökkenő élet (sous-vivre), és akiket továbbra is szeretünk lényünk legjavával, mintegy remegő, láthatatlan árkádokká válnak — megérezzük és mintegy érintjük őket —, alattuk haladunk előre egyre inkább meghajolva, egyre inkább elszakadva önmagunktól, egészen addig a pillanatig, amikor mindent elnyel a szeretet.”

Más viszonyt alakított ki Heidegger a halállal. Számára az emberi egzisztencia halálraszántsága (sein-zum-Tode) abszolút. Ezt vállalnunk kell, ha automatikusan akarunk élni, hiszen csak a halállal szemközt teljeseedik ki az emberi szabadság. Ennek a gondolkodási módnak Heideggernél Nietzscheig visszanyúló gyökerei vannak, és lényegében ezt a gondolkodási módot találjuk Sartre-nál

⁴Szabó Ferenc: *Gabriel Marcel egzisztencializmus, Párbeszéd a hitről*, 1975, Róma, 80.

⁵Gabriel, Marcel: *Ma mort et moi, Pour une sagesse tragique*, Plam, 1968, Paris, 189-190.

⁶Vö.: Aries, Philoippe: *Halálszemléletünk fejlődésének korszakai*, Archives de Sciences Societes des Religions 1979. jan-jún., Valóság 1977, 1, 120-122.

⁷Az előadásról beszámolt Rosdy Pál *Honnan? Hová? Új Ember*, 1975. nov. 30. 1.

is. Bár nem az a célunk, hogy a teljes körképet rajzoljunk,⁶ de Weizsäckernek a halállal kapcsolatos gondolatait — amelyek egyre tipikusabbá váló álláspontot képviselnek a mai gondolkodásban — még ismertetnünk kell. Weizsäcker 1975-ben, a strasbourg-i főiskolai heteken *A Halál — Gondolatok a halál biológiai és vallásos szemléléséhez* címen tartott előadást,⁷ melyen három alapkérdést vetett fel: Honnan van a halál? Mit jelent az ember életében? Hová vezet?

Rögtön az előadás elején megfogalmazta azt az igényét, hogy a halál kérdésére tudományos választ adjon. Ennek — szerinte — az a módja, hogy a halál tényét az evolúció szempontjából értékeljük, mégpedig pozitívan, hiszen a halál a fejlődést, az új létezők születését teszi lehetővé. Weizsäcker nagyon jól látja, hogy az evolúció munkahipotézisének bevezetése a teológiában is hegyomlást idéz elő. „Mert mit jelent valójában az evolúció felismerése? — kérdezi Weizsäcker. — Azt, hogy immár nem lehet úgy gondolni Istenre, mint jó atyára, aki minden létező számára elegendő életteret és kibontakozódási lehetőséget ad, amint azt a keresztény gondolkodást is meghatározó arisztotelészi bölcsélet gondolta. Darwin realizmusa így nagy kihívást jelentett a keresztény filozófia és teológia számára. Fájdalmas búcsút kell vennünk — vagy ugyan nem inkább jelen időt kellene itt használnunk — az idejétmúlt finalizmustól, a célszerűségi érveléstől — mely szerint a világban minden célszerű — és vele Istenről alkotott emberszabású képtől.”

Érdekes az előadásnak a halállal kapcsolatos végkövetkeztetése. Perbe szállt a hagyományos vallásos elképzelésekkel. „A primitív túlvilági elképzeléseket a modern kritikus szemlélet elutasítja. A primitív vallások és még a nagy vallási kultúrák is azt ígérik az embereknek, hogy a túlvilágon ez az élet folytatódik, csak azzal a különbséggel, hogy ott minden nemes vágya teljeseedik az embernek. Az ószövetségi kinyilatkoztatásra épülő vallás történelmi jelentőségű változást hozott. Először vált tudatossá, hogy az ember nem menekülhet a túlvilági beteljesülés reményébe, hiszen itt és most, ezen a földön és ebben az életben kell magatartásával döntenie Isten mellett vagy ellene. A kereszténység pedig a test feltámadását hirdeti. Nem a test elvesztését, hanem annak megdicsőült újjáéledését. Sajnos, a hagyományos vallási képzetek és a platonista gondolat behatolt az átlagos keresztény igehirdetésen keresztül a keresztény közvéleménybe is. Ezért igen sok keresztény csak a lélek halhatatlanságában hisz, a feltámadásban alig.”

⁸Jaspers, K.: *Wahrheit und Unheil der bultmannschen Entmythologisierung*, Im: Bartsch, H.W.: *Kerygma und Mythos*, 3, H. Reich, 1966, Hamburg, 10-46.

Weizsäckernek ezek az érdekes gondolatai is mutatják, hogy a halál értelméről való gondolkodásban beállt változás a teológiát sem hagyta érintetlenül. Az egzisztencialista filozófiáknak jelentős hatása van a teológiára. Ez nemcsak a filozófia iránt nagyobb ér-zékkel rendelkező római katolikus, hanem a protestáns teológiában is kimutatható. Elég itt Bultmann teológiájának egzisztencialista gyökereire utalnunk.⁸

⁹Mersch, E. : *Le Théologie du Corps Mystique I.*
1946, 318-320.

¹⁰Glorieux, P.:
Endurcissement final et graces demieres
Nouvelle Revue Théol. I.
59/1932. 870-skk. —
Glorieux, P. : In *Hora Mortis. Mélanges de Science Religieuse.*
6/1949. 185-216.

¹¹Rahner, K. *Über den Versuch eines Aufrisses einer Dogmatik.* Schriften zur Theologie I. 9-47.
K. Rahner tanításáról jó magyar összefoglalás: Szabó Ferenc: *A halál teológiája, Párbeszéd a hitről*, 1975, Róma 98-114.

¹²im.: 20-21.

¹³K. Rahner: *Introduction au concept de Philosophie existentielle chez Heidegger.*

Recherches de Sciences Religions t. XXX/1940.
152. skk. Schriften zur Theologie III. 89-90.

¹⁴K. Rahner: *Zur Theologie des Todes*
Synopsis 3. Heft.
Hamburg, 1949. 87-112.
— Ezt a tanulmányát

később átdolgozva 1957-ben a Zeitschrift für katholische Theologie-ben tette közzé (79. évf. 1-14.) 1958-ban ezt kiegészítette a végtelenségrel foglalkozó részekkel, és a teljes művet a *Questiones disputatae* című monográfiásorozat 2. füzeteként tette közzé.

A római katolikus teológia már az 1940-es évek elején — az egzisztencialista filozófiák elterjedésével párhuzamosan — szegényesnek és egyre kevésbé kielégítőnek tartja a halálról szóló keresztény tanítást. A jezsuita E. Mersch már 1940-ben egészen újszerű szempontok szerint foglalkozott a kérdéssel,⁹ és P. Glorieux is nagyon korán hangoztatott a halál kérdésében hagyományostól eltérő gondolatokat.¹⁰ A döntően új hang K. Rahnernek a zsinat után kibontakozódó teológiájában fogalmazódott meg.¹¹

Rahner már az 1950-es években feltárta egy „modern teológiai summa” tervét, amelyben az egzisztencialista szemléleti mód szempontjából akarta végiggondolni a római egyház tanítását. A halál teológiájával kapcsolatban a többi között ezt írja: „Ha az ember megnézi a halál teológiájára vonatkozó bibliográfiákat, meglepően tapasztalja, hogy milyen kevés, vagy teljesen hiányzik a dogmatikai reflexió ezzel a témával kapcsolatban. Költők és filozófusok reflektáltak a halál misztériumára. De a mai teológiában legfeljebb csak hidegen megállapítják, hogy a halál az eredeti bűn büntetése. És körülbelül ez az egész, amit mondhatunk. Az eszkatológiában is alig egy tizedrészét fejtettük ki annak, amit a kinyilatkoztatásból kibonthatnánk, ha lélekkel és szívvel tanulmányoznánk a kérdést.”¹²

Az is jellemző, hogy K. Rahner hová illeszti be új teológiai rendszerében a halálról szóló tanítását. A tervezet szerint a *Bűnbetés és megváltás* szekcióját képező *A megváltottak antropológiája* című rész alfejezeteként tárgyalja a halál kérdését. Nála a halál nem a bűn zsoldja, hanem egzisztenciánk pozitív eseménye. Ebben elsősorban Heidegger filozófiai hatása mutatkozik meg.¹³ Az ember nála is „halálra-szánt-lény” (sein-zum-Tode), és az az igazán szabad ember, aki vállalja a sorsát, a halált, sőt, ő maga ad tartalmat ennek a végső változásnak. K. Rahner szerint „a halált mindenekelőtt úgy kell szemlélnünk, mint az egész életet érintő aktust, a keresztény élet egy részét; olyasminek kell tekintenünk, mint ami — jóllehet az egész emberi valóság végét képezi — bensőleg jelen van az ember életében, minthogy egész életünk során mindennap egy kicsit elővételezzük a halált”.

K. Rahner halállal kapcsolatos teológiáját — a fenti idézet is ebből való — a *Zur Theologie des Todes* című tanulmánya foglalja össze.¹⁴ Ebben először a halál természetét határozza meg. Mivel szerinte az ember több, mint a természet, vagyis szellemi, értelmes lény, ezért a halál nemcsak biológiai tény, hanem olyan esemény, amely az egész embert, mint a test-lélek szubsztanciális egységét, mint személyiséget érinti. Rahner fenntartja a test-lélek kérdésében a hagyományos szubsztanciális gondolkodás kereteit: a halálban szerinte is különválnak a lélek a testtől és a szellemi természetű lélek nem tűnik el, nem semmisül meg, hanem megváltozott létmódban funkcionál, bár a mindenségben való létmódja egészen más lesz. Ezt a megállapítást viszont kevésnek tartja, mi-

vel szerinte nem fejezi ki azt, ami sajátosan emberi a halálban. Az egész embert éri a meghalás, ami nemcsak egy biológiai lény vége, hanem a szellemi létező végső aktusa. Érdekes eleme K. Rahner tanításának, hogy szerinte a halálban az emberrel nemcsak történik valami, hanem benne az ember cselekszik: meghatározza létét. Nem az következik be, hogy az ember teljesen elszakad a kozmosztól, hanem éppen ellenkezőleg: a tér-idő világtól megszabadulva mélyebb és egyetemesebb kapcsolatba kerül a kozmosszal. Ezt a gondolatot három érveléssel támasztja alá.

1.) Az angyalok létevel, akik egzisztenciális döntéseikkel hatnak a világra, és az ember környezetéhez tartoznak mint a világ „fejedelemségei” (Kol 1,16; 2,10-15; Ef 1,22; 3,10; Gal 4,3; 1Pét 3,22). Ők a világ princípiumai, ősalapjai (Urgründe). Ha a szellemi lények ilyen kapcsolatban vannak a kozmosszal, elképzelhetetlen, hogy az ember szellemi princípiuma ne lenne hasonló mélységű kapcsolatban, amikor a halálban megnyílik a kozmosz felé.

Kritikusai ezen a ponton jogosan kérik számon, hogy nem látja a halál és a bűn kapcsolatát. A halált csak a bűn nélkül lehet az ember kozmikus kiteljesedésének nevezni.

2.) Rahner szerint a tisztítóútról szóló tanítás is a fent idézett állítását magyarázza. Azt a tomista tételt hozza fel érveként, hogy a bocsánatos bűnök lehetőségeinek alapfeltétele a testben való létezés, mivel a test határozza meg az ember szabadságát. Ezért ezeknek a bűnöknek büntetése hozzá van kötve egy bizonyos testi mívolthoz, ami szükségszerűen különbözik a földi élet testiségétől.

Ez az érvelés árulkodik arról, hogy lényegében a görög alapú szubsztanciális gondolkodásmód továbbfolytatása, átértelmezése ez a rendszer.

3.) Rahner harmadik érve a test feltámadása, ami feszültségben van a platonista halál-koncepcióval, tudniillik azzal, hogy a halálban megszabadul a lélek a test börtönéből.

Rahner helyesen állítja szembe a test feltámadásának bibliai tanítását a platonista dualizmussal, de a filozófia „kovászatól” nem lehet megszabadulni egy újabb — most már az egzisztencialista — filozófiai rendszer segítségével. Ez nem a problémákat oldja meg, hanem csak a kérdések súlypontját tolja el.

Status viatoris

Ezek után az érvelési rendszerek után K. Rahner azt a hagyományos teológiai tételt teszi mérlegre, hogy a halál nem más, mint a vándorút vége, „status viatoris”. Ezt nem lehet statikusan értelmezni, mert a személyiség a halál után is fejlődik Rahner szerint. Ezt feltételezi a tisztítóút tana is. A *status viatoris* szerinte az ember végső döntését jelenti, nem halálos mozdulatlanyságot, hanem létteljességet. Ennek kifejtésénél egy sajátos üdvtörténeti koncepciót tesz magáévá Rahner, amely szerint a teremtéstől a paruziáig nyúló egyetemes történelem lényegében üdvtörténet

(Heilsgeschichte), mivel Isten üdvözítő terve irányítja, és ebben a történelemben él benne az ember. A halál így nem átmenet ebből a világból egy másikba, hanem az örökkévalóság kezdete. Az egyházatyák (Damaszkuszi Szent János, Aquinói Szent Tamás) alapján Rahner azt vallja, hogy a meghalás aktusában rejlik a végső döntés, mint szellemi lénynek a végső kihívása, az utolsó esély arra, hogy igent mondjunk a szeretetre.

**A halál mint a bűn
következménye**

Rahner üdvtörténeti szempontú vizsgálódásának három csomópontja van. Először úgy vizsgálja meg a halált, mint Ádám bűnének a következményét. A hagyományos tanítással összhangban megállapítja, hogy a halál az eredeti bűn büntetése, és azoknak a személyes bűnöknek a kifejezése, amelyekkel mintegy „ratifikáljuk”, jóváhagyjuk Ádám bűnét. A meghalás tehát egy „történeti tény következménye, és nem természetes szükségszerűség”. A fizikai halálban tehát a lélek halála ölt testet, és a földi halál az örök halált jelzi előre. De Rahner azt is kifejti, hogy a katolikus teológia nem tekinti a halált kizárólag a bűn büntetésének és kifejeződésének, hanem van benne olyan természetes elem is, ami biztosítja a halál döntés-jellegét. Azt állítja, hogy az ember a halál után tovább is létezik (den Tod überdauert), de azt nem tudjuk, hogyan folytatja létét: Istenben megtalálta-e a létteljességet, vagy végképpen elidegenedett tőle ez, és a „lét ürességébe” zuhant.

**A halál mint
részesedés Krisztusban**

Rahner érvelésének második gondolatköre az, hogy Krisztus halála és a keresztény halála „Krisztusban” összefügg valahogyan. A keresztény számára a halál részesedés a megváltásban (Krisztus halálában). Ez Rahner szerint nem jelenti azt, hogy Jézus halála mindenben azonos a mi halálunkkal, de van sok azonoság is köztük. Ahogy Jézus nemcsak elszenvedte a halált, hanem ez volt legfőbb tette, küldetésének összefoglaló pecsétje, ugyanúgy az ember halála is ilyen. (Ez a túl merész párhuzam feltétlenül kritika alá vonandó, hiszen az Ige alapján inkább az ember halála és Krisztus halála közötti ellentétet kell hangsúlyoznunk.) A Kereszt szemlélése Rahner szerint az ember halálát új fényben tünteti fel, mivel az ember nem képes egyedül megszabadulni, Isten irgalmas szeretetére van szüksége (Ef 2, 4-8). A hagyományos egyházi tanításhoz képest megpróbálja Jézus halálának teológiai értelmét átformálni. Krisztus halála szerinte ennek a szerető engedmességnek tökéletes kifejezése, amely az igazi teremtményi magatartás, teljes önátadás; kitarulkozás Isten ajándékai előtt, és önmagunk végső elvesztése a szeretetben.

Az „Úrban való halál”

A Bibliának azt a jellegzetes kifejezését, hogy „az Úrban való halál” (Jel 14,13; 1Tessz 4,16; 1Kor 15,11), úgy értelmezi, hogy ez lényegében az örök életre való születés. A meghalás mindig az üdvösség eseménye. „A keresztény halálban a hit szabadsága (freie Freiheit des Glaubens); ez az aktus valójában és igazában az egész életet átfonja, amennyiben elfogadja a halandó ember elkerülhetetlen sorsát, mint Isten értelemmel és szeretettel teljes akaratát”.

A keresztény halála olyan tett, amely meghatározza az egész ember sorsát. A tanulmány befejező szakasza a vértanúsággal foglalkozik, ahol a „misztikus halál” áttetszik a „fizikai halálon”, Karl Rahner tanulmánya új szempontokat vetett fel, amelyet követői sokszorosan kamatoztattak. Ma nemcsak a római katolikus, de a protestáns teológiában is divatos téma lett a halál teológiai vizsgálata. A bőséges termésből két jezsuita teológus munkáját kell kiemelnünk, R. Troisfontaines¹⁵ és L. Boros¹⁶ munkáit, akik a Rahner által többszörösen hangsúlyozott „végső döntés” hipotézisét fejlesztették tovább. Rámutattak arra, hogy ez a hipotézis több fontos teológiai kérdés megoldására — például a keresztség nélkül meghalt gyermekek üdvössége, a hitetlenek üdvössége, a tisztító tűz stb. — alkalmas.

Boros könyvének alaptétele is — amely megalapozta a magyar származású jezsuita teológus nemzetközi hírnevét — a fenti megállapítást igazolja. Szerinte „a halálban nyílik meg számunkra az első alkalom a teljes személyi aktus számára; így a halál az öntudatraébredés, a szabadság és az örök sorskérdésekkel kapcsolatos tulajdonképpeni döntés helye”.¹⁷ Itt a halál pillanatában hozott döntésről van szó, arról a pillanatról, amikor az ember Istennel találkozási birtokolja önmagát, és szabadon dönt Isten mellett vagy ellen. Egy interjúban így nyilatkozott: „Az egyéni halál — a minden ember halála — csak Krisztus halálában nyer feloldozást végső megoldást, abban a halálban, mely a feltámadásba vezet, és az abszolút jövőt nyitja meg számára.”¹⁸

Boros értékelésében a konvergencia módszerét alkalmazza. Összeveti a keresztény hit alapvető tényeit, majd hipotézise tárgyában megmutatja az összefüggéseket és a belőlük adódó új megoldások gazdagságát. Ha Boros nagyszerű tanulmánykötetének filozófiai gyökereit vizsgáljuk, rögtön nyilvánvaló az egzisztenciális filozófiákkal való kapcsolata. Eljut oda, hogy rámutat az ember alapvető befejezetlenségére, az emberi lét szétszakítottságára. Ennek ellentétét látja a halálban, sejtetni engedi, hogy ekkor lehetőség nyílik a teljes, személyes aktusra, a „befejeződésre”, önmagunk teljes megtalálására. Ezzel egybehangzóan nyilatkozott Csanád Béla: „Irányomat és módszeremet ez határozza meg: melyek a mai egzisztenciális kérdések a keresztény emberben, s milyen kezdeményezések válnak a mai ember üdvösségére.”¹⁹ Ez magyarázza azt, hogy Boros műve rendkívül népszerű lett a nem teológus olvasók körében is. Erről is nyilatkozott: „Egyre többen hiszik, hogy a halál nem fizikai tény csupán, nemcsak valami fizikai alkalom, valami ajtó, amelyen belépünk valami más világba, hanem szakrális találkozás Istennel. Az egész élet felkészít arra a pillanatra, s az egész emberi lét készül arra a pillanatra, s a fejlődés magaslati pontján áll az a pillanat; nem lehet szomorú a keresztény ember számára.”

¹⁵Troisfontaines, R.: „*Je ne meurs pas...*” Éd. Universitaires. 1960.

¹⁶L. Boros: *Mysterium Mortis*, Walter Vlg. 1962. A kötet magyar fordítása rövidesen megjelenik a Vigilia Kiadónál.

¹⁷Szolgálat, 3, 17. Vö.: L. Boros: *Meg vagyunk-e Istennel elégedve? Teológia*, 1972, 1., 671-68.

¹⁸Csanád Béla: *A halál misztériumáról*, Beszélgetés Ladislaus Borossal Zürichben, Új Ember, 1971. okt. 31.

¹⁹Uo.

Boros jó tanítványa K. Rahnernek, de mégsem mindenben egyforma a véleményük. Boros szerint a halál pillanatában az embernek öntudatánál kell lenni, míg Rahner szerint az ember öntudatlan is lehet a halál aktusában. Ezt az ellentétet Szabó Ferenc Rahnerről írt és a korábbiak során többször idézett tanulmányában igyekszik feloldani. Döntő különbségnek látja kettejük között azt, hogy Boros Rahnertől eltérően a halált inkább pontszerű eseménynek tekinti, nem pedig az emberi élet nagy, összefoglaló aktusának.

Összefoglalva azt állapíthatjuk meg, hogy a mai római katolikus teológia optimista halál-értelmezése folytán egyre kevésbé tekinti a halált a „bűn zsoldjának”, „Isten büntetésének”. Egyre inkább az evolucionista gondolkodás hatására, az élet természetes velejárója, sőt, a lét kiteljesedése lesz a halál. Féltő, hogy ez az új halál-értelmezés az ősi „bizony nem haltok meg” kísértésnek egyik új változata lesz. A mai teológiában ezért a „frontvonal” nem a lélek halhatatlansága kérdése körül bontakozik ki, hanem a halál „értelme” vagy „értelmetlensége” körüli vitában. Rahner — és nyomában az új római katolikus teológia — szabadulni szeretne a neoplatonista filozófia hatásától. A protestáns teológia — különösen O. Culmann hatására — erősen hangsúlyozza a test és lélek szubsztanciális egységét és a feltámadás elsőbbségét a lélek halhatatlanságával szemben, de nem keres az emberi élet végső titkaira egy, a római katolikus teológiában hasonló filozófiai alapú megoldást.

BOROS LÁSZLÓ: *Mysterium mortis*

A kötet 1998 elején jelenik meg magyar fordításban a Vigilia Kiadó gondozásában.

Előzetesen megrendelhető a Vigilia Kiadóhivatalnál:

Postacím: 1364 Budapest Pf. 48.

1053 Budapest, Kossuth Lajos u. 1. III. lh. II. em.

Telefon: 117-7246; Fax: 117-7682

Szent Márton kolostorai

HORVÁTHY PÉTER

Született 1951-ben Budapesten. Iskoláit Esztergomban, majd Budapesten végezte. 1978-ban az ELTÉ-n matematikai-fizikából doktorált, azóta Nyugat-Európában él. 1990-től kezdve a tours-i egyetemen tanít. Az elméleti fizikán kívül kultúrtörténettel is foglalkozik.

A barbár népek pörölycsapásai alatt recsegve-ropogva, de állt még a Római Birodalom a 4. század második felében. A limes védelme azonban egyre nehezebb feladat elé állította a legiókat. Így került Martinus is a pannóniai Savariából az észak-kelet-galliai lovas garnizonhoz. Amiens városkapujánál egy fagyos téli napon, köpenyének felét egy didergő koldusnak adta. Rákövetkező éjjel álmában Jézust látta, fél köpenyébe burkolódzva. Másnap megkeresztelkedett; megkapta az obsitot, majd Szent Hilariushoz, Poitiers püspökéhez ment. Az ariánus eretnekekkel folytatott teológiai vitáival, de még inkább térítéseivel és szent életével hamarosan nagy hírnevet szerzett. 360 körül Ligugé-ben — Poitiers-től két mérföldre — megalapította a nyugati világ első kolostorát.

371-ben Tours — latin nevén Caesarodunum — lakói püspököiknek választják Mártont, aki ezen a vidéken folytatja ezután csodákkal tarkított térítéseit, kiérdemelve a Gallia Apostola elnevezést. (Az igazsághoz tartozik, hogy ez nemcsak templomok és kápolnák építését, de bálványok és pogány szentélyek ledöntését is jelentette.)

A késő római-kori város életét túl mozgalmasnak ítélvén Márton rövidesen két kilométerrel távolabbra húzódik, ahol Szent Gattianus barlangja mellett megalapítja a Marmoutier (Major Monasterium) kolostort.

Egyházmegyéjének nyugati csücskében, a Loire menti Candes városában éri a halál, 397 őszén. Test-ereklyéért a ligugé-i és tours-i szerzetesek vetélkedtek; az előbbiek álmát kihasználva az utóbbiak a tetemet az éj leple alatt bárkán Tours-ba vitték.

Mi történt Szent Márton életének színhelyeivel az elmúlt tizenhat évszázad során?

A ligugé-i kolostor

A régészeti feltárások tanúsága szerint a Clain folyócska partján álló ligugé-i kolostor egy gallo-római villa átalakításával keletkezett, még 370 előtt. Ugyancsak 4. századi a jelenleg is megtekinthető „martirium”. A 7. században új bazilikát emeltek, amelynek hajdani jobboldali kereszthajója a mai torony alapzatát képezi. Szent Márton 4. századi szentélyének apszisa és zománcozott kerámia padlótere, valamint a 7. századi bazilika kriptája ma is megvan a 15. században épült Szent Márton-templom hajója alatt. A késő gótikus stílusú templom kapujának egy reneszánsz faragása a köpenyét kettévágó szentet ábrázolja.

Háromszáz éves megszakítás után a múlt század közepén négy solesme-i bencés szerzetes érkezésével újraindult a kolostori

Szent Márton tours-i
sírja

élet. A mai épület régi és új ötvözet: a gótikus kerengőt és a kerek tornyot — amelyben 1524-ben Rabelais lakott — modern épületek veszik körül. A szerzetesek létszáma negyven körül van; kerámiáik és gregorián lemezfelvételeik révén ismertek ma a világban.

Márton Candes-ből ellopott holttestét tours-i tanítványai a keresztények városfalon kívüli temetőjébe temették. Mint életrajzírója, a klasszikus műveltségű Sulpicius Severus elmondja, a temetésre hatalmas tömeg gyűlt össze, amely himnuszokat énekelve kísérte — nem a halottat végső nyughelyére, hanem a Boldogot apotheozisára.

Szent Márton sírja a középkor egyik legfontosabb búcsújáróhelye lett, amelyet zarándokok ezrei kerestek föl. (Egy 813-ban tartott zsinat a tours-i zarándoklatot a rómaival és jeruzsálemival azonos rangra emeli.) Sikerét kedvező földrajzi helyzete is növeli: erre visz ugyanis az út Compostellába, Szent Jakab sírjához.

Szent Márton hamvai fölé Szent Briccius, tanítványa és követője a püspöki székben, emelt először bazilikát. Szent Perpetuus 470-ben — az Aquitániát uraló vizigótok zaklatásai közepette — a szerény épületet hatalmas, a szent hírnevéhez méltó bazilikává építi át. Ennek leírását Tours-i Szent Gergelynél találjuk: „A bazilika 160 láb hosszú és 60 láb széles volt; magassága 45 láb. Az épületnek összesen 52 ablaka, 108 oszlopa és 8 kapuja van.” A falakat aranyalapú mozaikok díszítették; a kortársak a falfestmények szépségéről is megemlékeztek. A szent szarkofágját fedő márványlap egy töredéke ma is megvan: kereszt díszíti, amelyről láncon az Alfa és az Ómega lóg.

Az 5. század végére a frankok és vizigótok harca vet árnyékot. Győztes csatája után Clovis frank király áttér a keresztény hitre, Anastasius bizánci császár pedig konzullá nevezi őt ki. Tours-i Szent Gergely leírása szerint Clovis a Szent Márton-bazilikában ölti magára a császár által küldött bársony tunikát, és helyezi a fejére a diadémot. Clovis 511-ben bekövetkezett halála után ide vonul majd vissza özvegye, a kegyes Clotilde királynő. A elkövetkező véres időszakokban Szent Márton-temploma keresett és tisztelt azilum.

Caesarodunum temploma 559-ben leégett, helyette Tours-i Szent Gergely emelt újat. Az 591-ben felszentelt templom falát mozaikok, márvány és freskók díszítették, amelyek Szent Márton életének kiemelkedő epizódjait mutatták be. Gergely — akit 573-ban választanak Tours püspökévé — 591-ben írja meg a kor történelmének becses dokumentumát, a *Frankok történetét*.

A Szent Márton-bazilika

A Szent Márton-bazilika a meroving kor jelentős vallási központja, amelyet a zarándokok — köztük királyok — adományai gazdagítanak. A szent arany ereklyetartóját Szent Eloi — Dagobert király aranyművese — készíti. (Az ereklyetartó — akárcsak Szent Eloi híres, valaha Saint Denis-ben őrzött kétméteres tömör aranykeresztje — mára sajnos elveszett.) Az apát rangja elhomályosítja a püspökét. A kolostor nem veszi át Szent Benedek reguláit, kollégiumát nem szerzetesek, hanem kanonokok alkotják.

A bazilika központja és iskolája a karolingok alatt éli virágkorát.

A 8. század utolsó éveiben Alcuin, Nagy Károly angolszász származású minisztere lett az apát. Tovább özönlöttek a zarándokok. A bazilikát házak, fogadók, kolostorok veszik körül. „Ó Város! nem szűk falaid tesznek téged nagygyá, de Szented ad Néked fényt s dicsőséget!” — írja Alcuin. Innen indul 800-ban római koronázásra Nagy Károly. Elutazása előtt váratlanul meghal hitvese, Luitgarde, akit a bazilika — ma is álló — Nagy Károly tornya alá temettek.

Alcuin tevékenysége

Alcuin bevezeti a hét szabad művészet tanítását. Az oktatás enciklopédikus; a *Szentírás* mellett Vergilius és a csillagászat is tantárgy: „Míg egyeseknek a Szentlélek mézét osztom, másokat az antik diszciplínák borával részegítek. Van, akit a grammatika gyümölcseivel táplálok, van, akit pedig a csillagok csodálatos ragyogásával” — írja Alcuin Nagy Károlynak. Messze földre sugárzik a tours-i iskola szellemének fénye; teológiai professzorok, püspökök, érsekek indulnak innen szét a világba.

Alcuin könyvtárat alapít. Másolót Angliába küldi, hogy „hozzák el a paradicsom virágait”. Hiszen „könyvet másolni még a szülő művelésénél is többet ér!”. Az egyesített tours-i és marmoutier-i műhely a 9. század elejére ér a csúcspontra. Ebben az időben készült Nagy Károly arany iniciálés *Bibliája*, amely ma a tours-i városi könyvtár ékessége.

A karoling királyok sorra zarándokolnak ide, és nagy adományokkal köszönik meg az imákat és a szent közbenjárását. A 9. század közepétől a normannok több alkalommal is felperzselik a várost, és kifosztják a bazilikát. A 903-as utolsó normann invázióknak a kolostorral és a környező házakkal együtt huszonnyolc templom esik áldozatul. 918-ban megerősítik a városfalat; megszületik Châteuneuf.

A 9. század vége felé Erős Róbert, a Capeting-dinasztia őse szerzi meg a (laikus) apáti rangot. Capet Hugó (987) óta a francia királyok a Szent Márton-bazilika kanonokjai és (laikus) apátjai, akik beiktatásukon Nagy Károly *Bibliájára* tettek esküt. Maga a Capeting elnevezés is Szent Márton szerzeteseinek csuklyájára, a cappára utal.

Az új tours-i bazilika

Az ezredforduló építési láza Tours-t is megéri: az új bazilika 1014-ben készül el. Ez a méreteiben minden korábbinál hatalmasabb épület lényegében a francia forradalomig állt, és mintaként szolgál a compostellai útvonal számos temploma számára. A ma is álló Kincses-(Óra)-torony és a lebontott Szent Miklós-torony közt nyílt, nyugati irányban, a hármass bejárat. A főkapu fölötti dombormű a köpenyét kettévágó szentet mutatta.

A 11. század során Tours újra jelentős intellektuális központtá emelkedett. A Hódító Vilmost a hastingsi csata (1066) után Angliába követő szerzetesek nagy része Marmoutier-ből származik. A 12. században az iskola a Szent Gatianus-katedrálshoz költözik át. Ha tanítási központként csökken is a jelentősége, a történelmi tanulmányokban továbbra is fontos szerepet játszik: egy kanonok

ezer soros versben örökíti meg Szent Márton életét és csodáit; megírják Touraine Nagy Krónikáját.

Szent Márton sírját a pápák is gyakorta látogatják. Itt hirdeti meg II. Orbán a kereszteshadjáratot 1096-ban; a 13. század végén Szent Márton Kollégiumából választják IV. Márton pápát.

A katedrális újjáépítése

1130-ban Hildebert de Lavardin, Tours érseke megkezdi a katedrális újjáépítését. Az eredetileg román stílusú — még befejezetlen — templom 1166-ban részlegesen leég; teljes újjáépítése csak a 13. század második felére fejeződik be, magától értetődően már gót stílusban. Különösen érdekesek a — ma is megcsodálható — festett üvegablakok, amelyek a Genezis, a Passió és Szent Márton életének főbb mozzanatait mesélik el.

A kolostor az elkövetkező időkben is jelentős szerepet játszik. Scriptoriumából gyönyörű kéziratok sora kerül ki. Kalligráfiája adja majd a mintát az első nyomtatott betűhöz. Az egyik első ősnyomtatvány — az 1496-ban, Tours-ban nyomtatott jelenetek Szent Márton életéből — szintén a tours-i városi könyvtár becses kincse.

1323-ban Szent Márton fej-ereklyéjét sírjából kiemelve külön arany tartóban mutatják be. A bazilikába temették az 1396-os nápolyi csatában, Zsigmond királyunk oldalán török fogságba esett Boucicault marsallt is. 1454-ben a százéves háborúban győztes VII. Károly a szent testét a főoltár mögé épített emelvényen helyezi el, amelyet fia, XI. Lajos ezüst kerítéssel vesz körül. Eredetileg ide szánta Jehan Foucquet, a 15. század nagy tours-i festője VII. Károly ma Párizsban őrzött portréját.

A Szent Márton-bazilikában rendezik meg 1457. december 30-án V. László királyunk gyászmiséjét, aki VII. Károly francia király Magdolna nevű lányát vette volna feleségül, ha váratlanul meg nem hal. 1459-ben Ockeghem, a 15. század egyik legjelentősebb zenésze nyeri el a kolostor kincstárnokának hivatalát. Szent Márton sírja előtt volt VIII. Károly és Bretagne-i Anna két gyermekének gyönyörű fehér márvány reneszánsz síremléke is, amely ma a katedrálisban csodálható meg.

A vallásháborúk korában

A 16. században fellobbanó vallásháborúk tetemes kárt okoztak: 1562-ben a hugenották valamennyi tours-i kolostort kifosztják. Nemcsak a ma is álló Óra-torony kincsei vesznek el, de Szent Márton ereklyetartóját is máglyára vetik és beolvasztják. Szent Márton koponyájának és jobb karjának egy-egy darabja megmenekül; a kart ma a Szent Gatianus-katedrálisban, koponya-darabját pedig az új Szent Márton-kolostorban őrzik.

1565-ben Ronsard, a Plejád-kör költő-fejedelme kap kanonoki stallumot a Szent Márton-kolostorban. Ritkulnak a csodák, diszkrétebbé válik a szent jelenléte; apad a zarándokokön is.

A katedrális pusztulása

A 18. század vége a bazilikát leromlott, helyenként veszélyes állapotban találja; renoválását épp 1789 tavaszán határozzák el. A forradalom kitörésével a pogány templomok döntőgetőjének temetkezési helyét is utoléri a végzet: 1792-ben a konvent a kápta-

lant feloszlatja. A bazilika plébánia-templom lesz, majd istállónak használják. Boldog-boldogtalan rombolja, pusztítja. Kilopják a boltívek vas tartóit, a tetőből az ólmot. A messze földön híres, 1745 sípos orgona is „eltűnik”. 1795-ben a bazilika teteje beszakad. 1798. november 11-én — Szent Márton napján — puskaporral robbantanak fel egy mellékhajót: ez a hírhedt „Szent Márton csokra”. A romos épületeket 1802-ben lebontják, a területet felparcellázzák. A többszáz éves, faragott köveket, mint építőanyagot jó pénzen eladják. Hajójának helyén ma utca vezet, másfél évezred történelmét csak két árva torony és a házakba itt-ott beépült faltöredék idézi.

Márton sírját a múlt század hatvanas éveiben újra megtalálták. Mozgalom indult a bazilika újjáépítéséért, de azt az állam és a város nem engedélyezte, mivel „megzavarná a kolostor helyén kialakult kereskedő-negyed életét!” 1885-ben dőlt el a harc: a sír fölé — az eredetinel jóval kisebb méretben és ahhoz képest kilencven fokkal elforgatva — neobizánci stílusú templomot építenek.

A Marmoutier-kolostor

A Szent Márton által a Loire folyó északi partján alapított Marmoutier-kolostor eredetileg — a keleti remetelakok mintájára — a puha sziklába vájt barlangokból áll. A sziklafal egy része a középkorban leomlott; néhány barlang — köztük „Szent Márton pihenője” — ma is áll. Tanítványainak sírját — a hagyomány szerint — a Hét Alvó-barlangja őrzi. A szent által „csodálatos módon a sziklába vájt kút” vize a szembajokat gyógyítja. A kolostor már Szent Márton idejében is könyvmásolással foglalkozott.

853-as portyázásuk idején a Loire-on fölvtorlázott normannok 126 szerzetest gyilkoltak le; az épületeket felgyújtották. 1000 körül a Cluny reform befolyása alá kerül Marmoutier. Ekkor kezdődik az aranykor: a kolostor „Nyugat Cluny-jévé” fejlődik. A 11. század derekán hatalmas építkezésbe fognak. Hogy sírhelyüket biztosítsák, a feudális urak egymással versengve tesznek nagyobb-nál nagyobb adományokat. A szerzetesek dormitóriumát például Hódító Vilmos, refektóriumát pedig felesége, Mathilde építette. Az új kolostor-templomot 1096-ban szentelte föl II. Orbán pápa. Oroszlánszívű Richárd halála (1198) után a franciák visszaszerzik Touraine-t Richárd öccsétől, a rosszhírű Földnélküli Jánostól. A 13. század elején építi Hugues des Roches apát a kolostor — ma is meglévő — kapuját (Ő építette a komolyzenei koncertjeiről híres meslay-i csúrt is.)

A 14. századi templom

A 14. században épült gótikus kolostor-templom hatalmas méreteiről volt híres, amelyben — a kortársak szavával szólva — „táncra perdülhetne a (tours-i) katedrális”: hossza 127 méter, főhajója 14 méter széles volt. Két magas tornya közt helyezkedett el a hármás portálé. A déli kapu timpanonja Szent Márton álmát mutatta. A portálé fölött a szentek szobrai, afölött pedig hatalmas rózsablak volt. Az óriási főhajóban 24 oszlop tört az égbe. A ke-

reszthajó viszonylag rövid volt; a szentélyt sugarasan elhelyezett kápolnák vették körül.

A 15. század óta a kolostor jelentősége folyamatosan halványodott; a 16. század már a harácsoló laikus abbék kora volt. A százéves háború pusztításai következtében a kolostor is elszegényedett. 1562-ben a hugenották „három szekérré való arany- és ezüst ereklyét és gazdagon hímzett miseruhát raboltak el. A könyveket elégették és szétszaggatták, a templom festett üveglakait és az orgonát összetörték”.

A 18. században Richelieu bíboros a kommandáns abbé. A mauristák reformja után a kolostor új erőre kap: a korabeli források mint „a francia királyság legnagyobb és legszebb kolostorát” említik.

Marmoutier haláltusája

Mikor a nemzetgyűlés feloszlatja a szerzetesrendeket, a kolostor lebontásának gondolata még föl se merül. Az épületekben a hadsereg önkénteseit helyezik el. Hanyagság és fosztogatás eredményeként megkezdődik Marmoutier haláltusája. Először a tetőzet ólom-anyagát lopják el, majd a köveket. (...) VII. év Fruktdor 15-én 15000 frank (!) készpénzért kótyavetyélik el a hatalmas birtokot. 1818-ban bányában használatos robbanóanyaggal döntik le a templom még álló oszlopait. A Hét Alvó-barlangjában juhokat tartanak; Szent Márton-kútjára sörfözde települ. (...) 1839-ben a Sacré Coeur kongregáció megvásárolja a romos területet, és ide telepíti ma is működő iskoláját.

A Candes-Saint-Martin-templom

A Loire és Vienne folyók összefolyásánál álló Candes-Saint-Martin templomát — miután a pogányok szentélyét ledöntötte — maga Szent Márton alapította. Védőszentje a római legionárius-mártír, Szent Mór volt. A legenda szerint a mezőn, ahol Szent Mórt és legionárius társait kivégezték, a füvek is vért sáltak, amelyből maga Szent Márton gyűjtött össze egy fiolányit.

A nagy püspök halálának helyszínét zarándokok tömege — köztük királyok és királynék — kereste föl a középkor során. A 4. századi kápolna a 12. század végére erősen megrongálódott. Ekkor kezdték meg az új — Plantagenet-gótikus stílusú — templom építését. Az építkezés során megtalálták a szent ciliciumát és haját, valamint a mártírok vérért tartalmazó fiolát (amely ma is megvan). Szent Márton cellájának helyén kápolna épült.

Az Oroszlánszívú Richárd sírjától pár kilométerre fekvő, latin kereszt formájú épület a román és csúcsíves stílus keveredő jegyeit viseli. Portáléja különösen érdekes. A százéves háború során a garázdálkodó rablóbandák elleni védekezésként a templomot részben erődítménnyé alakították.

A legenda szerint mikor a szerzetesek Szent Márton tetemével Candes-ból Tours-ba eveztek — bár november volt — kiszökdültek a mezők, virágba borultak a fák, daloltak a madarak a Loire mentén, amerre a bárka elhaladt..

BARSI BALÁZS

„A király menyegzőt rendezett a fiának”

(Mt 22,2)

Született 1946-ban. 1964-ben belépett Szent Ferenc rendjébe. 1982-től teológiai tanár. Legutóbbi írását 1996. 12. számunkban közzöltük.

A mennyek országa olyan, mint amikor egy király menyegzőt rendezett a fiának (Mt 22,2). Az Úr Jézus hallgatói azonnal megértették, hiszen király az Úr, aki ékességbe öltözött (Zsolt 92,1). Egyetlen király van: a Teremtő, aki egyben Izrael pásztora is. Ez a kijelentés: király az Úr — nem hasonlat, mert a szó legteljesebb értelmében egyedül Isten az Úr, a Király. Az a hasonlat, ha valakire azt mondják, hogy mondjuk, Anglia királya vagy királynője. Gyenge hasonlat, mert hatalma nem teljes, mulandó, mint az árnyék. Ugyanígy a parlamenti demokrácia és minden néven nevezhető földi hatalom és uralom nagyon gyenge hasonlat Isten királyságához képest. Könnyen áldozatai és rabjai lehetünk egy kifordult és teljesen hazug szemléletnek, amikor a mulandót tekintjük örökkévalónak, a gyenge utáztatokat valódinak, a látható világot valóságosabbnak, mint a láthatatlant.

Talán az első igazság, amelyet végre meg kellene tanulnunk, éppen az, amiről a Zsidókhoz írt levélben olvashatunk: *A látható világ a láthatatlanból lett (Zsid 11,3)*. Ez Isten igéje, igazságtartalmát nem kell ellenőrizni. A láthatatlan világ a valóság, a látható csak halvány képe! Milyen óriási munka a hit! Mire feldolgoznánk ezt az egyetlen igazságot, és alkalmaznánk az élet különböző területeire, eltelnék a földi életünk. Nem a misztikus istenszerelem a földi szerelem elszellemiesedett, kilúgozott és néha betegséggel gyanúsított tükröződése, hanem fordítva: a földi szeretet az, amely csupán halvány képe az istenszeretnek, ha azonban tudja, hogy képe, akkor valóságos léte nyer és szentségi jelleget ölt.

Ennek a ténynek, hogy a látható világ a láthatatlanból lett, lassan át kellene járnia értelmünket, akaratunkat, de még a fantáziánkat is. Kora reggel futva a villamos után, vagy napközben az egyetlen lépcsőjén rohanva, egy kórházi liftben várva, hogy megérkezzünk az ötödik emeletre, vagy éppen makacs influenzával küszködve egy október végi ködös napon — látni kell az Urat, aki a trónon ül. Ez a valóság. Minden terület az Ő királyságának területe, minden idő az Ő országának ideje és minden esemény az Ő hatalma alá tartozik.

Izajás írja: *Abban az időben, amikor meghalt Uzija király, láttam az Urat. Magas és fenséges királyi széken ült, és uszálya betöltötte a templomot. Szeráfok lebegtek fölötte (Iz 6,2)*. Ez a látomás teszi a hívőt hívővé, mert feltárja a valóságot. Képzelnék csak el az ember előtt-

ti csöndet, az évmilliókat, melyek az ember megjelenését megelőzték. Rádöbbenünk, hogy mennyire mulandó ez a létezés! Viszont király az Úr, ékességbe öltözött (Zsolt 92,1). A főséges és egy Isten a király, Ő vált láthatóvá a meghasadt egék mögött, az első és az utolsó, az egyetlen titok. Minden vele van kapcsolatban, és semmi sincs rajta kívül. Király az Úr, ékességbe öltözött. Látod ezt néha belülről, vagy kifestőkönyvekbe, kisgyerekeknek szánt hittanos könyvekbe való szép képnek tartod? És hallod a szeráfok énekét: *Szent, szent, szent, mindenható Isten. Szereted Őt?*

Isten mint egyetlen
Király

Ha nem Isten az egyetlen Király számodra, akkor politeista vagy önimádó vagy, esetleg belülről széteső elmebeteg. Sokan vagyunk politeisták. Sok apró istenke ül bennünk kis trónokon, és mindegyik a szívünket követeli. Nehéz életforma ez! Milyen rettenetes nyűgöt veszünk ezzel magunkra! Sokszor és sokan vagyunk önimádók. A belső trónon mi magunk ülünk, s körülöttünk forog a világ. De Isten nem engedi meg ezt az önámítást, és egy nap pusztá irgalomból összetöri ezt a világot. Sokan szétesnek belülről és elmebetegek lesznek, mert nem Isten a királyuk. Odabent az üresség, a nagy semmi ül a trónon.

A mennyek országa tehát olyan, mint amikor ez az egyetlen Király, az Örökkévaló, Izrael Istene menyegzőt rendezett a Fiának. Az örökkévaló Isten egy Isten, de nem egy személy. Hogyan létezhetne egy személy önmagában? Próbáljuk ezt most elképzelni. Végtelen tudása van, mindenható akarata, önmagából való léte, csak éppen ezt nem tudja megosztani. Személy vagyunk mi is, és ha elképzeljük, hogy soha senkivel nem találkoztunk, megsejtjük a titkot: egy személy önmagában nem létezhet mint személy. Egy másik személy nélkül nem ébrednénk öntudatra.

Isten személy-volta

Ezek a legnagyobb misztériumok, melyek felülmúlják a pszichológia, a biológia, az orvostudomány és a többi tudomány illetékességét. Márpedig az kézzel fogható tény, hogy személy vagyok, egy én, aki nincs te nélkül. Más, ha magamra hagytak volna. Lehet élni egy szeretet emlékéből talán egy örökkévalóságon át is, de ha emléke sem lenne egy másik személynek, akkor én sem lennék személy. Most értünk el minden vallásnak, minden filozófiának, minden világmagyarázatnak, minden emberi életnek a legvégső kérdéséhez: ha Isten egyetlen személy csupán, akkor nem személy, hanem öntudatlan őserő. S ha öntudatlan őserő, akkor nem is Isten, hiszen a létezésnek sokkal alantasabb szintjén van, mint én, hiszen azt sem tudja, hogy van, én viszont tudom, hogy vagyok. Ugyanakkor több isten sem lehet, mert az abszolút végtelen lény kizárja a másik abszolút végtelen lény lehetőségét. Egymást korlátoznák. Csak egy mindenhatóság van, egy végtelen tudás, egy önmagában való létezés. Isten egy, de három személy: Atya és Fiú és Szentlélek. Természetesen a Szentháromság titkára nem az okoskodás vezet, hanem az isteni kinyilatkoztatás, de ezt

a kinyilatkoztatást az értelem örömmel fogadja, mint az ember személyes létének megváltását.

A patmoszi látnok, Szent János, aki a hagyomány szerint azonos a negyedik evangélium szerzőjével, már három arcot lát és így szól: *A trónon ülő, a Bárány és a Hét Láng*, vagyis az Atya, és a Fiú és a Szentlélek. Nincs gyakorlatibb, a mindennapokat jobban érintő igazság, mint az, hogy Isten Szentháromság. Ez a legszemélyesebb, a soha kimondani nem mert vágyakat jelzi, tudniillik nem volna szeretet és barátság, ha Isten magányos lenne. Akkor egy beprogramozott világ létezne csupán. Nem mindegy, hogy milyen vallást követek, egyáltalán nem! És az igazság is csak egy. Ha Isten nem lenne Szentháromság, nem volna öröm, csak állatok vonagló párzásában végigcsiklandó kék, zabálásban egymásra morgó vad gyönyör lenne.

Az örökkévaló Királynak van Fia, aki „nem teremtmény, az Atyával egylényegű és minden általa lett”. Az Atyaisten menyezőt rendezett a Fiúnak. Mikor? Hogyan? A világ teremtésekor, mert maga a teremtés a megtestesülés tervéből következik. Az Atya öröktől fogva elhatározta szent Fiának megtestesülését, emberré levését. És azt is, hogy az Ő mintájára teremt meg minket, embereket, az első embertől kezdve az utolsóig, az Ő megtestesült szent Fiának a képére, hiszen képe csak annak lehetek, ami anyagi. Így a teremtés legmélyebb valósága, azt mondanám struktúrája, szerkezete, rendeltetése, létrehozó oka a szentséges megtestesülés. Ilyen megtestesülés és általában megtestesülés csak egy lehet. A reinkarnáció tana egészen másról beszél. Az égből lebukó száználmas kis lélek új meg új test-ruhába öltözése nem megtestesülés. Az ember test és lélek oszthatatlan egysége. Az örök Istenfiú a mi testünket örökre felvette, nem ruhaként, amelyt levett. „Et homo factus est”, emberré lett, leszállt a nemtudásba. Amikor ott játszadozik Názáretben, emberi tudásával nem tudja, hogy a kereszten hal meg, mert két tudás van benne, egy isteni és egy emberi, de itt a földön isteni tudását nem használja! Ez mindig megdöbbeníti a hívő keresztényeket, pedig a kereszténység lényegét ragyogtatja fel. Sokan nagyobb bizalommal vannak Szent Antalhoz, mert úgy gondolják, ő igazi ember, Jézus viszont nem az, mert Isten.

Jézus jobban ember, mint Szent Antal, mert Jézus emberré lett, méghozzá saját elhatározásából, választásából. Csupán egyvalaki lett értem emberré, egy őrjítő nagy szerelemből, mert szerelem van abban, aki az én testemet veszi fel, hogy velem kommunikálhasson: és ez a valaki Isten szent Fia.

Az Atya, a Király az Ő Fiának, Jézus Krisztusnak rendezett ünnepet e világban. Erre az ünnepre születünk meg. Erre sem tudomány, sem filozófia rá nem ébred, legfeljebb az egyszerű ünneplő emberi szív sejt, amikor például hallgatja Händel *Messiását*. Ezért mondja maga az Úr az utolsó napon a jobbán állóknak: *Jertek,*

**A szeretetkapcsolat
felbonthatatlansága**

Atyám áldottai és vegyétek az országot, mely nektek készítettett a világ kezdetétől (Mt 25,34). A világ kezdetétől készített ország és menyegző maga a teremtés, tehát nem úgy kell elképzelnünk, hogy előbb volt a teremtés, és utána gondolta azt az Atya, hogy készít nekünk egy országot, vagyis hogy Szent Fia által felvesz bennünket isteni életébe, hanem e menyegző díszleteként teremtettek a naprendszerek és a parányok, a szinte befelé is végtelen atom és a kifelé is szinte végtelen csillagvilág. A kozmosz léte térben és időben elméretezett ünnep, isteni túlzás, amely kifejezi azt a túlcsonduló mértéket, amellyel az Atya szereti az Ő szent Fiát, a názáreti Jézust.

Éz az ünnep menyegző, vagyis egy házasság ünneplése, amely akkor teljes, ha egyesülés van benne, ha kettő egy test lesz. Ez a megtestesülés, amikor az örök Ige, Isten szent Fia, a második isteni Személy örökre, *felbonthatatlanul* felveszi az emberi természetet úgy, hogy ezt így kell helyesen mondani: emberré lesz. Ezért felbonthatatlan a keresztények között minden szeretetkapcsolat. Itt többé a természet önmagában nem számít, itt Isten lépett be a természetbe, ezt az Ő tettét nem lehet mással megokolni, viszont ez okol meg minden mást. Isten a mi természetünkkel örökre egyesült. Krisztusban két természet van, de egy személy; ez az „*unio hypostatica*”, a személyes egység. Ez karácsony ünnepén az igazi édesség, enélkül a többi gyalázatos giccs és hazugság.

*Legbensőbb pincéjében
Kedvesemből ittam, s ahogy kiléptem
a messze terjedő mezőn,
már semmiről sem tudtam
s a nyáj, melyet követtem, elveszett.*

*Keblére ott vont kedvesem,
édes tudásra ott tanított,
én meg átadtam magam neki,
minden fenntartás nélkül, teljesen,
ott ígértem el neki örökre önmagam.*

*Lelkem s egész valóm
szolgálatára szentelé magát.
A nyáját már nem őrizem
s tisztem sincs semmi más,
egyetlen dolgom őt: viszontszeretni.*

Így énekel Keresztes Szent János és azt mondja: „Isten szent Fia a keresztény hívő lelket a szeretet titkaiba belevonja, hiszen akik szeretik egymást, feltárják a titkaikat. Aki tökéletesen szeret, feltárja a titkokat.” Mit mond Krisztus az utolsó vacsorán? *Min-*

dent tudtul adtam nektek (Jn 15,15). Többet nem lehet emberi módon elmondani. S mi ez a minden? Így ír Keresztes Szent János: „Különösen sokat szokott Isten szent Fia közölni a megtestesülés édes titkáról.” Szent Ferenc atyánk ezért szinte görnyedezik a részvételtől a karácsonyi jászol előtt.

A házasság Isten és ember között

A megtestesülés édes titka az egyesülés. Ez házasság Isten és az ember között. II. János Pál pápa egészséges antropológiát tanít, és ismeri az embert, ezért nem mond le arról, hogy a keresztény lét és hit mélyén valóságos lelki házasság van, amelynek jele a szerzetesi élet. Ezért az ünneplés fejezi ki a keresztény és szerzetesi lét lényegét.

Elküldte szolgálait, hogy szóljanak a meghívottaknak, jöjjenek a menyegzőre (Mt 22,3). A meghívottak elsősorban Izrael fiai, de az Úr kereszthalála után kiderült, hogy minden ember, aki e világra születik, meghívást kapott erre a menyegzőre, hiszen az örök Ige megvilágosít minden e világra jövő embert (vö. Jn 1,9), mindenki ünnepre születik.

Isten minden szolgálja arra küldetett, hogy hívja az embereket erre a menyegzőre. Bárcsak felismernénk mi, papok, az Úr gyatra szolgálói, hogy ez a mi hivatásunk. Jöjjetek a menyegzőre! Az evangelizációnak ez a csúcspontja, maga a szentmise.

A meghívottak eredeti hivatása

A legnagyobb romlás akkor következik be, ha már maguk a szolgák sem tudják, miért küldötte ki őket az Úr, és például azt gondolják, hogy az ünnep helyett inkább jól rendezett csatasorba kell állítani a híveket, valláserkölcsekre tanítani a fiatalokat, fenntartani egy ún. keresztény kultúrát a maga templom-múzeumaival, megnyugtatni a fáradt idegeket valami sámánisztikus szertartás mormolásával. Mindez nem feladatunk. Nekünk Krisztust kell hirdetnünk, a Megfeszítettet, aki az alvilágból mint győztes tért vissza, és Ádámot és ivadékait, vagyis a bűn miatt az ünneplésből kizártakat újra menyegzőre hívni. Mindezt elsősorban azzal hirdetjük, hogy bemutatjuk a misét, mert *valahányszor ezt a kenyeret eszitek és e kehelyből isztok, az Úr halálát hirdetitek, amíg el nem jön* (1Kor 11,26). Elsősorban nem azzal hirdetjük, hogy a misén prédikálunk. Az Úr halálának és feltámadásának a hirdetése maga a szent áldozat bemutatása, a szentmise, mert ott megjelenik az Úr. A feltámadt Krisztus a Lélek erejével a konsekráció által a kenyérben és borban jelen van. Ez az Úr halálának hirdetése az utolsó napig. Ez a papi lelkiség és Isten szolgálójának küldetése. Csak misézni, de úgy, hogy ebbe bele kell vonni koncentrikus, egyre nagyobb sugarú körökben minden érzést, gondolatot, akaratot, tervet, minden embert, a fiatalok párkeresését, az öregek haldoklását, gazdasági gondjainkat, evésünket és pihenésünket. A szentmise az egyetlen igaz világozóság a kozmoszban, amely megvilágosít mindent.

Jöjjetek hát a menyegzőre! Ha nincs menyegzős ruhátok, felöltöztetünk titeket a szent keresztségben, vagy ha bepiszkolódtok, a feloldozás által Jézus vérével tisztára mosunk. Maga az Úr kül-

dött minket erre: *Akinek megbocsátjátok bűneit, az bocsánatot nyer* (Jn 20,23). És ezt apostolainak mondta, akiknek utódai a püspökök és a papok. Másnak ezt nem mondta. Ennek az értelmét nem kétezer év múlva kell kitalálni. Kelet és Nyugat egyháza ezt mindig így értette. Tévedett volna? Kétezer éven át sztrájkolt a Szentlélek? Hol bujdosott akkor az igaz egyház a mostani szektákig? Micsoda zavaros észjárás ez, micsoda történelmietlenség, micsoda logikátlanság, micsoda arcul verése az Istenembernek! A szekták mind az egyetlen egyházból jöttek ki, és milyen szégyen az, hogyha most anyjukat leköpi! A szentségi feloldozást a Feltámadott a papokra bízta!

Ha félték, megvigasztallak titeket azzal a vigasztalással, amellyel Isten vigasztal meg (vö. 2Kor 1,4). Ha nincs bennetek istenfélelem, imádkozom értetek, hogy megrendült lélekkel közeljetegetek a szentséges titkokhoz. Nem táncolva, nem, megrendült lélekkel: ez a helyes keresztény kultusz.

A bűn és a pokol

A meghívottak azonban nem akartak eljönni. Miért? *Egyik a földjére ment, a másik az üzlete után nézett* (Mt 22,5). Hát ez aztán kiábrándító fordulat! Ez a kiábrándító fordulat maga a bűn. Valaki ezt írta: „A pap úrfelmutatáskor a karórájára nézett. Ez a pokol.” Nem, ez még csak a kezdete. A pokol az lesz, amikor halála pillanatában lekésik a találkozásról, amikor ott áll az Úr előtt, az örökkévalóság halhatatlan királya előtt, és még mindig az óráját nézi üveges szemmel. A menyegzős házat ugyanis egyszer bezárják. Igen, a kárhozat ott kezdődhet, amikor szól a kolostor hangja és a szerzetes tovább olvassa a könyvet, pucolja a krumpelit, javítja a dolgozatot. Igen, a kárhozat ott kezdődhet, amikor a családi ima elmarad, mert pillanatnyilag valami fontosabb. Aztán másodszer is elmarad, mert már nem is olyan fontos. Majd elmarad örökre. Igen, a kárhozat akkor kezdődhet, amikor nem kerül virág a ragyogó tiszta tabernákulum mellé, de klubokat szervezünk, mindent megmozgatunk, építkezünk. Amikor elmaradnak a találkozások azzal, azokkal, akikkel szent szövetség köt össze, isteni szeretet, amikor elmaradnak a vásárnapok, vagy inkább a vásárnapokból a mise, a szent igehallgatás, a közös együttlét, a hatalmas délutáni és esti csönd és a „sacrum otium”, a szent lustálkodás, amely lényege a vásárnapnak. Amikor elmarad minden, ami nem hasznos és nem kifizetődő, ami nem falható fel, ami érzésekkel nem élvezhető. Amikor azt mondjuk, hogy térjünk a lényegre, s közben éppen a lényegre sikkasztjuk el. Nincs időnk a költészetre, Mozart zenéjére, Pilinszky versére, kis unokánkkal játszani, a szenilis dédnagypapát meglátogatni, úgysem tudja már, hogy kik vagyunk. És akiket szeretünk, azokkal is csak a lényegre törünk? De mi a lényeg? A szeretetben nincs lényeges és lényegtelen, mert Isten a szeretet. Istenben nincs lényeges és lényegtelen, fontos és kevésbé fontos.

Igen, ott kezdődhet a pokol, amikor a közvetlen hasznosságot az örök értékek elé helyezzük, az üzletet és a munkát a menyegző elé. Igenis van isteni „kirekesztés”, mert egyszer bezárul a menyegzős ház kapuja. Manapság nem szeretjük ezt a szót, hogy kirekesztenek. Tessék csak elfogadni, mert Isten is kirekeszti azokat, akik hívását semmibe veszik. Végül is ki az, aki kirekeszt? Nem a király, aki a menyegzőre hív, nem Isten, aki az üdvösséget adja, hanem csakis saját magunk, akik semmit sem törődünk az evangélium szavaival, az isteni invitálással és szétszéledünk, ki-ki a maga útjára.

De van itt egy még meglepőbb fordulat: *A többiek viszont neki-estek a szolgálóknak, összeverték, sőt meg is ölték őket* (Mt 22,6). Ahol a Lélek erejével hirdetik az evangéliumot, ott az evangéliumnak ellenszegülők szívéből egyszer csak erőszakosság tör elő. Mi az, hogy a Lélek erejével? Teljes, személyes hittel. Ha ti is hittel hallgatójátok, akkor ez maga a Pünkösöd. Ennél nagyobb Pünkösöd nem kell, nem kell szélvész, nem kellene érzelmek. Ahol hittel hirdetik az Evangéliumot, mindig ébrednek erőszakos indulatok is.

Nagyon szeretnék az Evangélium szelíd hirdetőjévé lenni! Nem tudok! Valaki, akinek a véleményére a legtöbbet adok, azt mondta egyszer: „Nekem azok a beszédeid tetszenek a legjobban, amelyeket lázas betegen, olyan newmani szelídséggel mondasz el.” De tetszene nekem is, ha minden beszédem ilyen lehetne! De amikor bezárult arcokat látok és mögötte mozdíthatatlan szíveket, akkor felkiáltok. Kár, mert rám fogjátok, hogy hangos beszédem és erőszakosságom miatt nincs igaza Jézusnak. Ha szelíden hirdetném Jézus evangéliumát, persze akkor is végbemenne ugyanez, agresszivitást ébresztenék, tudniillik az Evangélium lényege az, hogy nincs alternatíva. Egy menyegző van és egy üdvösség, nincs magánüdvösség. És aki ebben nem vesz részt, az elkárhozik. Nincs lélekvándorlásos öntökéletesítés, nincs alternatív üdvösség. Egyetlen Isten van, neki egyszülött Fia van, akinek egyetlen menyegzőt rendezett.

Miért csapjuk be magunkat? Tudjuk, hogy így van. Azt is tudjuk, hogy a végső valóság nem alternatív. Egy költőtől hallottam telefonon: „Becsaphatatlanok vagyunk, hacsak magunk nem akarjuk, hogy becsapjanak.” Még rosszabb, ha mi magunkat ámtjük olyan végső happy end-del, ahol a kárhozottak is táncra perdülnek és bevonulnak Isten udvarába, mert Isten a szeretet. Ez nem lenne szeretet. A szeretet ingyenesség, szabadság, nem kötelező, kizárhatom magam belőle. Tudjuk, hogy így van. Tudjuk, hogy lesz utolsó ítélet, hiszen mindent lemérünk, minden pillanatban ítélkezünk. Azt mondjuk, hogy ez jobb, amaz rosszabb. Mi címen, ha nincs végső jószág és végső rosszóság? Nem vesszük észre, hogy legelemibb megnyilatkozásunk is a végítélet erőterében mozog?

Ebben a példabeszédben az Úr Jézus még csak a szolgák meggyilkolásáról beszél, de nemsokára arról is szólni fog, hogy a szőlőmunkások megölik az egyszülött fiút. Ez a menyegző vérben köttetik meg. Jeruzsálemben még bevonul, mert vőlegénynek tartja magát. Nyilvános működése kezdetén így nevezi meg magát: Vőlegény. Veletek van a vőlegény (vö. Mk 2,19), vagyis az Isten, mert Izrael vőlegénye maga az Isten. Felajánlja Jeruzsálemnek a békességet, de a Kálvárián a kereszt lesz a nászágya, ahonnét vére csorog le a földre. Így szerette az egyházat. De valójában hol is volt ez a nászágy? Nem is a Golgota hegyén, hanem a Seolban, az alvilágban, ahová az Istent visszautasító Ádám és ivadékai zuhantak! Amikor azt mondjuk a *Hiszekegyben*, hogy szálla alá poklokra, olyan szörnyűséget állítunk, hogy azt senki sem tudja teljesen felfogni. Oda a bűnbeesett ember zuhant. És most odamegy Jézus. Itt kezdődik a feltámadás. A Seol az az állapot, ahová Jézus alászáll, hogy az embert megmentse, felhozza oda, ahol az Ő helye van, az Atyához, kinek házában sok lakóhelyet készített.

A király (Isten) haragra lobbant. Elküldte seregeit és felkoncoltatta a gyilkosokat, a városukat pedig fölégette (Mt 22,7). Ezt az Evangéliumot nyilván már átítatta Jeruzsálem pusztulásának élménye. 70-ben felégették Jeruzsálemet, azóta Izraelnek nincs temploma és áldozata, de éppen akkor kezd rádöbbedni az egyház arra, hogy a szentmise áldozat (l. Zsid).

Az Isten ellen lázadó ember önpusztító. Nem a zsidóságra mondtam ezt, hiszen Izrael színe-java a boldogságos Szűzzel együtt kivonult a szent városból, és éppen belőlük lett az új Izrael, az egyház. Véres történet ez. Valaki azt mondta, amikor a *Jelenések könyvének* magyarázatát hallgatta, hogy ezt a sok vért már nem bírja tovább. Hát nem ilyen a történelmünk ma, a kétezredik év előtt néhány esztendővel? Isten nem egy tündérvilágba szállt le, hanem ebbe a valós történelembe. A gyilkosság és a vérontás nem tőle van. Az csak emberi beszédmód, hogy Isten haragra lobbant, az azt jelenti, hogy nem vonja vissza az Ő világrendjét és üdvösségtervét csak azért, mert egyesek visszautasítják; és nem mondja: jó, hát akkor legyen külön mennyországok: olyan örökévalóság, amelyben ti vagytok a magatok istene, én pedig a kedvetekért hiányozni fogok belőle.

Aztán a szolgák kimentek az útkeresztelkedésekre, összeszedtek mindenkit, akit csak találtak, gonoszakat és jókat egyaránt. A lakodalmas ház megtelt vendégekkel (Mt 22,10). Ez már Szent Pál kora. És az evangélium hirdetésének az ideje.

Bejön a király a lakodalmas házba. Isten dicsősége betölti a templomot. Megszemléli a vendégeket. Nehogy menyegzős ruha nélkül találjon téged! Siess még meggyónni! Bűneid leglényege-sebb rosszasága abban áll, hogy akadályozzák benned az ünneplést. A bűn ünneprontó. S ha megáldozol, tudd meg, nemcsak meghívott vagy, hanem választott is. Maradj a menyegzős házon

belül és őrizd fehér ruhádat, amíg el nem jön érted az Úr, mert egy nap eljön. Az a biztos tudat, hogy megérkezik, mindent egészen más fénybe von. Az a keresztyény, aki várja az Urat. Ha tudnám, hogy holnapután meghalok, mennyire másképp rendezném a holnapi és a holnaputáni napomat! Ha tudnám, hogy jövő vasárnap eljön az Úr, mennyire másképp viselkednék a következő héten. De hiszen eljön nagy hatalommal és dicsőséggel! Honnét tudom ilyen biztosan? Onnét, hogy eljött. Vagyis a történelem legnagyobb eseménye már végbement! Isten egyszülött Fia megtestesült, köztünk lakozott, értünk meghalt és feltámadt, és azzal búcsúzott tőlünk, hogy ismét eljön. Neki egy év annyi, mint ezer év, és ezer év annyi, mint egy nap.

Mit jelent az a fehér ruha? Szokták találgatni: talán a megszentelő kegyelem, a jócselekedetek, a hit, a remény, a szeretet. Szerintem a menyegzős ruha a menyegzői állapotot jelenti. Azt az igen nehéz feladatot az egyházban, hogy egész keresztyény létünk alapvetően ünnep, az örökkévalóság ünnepe. Ezt elhinni, elfogadni és eszerint élni óriási feladat, a keresztyénység talán legnehezebb feladata. Benne élni a mindennapok hajszájában, a kudarcok, a szenvedések tűzében — öregedve, megtörve, és mégis ünnepelni: levetni könnytől áztatott ruhánkat, és énekelni a választottak énekét: *Méltó a Bárány, akit megölték, hogy övé legyen a tisztelet, a dicsőség és az áldás* (Jel 5,12). A trónon ülőnek, a Báránynak és a hét lángnak imádás, dicsőség mindörökkön-örökké. Ámen.

LÁSZLÓFFY ALADÁR

Hit

Vidéki templom, köre koccan
a kopott talp, valaki moccan.
Mint elállt szívverés — a nyelvek
legbelül, titkon ünnepelnek.

Hat nap beleszakadás-másnap
szünetként egy-egy vasárnap.
Hány nyelven szállt innen az égbe
latin, szláv, germán, magyar béke.

Fénysugárkéve száll most szembe,
a mai textus lebeg benne,
mint nesztelen szalagra rója
a messzi mennyek távírója,

vagy csak a föld beszél magához:
int, fenyeget, parancsol, átkoz,
hivatkozik a hatalomra,
amelynek körül ennyi romja

borítja hegyek, völgyek táját.
A rossz vastag időközön fáj át
s jó paplan-időkből az Isten
bár reménnyel kell beterítsen.

Ha remény van, a szeretet se
lehet a déli utcán messze.
Kis közepén a végtelennek
ebben a hitben hazamennek.

LÁSZLÓFFY ALADÁR

Az én rigóm, az én kutam

*Egy madár hangján hív az Úr —
vagy elszólit? Az élet ez.
Már nem tudom amit tanul
eszem, szívem: még élvezet,*

*vagy átvezet... egy állomás —
mint éjszakai vonatok —
nagy váltó vagy szárnycsattogás
s meg is érkezem, ott vagyok!*

*De itt vagyok. Üzeni rég
egy rigó trilláin az Úr,
hogy nincs a földön semmiség,
bármilyen elég, hogy megtanulj.*

*A rigó nem szól senkihez
és nem személyes volt a nyár,
pusztán csak örömmel fizet
mindenkinek, ki arra jár.*

*A forrás nem jár senkinek,
ahogy nem személyes kor —
csak készenlétben tart vizet
ott, körülötte valahol...*

Kosztolányi Dezső ezideig kötetben nem olvasható írása. Megjelent az Új Idők 1924. november 2-i számában. Hafner Zoltán közlése.

Az írók, amíg élnek, föl-föltűnnek itt-ott, telefonálnak kiadóiknak vagy barátjaiknak, sürgetik könyveik kiadását, s részük van bizonyos dicsőségben, melyet egy érdek méltányos egyensúlya hoz létre.

De ha meghalnak, furcsa dolog történik. Gyászbeszédnek hallatszanak, pár újságcikk is megjelenik, kurtább vagy hosszabb. Aztán a csönd következik el, egy év múlva, vagy tíz év múlva, sokszor már egy hét múlva is. Olyan erős, vad csönd, hogy szinte hallani lehet. Hiányzik személyes jelenlétük. „A távollevőknek soha nincs igazuk.” Magukra vessenek, miért távoztak el. Azt mondhatnám, hogy nálunk csak élő halhatatlanok vannak, és ezek többnyire nem az élhetetlen-halandókból kerülnek ki. A halhatatlanok, kik a földben pihennek, ritka kivételek.

Engem nem az bánt, hogy sírjukat elhanyagolják. Gyermekek regényesség ilyesmivel törődni. Hadd verje föl hantjukat a tövis meg a bojtortján, hadd szője körül fejfájukat a pók, a mulandóság takácsa, hadd vaduljon el fölöttük a rendetlen tenyészet. Még szép is az ilyen sír. Kócos, fésületlen, zöld fű-hajával olyan, mint egy zseni feje. Bánt azonban a felejtés gyorsasága és következetesége. Lélekben halnak meg, nagyon hamar. Be sem emelik kihűlt testüket a koporsóba, az élők máris továbbsietnek, legtöbbször, ki a munkájából nem ért rá barátkozni, még funerátora sem akad, s elmúlik anélkül, hogy összegeznék, mit alkotott, hogy elkészítenék a mérleget, a szellemi hagyatéki leltárt, hogy tudatossá tennék előttünk, mit ajándékozott nekünk, és mit jelentett. Szóval nincs irodalmi folytonosság.

Ma délután lámpagyújtás előtt sétálgatok dolgozószobámban, a könyvtár-polcok falai között. Aranybetűk ragyognak rám a félhomályból. Csupa olyan név, mely tegnap még ékesen csengett, de ma már az újabb nemzedék előtt idegen. Tóth Béla neve ötlik szemembe, ki vékony acéltollát úgy kezelte, mint pengét, s ma is példa lehet egyszerű, tiszta írása, mely utálja a tudálékos szólásokat és a német kacskaringókat. Cholnoky Viktor áll mellette fekete kötéseinek gyászruhájában, a túlvilág látnok költője és e világ szilaj gúnyolója. Lovik Károly egyedül szomorkodik, mint életében, a szeplőtelen író, csöndesen muzsikáló mondataival, magányos, úri ábrándjaival. Egy sarokban árulja a petrezselymet Tömörkény István, ki sajátos magyar „esprit”-t szikráztatott meg, s legalább annyira miénk, mint a franciáké Anatole France. Itt pedig egészen közel, Csáth Géza. Eredetiségéről, bátorságáról, koráért, tökéletes művészetéről másutt már köteteket írtak volna. Ő volt a magyar vidék vajákosa, torz alakokat, érdekes különcöket látott meg, álmokat hozott le a földre, lelki csodákat jelenített

meg, készen, öntudatos pontossággal. Bródy Sándor, egy irodalmi kor erjesztője, bujtogatója is ott vesztegel, elhagyottan. Mind meghaltak. Ki régebben, ki korábban. De ma már úgyszólván egyidősek, egyformán meghaltak.

Ki beszél róluk? Ki emlegeti őket szóban vagy írásban? Ki ápolja kertjeiket? Tombol a pajtási kritika, a cimboraság, s ők hallgatag nyugosznak egymás mellett, könyvtáram kriptájában. Az irodalmi csöcselék, a szürkekék tábora, mely indián lármával, politikai szenvedélyektől fűtötten véresre tapsolja tenyerét bálványai előtt, nem juttathat nekik egyetlen percet sem, de még egy Aranyestélyre, egy Mikszáth-, vagy Gárdonyi-délelőttre sem marad ideje. Amíg teljesen besötétedik, egyedül azon töprengnek, hogy mi lehet ennek az oka.

Azt hiszem, mindenekeelőtt az, hogy a föntiek előkelő szellemek voltak, és nem politizáltak. Itt — és ezt számos eset világíthatná meg — csakis a pártpolitika mozgat meg tömegeket, s a műveltség híján jórészt azokból alakul ki az irodalmi közönség is. Ez megköveteli a maga írójától, hogy elcsépett jelszavakat hirdessen, például ilyesmit: „lesz ez még másképp is”, vagy „harcolok az igazságért”. Ha egy író van oly korlátolt, vagy rosszhiszemű, hogy ezeket pirulás nélkül vállalja, s az általános ellenzéki szellemre számítva egy életen át beszél az ő apostolságáról, melynek mivoltát tisztázni fölösleges, az ő üldözött voltáról, mely csak abban áll, hogy folyton róla vitáznak, akkor az emberek hajlandók őt igazolni. Lélektani játék az, mely mindég bevált. Egy politikai érdekkör fölkap egy nevet, a másik politikai érdekkör szintén magának követeli, aztán e kocódások, tusák, torzsalkodások zajából keletkezik a művészetben nem válogatós politikusok értékmegállapítása, a szomorú félreértéseknek az a tömege, melyet dicsőségnek neveznek, de tulajdonképp csak divat. A divat jellegéhez az is hozzátartozik, hogy csak egy portékára terjed ki az érdeklődése, arra, amit véletlenül eléje tesznek, amit mindenki visel, amit szokás és illendőség jónak tartani, de választásra, ítéletre, önálló ízlésre képtelen. Innen értem meg, hogy az én halottaim miért oly egyedüliek. Magasan felette álltak a tömegeknek. Csak dicsőség illeti meg őket, nem divat. Ma pedig, valljuk be őszintén és töredelmesen, csak divat van, de irodalom nincs. Az igazi költők és írók, kik pusztán csak költők, írók akartak maradni, embert látni, lelket idézni, viaskodni azzal a végtelennel, melyet magukban hordoznak, elvesznek az irodalmi kortesek lármájában. Ők az üldözöttek, életükben és holtukban, kik ezt sohasem állították magukról.

Erről gondolkozom ma délután dolgozószobámban. Leírom, hogy talán mások is gondolkozzanak róla.

SÁRÁNDI JÓZSEF

Holt lelkek között

*Visszatérő álom
a sírkő
Anyám ledöntött
gránitemléke
válást jelez
Kitől s mitől válhatok?
Ki az ki
még el nem hagyott?
Öt éve foglya
a sárgaföldnek
s a falu itt
azóta oly sivár
Az emberek
járnak-kelnek
de valahogy
mégsem élnek
kozmikus kutyák
csaholnak
a szél folyosóin
S én is mintha
más szemével
néznék
Látó vagyok
vagy csak látomás
a bolyongó
holt lelkek között?*

A beduin

Író, esszéista. Írásai a 70-es években rendszeresen láttak napvilágot a Vigiliában. Ez az elbeszélés az író hagyatékából került elő.

Az autóbusz ajtaja becsapódott. Visszhangzott az ajtócsapódás. A motor bőgve kapaszkodott a hegyre. A tanár egyedül maradt a megállóban. Ősz volt. A hegyek és az erdők csak úgy mutatták számára az évszakot, ha szemét összehúzta és átszűrte a zöld-sárga változatát. Ezt a játékot naponta, évszakonként megismételte. Így látta a változást. A napfény, a meleg, a napfényben lent elterülő város nem csapta be. Ősz volt. És a szabadban, az ajtócsapódás sem csapta be. Börtönajtó csapódott mögötte, amikor kilépett a szűk buszból a végtelen erdős, hegyes vidékre.

Minden nap meg kellett küzdenie ezzel az érzéssel, hogy az önként vállalt börtönbe kilépjen. Ma azonban nem a börtönre gondolt. Az ősz egy napi munkáját méregette még, s a városban az esze. Az intézet felé ballagott, és arra gondolt, hogy volt-e értelme annak, amit az éjjel tett. Meghosszabbította egy ember szenvedését; az apját. Két éve lassan terjed mellében a rák. A kórházból kiadták. Erősen morfiumozták. Fájdalmai ritkán voltak. De meghalhatott bármelyik percben. Különösen éjjel, amikor minden megnyugszik, a külső ingerek csökkennek, könnyen hal meg a beteg. Az éjjel is... Ismerte már a kapkodó, beteg légzést, és tudta, hogy mikor akar megállni a szív. Éjfél után volt. Az apja ágya mellett, az íróasztalon, dolgozatokat javított. Hörgés, csuklás halatszott, azután csend lett. Ő egy kovácsolt hamutartót vágott a földre. A beteg tudatáig hatolt a kongás. Felesége, kislánya, anyja is felébredt. A halni készülő újra hörgött, kapkodta a levegőt. Lihegve káromkodott.

— Még mindig nem alszik. Irkál... mindig irkál... — és tovább hörgött, kapkodta a levegőt.

Nem tudta nem tenni. Be kellett avatkoznia. Azután, amikor a halniakaró az élők álmát aludta, ő még virrasztott hajnalig, beavatkozásra készen. Akkor a nap jöttével átvette szerepét a fény és a ház, a proletár-bérkaszánya életritmusa. Az ébresztőórák berregése, az ablak alatt felhangzó lábdobogások, a reggeli porolók puffogása, a rongyszőnyegek kegyetlen verése, már beavatkozott a megállni készülő életgépezetbe; minden együttesen gondoskodott az életingerről...

Már felét megtette az intézethez vezető útnak, amikor rikoltás, lábdobogás állította meg. Az intézet felől az úton egy fekete arcú, fehérburnuszos alak üvöltve vágatott feléje. Az intézet házi traktorján, egy gebén.

Melléje ért, megállt.

— Csókolom Bandi bá! — szólt tiszta magyarsággal a fekete alak. Bodó volt, az ő csoportjából.

— Milyen beduin vagyok, Bandi bá? Ugye jó?

Mészáros Endre nevelőtanár megnézte a kamaszt. „Értelmileg fogyatékos” — ezzel a felírással jött a lapja és ő maga, két éve. A gyerek dolgozataira gondolt. Valóban beteg gyerek. A tanár szemelőtt füzetlap ugrált. A *János vitéz*ről kellett dolgozatot írni. Bodó, immár beduin, végig versformában, hat irkaoldalon leírta:

János vitéz, mikor a sötétség országában járt

Madarak repkednek rajokban, a temető éjfélét ütött...

Most pedig fekete cipőpasztával bekente az arcát, kezét. És egy teljesen új lepedőt tett a fejére, üveglecsukó gumival rögzítette.

— Meddig kenhette be magát? — villant fel benne a kérdés. Nem kellett sokáig gondolkodnia. Bodó lehajolt hozzá. Először körülnézett, aztán suttogva, kicsit szégyenlősen megkérdezte:

— Bandi bá, a beduinoknak az ízéjük is fekete?

Mészáros bólintott.

— Akkor jó — egyenesedett ki a nyeregben megnyugodva Bodó.

— Megyek a birkákhoz! — kiáltott, és megcsapkodta a lovat.

— Én vagyok Bodó, a beduin, a pásztor!

Mielőtt a tanár egy szót is szólt volna, a gyerek elügetett az öreg lovon. Rikoltozott, füttyült. Valamit még visszakiáltott az igazgatóról, de Mészáros nem értette. Arra is kíváncsi lett volna, hogy miért éppen beduin lett Bodó, de azt megfejtette: biztos valamelyik tévéműsorban látta Bodó ezeket az arab pásztorokat.

Most hogyan menjen utána? Le kellene mosatni a bokszot. Majd délután, mert már sietnie kell. Egy óra körül járt. Akkor kell átvennie a csoportját.

Ez mindig izgalmas állapot volt. Soha nem lehetett tudni, hogy mit csináltak éjjel vagy délelőtt a gyerekei. Megszöktek-e, betörttek-e, összetörték-e valamelyiket? Valami lesz biztos. Bodó az igazgatót emlegette, és nyilván észrevétlenül, ebéd nélkül lovagolt ki. Ez semmi megnyugtatót nem jelentett.

Csoportja az épület sarkánál állt katonás rendben: elől a nagyok, hátul a kicsik. A János-hegy felé eső napos oldalon. Távolabb az igazgató. Valamit a falhoz vert és kiabált.

Csendben, észrevétlenül került a csoport mögé. Automatikusan megszámolta a gyerekeket. Csak Bodó hiányzott. Ez csoda... Aztán az igazgatót nézte. Hatalmas, szögletes arcú, kopaszodó fejű ötvenes férfi volt, gonosz szemekkel, elrajzolt, keskeny szájjal, vékony torokhanggal, negyvennyolcas lábakkal. Lapátnyi kezében egy nyulat szorongatott. Egy egyszerű, szürkésszínű mezei nyulat. A nyúl feje véres cafat volt, de ő még mindig verte a falhoz.

— Nesztek, nesztek. Itt a nyulatok. — Egy utolsót csapott a falhoz a nyúllal, azután fordulásból a gyerekek közé vágta. Azok szétugrottak. Mészáros állt csak ott. A nyúl mellén találta. Megtántorodott. Fehér nylon inge véres ragacsos lett. A nyúl eleje esett.

A gyerekek akkor látták meg őt. Tizennégyen voltak.

Mind a tizennégy egyszerre rohant köréje.

— Bandi bá, a nyulunk. Bandi bá... Bandi bá...

Gyula, egy kékszemű szőke gyerek sírva térdelt le a Mészáros lába előtt heverő véres hús- és szőrcafathoz.

— Nyuszika, nyusz... nyusz...

— Jön a többi is! Jön a többi is! — mondta az igazgató. — Gyula, te disznó, hagyd azt a döögöt! — kiáltott gyerekre, aki ölébe vette a nyulat.

Mészáros azt gondolta, hogy a nyúl szíve talán még ver.

— Gyula, felrúglak! — kiáltotta az igazgató, akit az intézet egyezményesen Gusztávnak tisztelt.

Elindult a gyerek felé. Ekkor találkozott pillantása Mészárossal. Mészáros hol az igazgatóra, hol a közelben lévő husángnak nézett.

— Ha a gyerekekhez nyúl, azzal a husággal megyek neki — gondolta. Az arca kifejezhette ezt, mert az igazgató sarkonfordult és bement.

— Mi történt? — kérdezte. Bár fölöslegesnek tartotta a kérdést. Tudta, mi történt. A gyerekek imádták az állatokat. Mindegy volt nekik, milyen állat. Ha megfogták, becézték, simogatták, etették. Elrejtették a hálóban, a tanulóban. Ezt a nyulat is még kicsi korában fogták, azóta velük élt. Volt más szerzeményük is. Az igazgató már hozta is egy rongyba csavarva. Tüskésdisznó volt. A Süni-ke. A ronggyal együtt röpült a falnak, sokszor. Amíg cafatokra nem szakadt a rongy és a kis állat.

— Várjatok meg, leveszem az inget — szólt Mészáros a dermedten álló 15-16 éves fiúkhoz.

Bement a tanáriba. Ledobta a véres inget és megmosakodott. Melegítő-felsőt húzott. Az agya furcsán átalakult.

Állandó feszültség keletkezett benne, de hihetetlen gátlások léptek fel. Mindenre figyelt, mindent regisztrált, de csak a pillanatnyi intézkedésre szintetizálta a benyomásokat. Gondolkodni, egy gondolatsort végigvezetni nem volt idő. Tudta, megtanulta már ezt régen. Itt gyerekek, élő emberek vannak. Gyorsan, azonnal intézkedni kell. A pedagógia elmélete és minden más, az élet lényeges elméleti, elvi kérdései megszűntek. Már akkor megszűntek, amikor a busz elindult vele. Csak ő soha nem engedelmeskedett ennek a törvénynek. Néha belopott egy-egy gondolatot is ebbe az állandó riadókészültségben lévő feszült agyba. Most is azon elmélkedett nagy sietve, hogy a gyerekei egyetlen társadalomhoz ragaszkodtak: az állatok társadalmához. Furcsa, hogy így lett. Tudta is régen. És hagyta, mert valamihez ragaszkodni kell. Valamit szeretni kell.

Az igazgató nyitott be hozzá.

— Megtiltom! Érti, Mészáros kartárs? Megtiltom, hogy a gyerekek állatot tartsanak. Megtiltom, hogy így dolgozzon, hogy felrúgja a munkatervem alapvető politikai és pedagógiai szempontjait.

Mészáros válaszolni akart, de az igazgató nem hagyta szóhoz jutni. A táskájából gépelt paksamétát vett elő.

— A csoportot egy KISZ aktívára bíztam. Követelem, hogy most, azonnal, újra olvassa el a munkatervemet, és lássa el kézjegyével. És kérem a munkanaplóját. Bejegyzem mulasztását.

Mészáros vállat vont. Az igazgató a kezébe nyomta a munkatervet és elrohant. Már az udvarról hallatszott a hangja.

— Mit mondott Lenin? Mi? Nem tudod, mit mondott Lenin? Hülye. Hülye az apád, az anyád, hülye az egész családod. Megmutatom, papír is van róla...

Mészáros kinézett az ablakon. Az igazgató az egyik harmadikos ipari tanuló karját fogta és lökdöste a falhoz.

— Hülye, azt sem tudja, hogy mit mondott Lenin. De a haját megnövesztette. Hülye...

Mészáros becsukta az ablakot. Leült, kezébe vette a munkatervet. Valóban nem olvasta el, mert tanévnnyitó értekezleten az igazgató maga olvasta fel a testület előtt. Most sóhajtott és olvasni kezdte.

„A Tanévben a munkám Lenin elvtársnak a Komszomol kongresszusán elhangzott következő sorai határozzák meg: tanulni, tanulni, tanulni. Továbbá pártunk, az MSZMP és a KISZ kongresszusán elhangzott irányelvek jelentik számunkra...”

Mészáros bámult a papírra. Ez állt ott fehéren-feketén.

Átfutott az agyán a tanévnnyitó óta eltelt másfél hónap néhány eseménye. Iván, az egyik legjobb nevelőtanár — öngyilkos lett, sikkerrel. Levelet írt az egyik lapnak. Az igazgatót okolta, hogy abba az idegállapotba jutott. Ibolya, az egyik nagyszerű nevelőnő szintén öngyilkos lett, sikertelenül. Még most is kórházban van, beszélni, írni nem tud. Sanyi idegszanasatóriumban van. Laci azonnal kilépett. Ebből az ötösfogatból csak ő maradt még lábön. Nem tudta, hogy meddig. Ezen tűnődött, hogy meddig bírja... Ezt olvasni és itt ülni — nem lehet. Ezt tudta biztosan.

Félredobta a munkatervet és lement. Talán fél óra hosszat lehetett benn. Az őt helyettesítő ifit sehol sem látta. Az igazgatót sem. De a folyosón a vízcsap alatt Gyula feküdt. Arca torz volt, sziszegett. Hátára a kis Markó, egy tizenhét éves törpe locsolta a vizet.

— Bandi bá! A Gyula tényleg egy disznó. Úgy kisült a zsírja, mint egy igazi disznónak — újságolta fontoskodva.

— Mi??

— Kisült a zsírja. Az igazgató bácsi azt mondta rá, hogy disznó. És tessék elhinni, hogy az is. El akarta temetni a nyulat. Az ő ablaka alá. Ezért a többiek is azt mondták rá, hogy disznó. Lefogták és tüzet raktak a hátán. Tessék nézni, hogy kisült a zsírja. Tényleg egy disznó — ismételte mély férfihangon az alig egyméteres emberke. Közben locsolta a vizet, és lehajolt a sziszegő Gyulához.

— Jó? Jó, a hideg, te disznó?

Mészáros leszedte a gyerekekről a feltúrt inget. Közélről megnézte a hátát. A bal lapockája alatt egy tenyérnyi helyen összefüg-

gően, a derekán kisebb-nagyobb foltokban — forintos, kétforintos nagyságú területeken leégett a bőr, megégett a hús.

— Ugye jól mondta az igazgató bácsi? Ez egy disznó — pislogott a tanárra a törpe, és kiköpött, felnőttesen, megvetően. Mészáros Gyula arcát nézte. Kék, nagy szeme párás volt. Arca torz a fájdalomtól. De csak sziszegett. Néha nyögött, de nem jajgatott. — Keménykötésű gyerek — gondolta. Megsimogatta a haját, vizes kézzel letörölte maszatos arcát. Felvitte a gondozónőhöz az orvosiba. Leírta az esetet Markó és a nyögdecslő égett gyerek szavai nyomán, aztán a csoport keresésére indult.

Az udvarról az igazgatóhelyettes hívta vissza. Most került csak elő. Biztos valamelyik hálóban kuksolt, amíg tartott a vihar. Ha az igazgató dühöng — és ritkán nem dühöng —, akkor csak a hülye, az olyan hülye, mint ő, állt az útjába. A többiek elbújnak, pince, padlás, a technikai személyzet menhelye; a tanárok, mint kotlós a csibéket, veszély esetén szárnyuk alá kapják a gyerekeket és elbujdosnak, minél messzebb az intézettől, az erdőbe, a hegyekbe. De az igazgatóhelyettes egyedül van. És célpont. Hisz az otthon dolga az ő hatáskörébe tartozik. A legkiszolgáltatottabb, helyzeténél fogva és családja miatt. Felesége — szép fiatal nő — béna. Paralízis után maradt így. Az igazgatóhelyettes nagyjából szabadabb időbeosztással, megszakításokkal dolgozza le a munkaidejét. Többször hazaugrik az asszonyhoz, mert az egyedül van.

— Meddig bírjuk, Bandink? — nézett a tanárra az igazgatóhelyettes. — Nem mi jövünk?

Mészáros megvonta a vállát. Nem volt kedve társalogni. Minek?

— Sietek. Nem tudom, hol vannak a gyerekek — mondta erőltetetten száraz, hivatalos hangon. Ha most beszélni kezd, akkor üvölt, sír, földhözvágja magát. Hisz ennek a felnőttnek is olyan a szeme és elkínzott az arca, mint a megégett Gyula gyereké. — Én se nézhetek ki különbül — mondta magában.

— Új gyereket kapsz. Itt vannak az iratok. Én fogadom. Még ma áthozzák a rendőrségről.

Bólintott, átvette az iratokat. Átfutotta az állami gondozásba vétel okát. Memorizálta:

A gyerek 15 éves. Beszédhibás. Együtt élt anyjával és nővérével, egyszoba-konyhában. A nővére kurva volt. Pénzért feküdt le férfiakkal. Napi tíz-tizenöt esete is volt. Ezért nem ment bele játékokba. Csak a legszükségesebb aktus történhetett meg. Ha valaki többet akart, akkor a mamával közösen kidobták. A mama gyakran sodrófát is használt a vendég meggyőzésére. Egyik férfinék ez nem használt, elkapta a mama kezéből a sodrófát és ütötte a mamát és a leányát. A mama a konyhában tartózkodó fiához kiáltott: Lajoskám, a baltát. Üsd fejbe a bácsit. Lajos szót fogadott. A férfi koponyaalapi töréssel a kórházban fekszik, élet és halál között. Rendőrség, a gyámhatóság a bírósági tárgyalásig az intézetben helyezi el a gyereket.

Gondolataiból Markó Feri hangja rántotta vissza a helyszínre. Már előbb csatlakozott hozzá a törpe. Sündörgött körülötte, aztán a műhelyeknél kijelentette:

— Bandi bácsi! Délután az igazgató bácsival leszek. Ő mondta, hogy menjek a műhelybe.

A tanár helyeslőleg bólintott. Így legalább nyugodt lesz a tanulókör. Mert ha Markóra rájön a „roncsi”, akkor képtelenség tanulni. A kandalló tetejéről a lámpavasra, onnan ki az ablakpárkányra, a falra, a pad alá, mindenhova elmászik. Olyan, mint egy majom. Értelmi szintje, akár az öt-hatéves rosszindulatú gyereké.

De hol lehet a csoportja? Az intézet területe húsz hold erdő, gyümölcsös, gazdasági épületekkel, játszóterekkel, két fürdőmedencével. A terület régen valami csokoládégyárosé volt. Ő biztosan büszke volt a két nagyszerű strandra, és akit meghívott — örült. Nekik, a gyerekeknek azonban nem volt szabad fürödni, mert az igazgató félt, hogy valami baleset történik.

A gyümölcsös irányába ment Mészáros. Onnan hallott hangokat. Almán kívül más már nem volt a fákon. De nem akart még erre sem gondolni. Évenként elmondta, elpanaszolta, hogy milyen gyerekparadicsomot lehetne itt csinálni. Sokan a gyerekekre hivatkoztak, hogy miattuk semmit sem lehet. Értetlenek, sérültek társadalmilag és agyilag. Bűnözők. Túlkorosak. Mind igaz. Többségüknek bírósági, rendőrségi ügye volt. Betörés, lopás, erőszakos nemi közösülés, fajtalankodás, csavargás... Sok változata volt a büntethető teiknek.

A kis tisztáson, a csikólegelön egy kis erdei faház állott. Annak végében volt a csoport. Számolta őket. Mind itt van, mínusz három, Gyula, Markó és Bodó — regisztrált. És már újra a gondolatnélküli, a jelenséget azonnal regisztráló lett agya. A szemét meresztette. Képtelen volt felfedezni, hogy mit csinálnak a gyerekek. Guggoltak valamennyien. De nem, Kata, egy fekete, lányosképű fiú, rendes nevén Kállai Gábor, a ház sarkánál állt, mellette Vili, A KISZ aktíva.

Egy villanásra Vilire gondolt, meg Katára, aggódva. Vili fajtalankodás és erőszakos nemi közösülés miatt kapott két évet. Értelmes fiú volt. A tárgyalásig itt az intézetben és a bíróság előtt is eszen volt. Így a két évet nem a javítóban, hanem itt töltötte le. Már lejárt a felfüggesztése is. Újra fajtalankodik, ezt tudta a tanár. Csak nem akar valamit ettől gyerektől? Vagy már túl is vannak? Talán attól van rosszul a Kata? Azt azonban már látta, hogy a gyerekek versenyeznek. Kukacokkal. Elsimított földön cél- és startvonal. A gilisztákat füttyszóra indítják, gombostűvel, koronaakác tuskéjével irányítják, serkentik a kukacokat. A verseny végét is megtudta. Az első öt forintot, a második kettőt, a harmadik egyet kapott a többiekől. Az utolsónak viszont meg kellett ennie a kukacokat.

Kata, kihányva magát, hozzá ment.

— Háromszor vesztettem el a versenyt — szólt még mindig öklendezve.

Mészáros véget vetett a játéknak. Általános felzúdulást keltett az a kijelentése, hogy tanulószoba következik.

— Még nem is fociztunk... Menjünk kirándulni... Biciklizni menjünk... — Az igazgató bácsi megöl bennünket, ha megtudja a Gyulát... vette a legnyomósabb érvet a Madár, egy cingár, 180 centi magas kamasz.

— Bandi bá is kikap, mert nem nevelt meg bennünket — vi-gyorgott Kata hízelegve, kedveskedve.

Mészáros nem engedett.

— A tanulószobába megyünk. Indulás, Majd ott megbeszéljük a dolgokat. Gyerünk.

Csoportokban, lökdösődve, hangosan tárgyalva a versenyt elin-dultak. Szabálytalan volt ez, mert az intézeti rend kimondta, hogy a tanulók sorakoznak és úgy közlekednek, katonás fegy-elemben. Mészáros egy alkalommal kiszámította, hogy 58-60-szor, sőt néha 80-szor kellene sorbaállniok a fiúknak. Ő nem tette. Mentek rendesen, emberi, gyermeki módon.

Vili, aki már előbb elindult, és jóval megelőzte őket, integetett, mutogatott. Visszaszaladt hozzájuk, csendre intette őket.

Füleltek. A fákon, az őszifényes erdőn át először hangfoszlá-nyok szűrődtek át, aztán, ahogy előbbre mentek, az igazgató hangját hallották.

— Disznók! Erkölcsstelen disznók. Rendőrségre velük. Börtönbe velük. Kiherélni, kimiskárolni az ilyent.

Mészáros Vilire nézett, hogy mi ez?

— A diri bácsi egy izélő párt fogott — mondta csámcsogva Vili.

Hobbija volt ez az igazgatónak. Mászta a hegyeket, a bokrok alá lesett, este zseblámpával, és az intézet környékén talált szerel-mespárokat megzavarta, botrányt csapott.

Most ilyen eset volt. A kanyar után már látták őt az úton. A párocшка elhúzódott feljebb, az erdőbe. Az igazgatóval volt a tör-pe, meg Gyula.

— Ugye mondtam, Bandi bá? Ez a szemét Markó spinyózott — szólt Kata.

Csendben álltak. Az igazgató észrevette őket. Elkapta Gyula kezét, és feléjük húzta.

— Bécsi! — kiáltotta.

Mészáros a kitáruló száját és a szájszélére ráfeketedett nyálát nézte.

Bécsi nem mozdult.

— Bécsi!

Bécsi Mészáros mögé húzódott. Mészáros tudta, hogy ő rakta a tüzet Gyula hátán.

— Menj oda kisfiam. Nézd meg, mit csináltál — szólt rá a gyerekre. Az megfogta a tanár ruháját.

— Nem, Bandi bá. Nem. — Könyörögve nézett rá.

— Meg kell lenni kisfiam. Menj.

Bécsinek a többiek utat engedtek. Az igazgató megfordította a meggömbült hátú gyereket. Már gyulladásban volt az egész háta.

— Miért nem vitték orvoshoz? Ez a... — de nem gondolta tovább Mészáros.

A hatalmas ember elkapta a cingár Bécsi fülét. Odahúzta Gyula hátához. Szinte rányomta a sebre.

— Látod?! Látod?! Te tetted. Illik ilyen tenni? Illik?

Elengedte Gyula karját, és a felszabadult kezével Bécsi kusza hajába markolt. Úgy rángatta. Aztán lapát-tenyerével ütötte, ahol érte.

— Fáj? Ugye fáj? Nézzétek, hogy fáj neki. Bezzeg a tüzelés nem fáj. Nesze! Nesze! Nesze!

Gyula háttal állt, egy kicsit meggörnyedt. Fájt, égett a megpörkölt háta, de odapislantott — amennyire a fájdalomtól el tudta fordítani a nyakát.

A többi gyerek Bécsit sajnálta, illetve nem sajnáltak senkit, csak arra gondoltak, hogy a törpe Markó még meglakol azért, mert beköpte Bécsit a dirinek.

Mészáros igyekezett a gyereket kivenni a nagydarab ember kezéből. Először arra gondolt, hogy nem árt, ha az igazgató megmutatja Bécsinek a tűzokozta sebet. A dühkitörésre, a vadállatisságra nem számított. Már az első ütésnél lökte a gyerek iránti szájalom, de eléggé nehezen szánta el magát arra, hogy huza-kodjon a gyerekek előtt az igazgatóval. Olyasmi megtörtént, hogy széket vágott hozzá a díszteremben — de tanárok előtt. Most is úgy lehetne csak lecsillapítani, mert ha valaki erősebb eszközökhöz nyúl, akkor az igazgató ideiglenesen meghátrál. Az az esete talán nem volt ilyen vad, de Mészáros piszkosabbnak tartotta, és a fásultságot mutatja, hogy akkor, a testületből több régi nevelő is közömbös maradt. Április 4-i ünnepélyre készültek, amolyan háziünnepségre. Reggel azonban telefonon valaki bezengte az igazgatónak a tanácstól, hogy a szakfelügyelő és a csoportvezető résztvesz az ünnepségen. Erre reggel a kétszáz gyereket kirendelte a hegyoldalba lévő raktárépülethez. Fehér inget vététt fel velük. Ott a szabadban, 8 foknál, reggeli helyett felsorakoztatta őket. 32 kilométer sebességű szélben kellett derékig levetközniük a fiúknak. A piszkos, színes inget mindenkinek zsebre kellett gyűmie, aztán a szép fehér ingben vonultatta a 14-18 éves állami gondozott fiúkat — nem a felszabadulási ünnepségre, hanem a szakfelügyelő és a csoportvezető elé. Mészáros tanította be a műsort, és készült a megemlékezésre. Aztán nem lett belőle semmi, csak nagy botrány. Ő nem vezette be a műsort, nem tartott ünnepi beszédet, ki sem mozdult a nevelői szobából, amíg a gyereket el nem vezették az iskolai tanárok. Valaki tartott ugyan egy zavaros megemlékezést, de a botrány teljes volt, ellene pedig feljelentés ment. Képtelen volt bizonyítani a maga igazát, azt, hogy a gyerekek akkor érezték volna, hogy ünnepély van, ha emberségesen bánnak velük... Fegyelmet kapott... Vállalta.

Amíg rángatta a gyereket az igazgató kezéből, addig ezekkel az emlékekkel erősítette magát. — Fasiszta barom. Biztos az — gondolta, akkor is, most is. Akkor mondta is, most — nem.

— Károly, így nem szabad — lihegte huzakodás közben — Tudod, hogy a gyerek piromániás. Orvos kell neki, és nem ez.

Végre sikerült. A gyereket maga mögé lökte. Az igazgató egészen hozzányomakodott, hogy elérje a mögötte meghúzódó gyereket. Mészáros orrát megcsapta a testi kipárolgása. Áporodott izzadságszaga hányingert váltott ki belőle. A nála fejjel magasabb emberről szakadt a veriték. Inge csuromvíz volt.

— Károly bácsi, térj észre.

— Na jó, majd még számolunk! — Lehelte az arcába az igazgató. — Rohadt, pállott szagú volt a kilégzése. — A Gyulát nem viszik el a mentők. Majd az ápolónő gondolzza. Itt nem lesz rendkívüli esemény. Itt rend és jólét és fegyelem van — fújta Mészáros arcába. Aztán elfordult. Markó, a törpe mellette állt.

— Gyerünk — biccentett feléje az igazgató.

Mentek az erdei úton; a kétméternyi ember és a méteres törpe. A törpe megállt, megfordult. Kihúzta magát.

— Ellenőrizni megyünk, disznók. — szólt. Kiköpött a fiúkra, a tanárra, és fürgén a nagydarab ember után csámpázott.

Mészáros az iskolába ment a fiúkkal. Már nem gondolt a jeleentre. Gyulát elkísértette az intézetbe.

Ami következett, az rutin-munka volt. Uzsonna, tanulókör, vacsora, mosdás, lefekvés.

Ő is, a gyerekek is, ezt a lefekvés utáni időt szerették a legjobban. Ilyenkor elvonultak a hálóba. Közösen játszottak. Aki akart — és mindenki akart — beszélgethetett vele a nap eseményeiről. Az állatokat megették.

Ezen a napon nehezebb volt minden. Nagyon nehéz volt. Bodót, a beduint rá kellett venni, hogy megmosakodjon. Mészárosnak kellett lesikálnia róla a bokszot. Még a fenéke is olyan volt. Közben történt, hogy a csoportja eltűnt a fürdőből. Ő Bodót sikálta. Az sziszegett és tiltakozott, mert fáj is neki, de a fő indokot meggyőzően hajtogatta:

— Bandi bácsi, én beduin akarok lenni. Azok éjjel is feketék.

— Nem kisfiam. Éjjelre ők is lemossák magukat, ha fehér ágyban alszanak — magyarázgatta neki a tanár.

— Ez igaz Bandi bá?

— Igaz fiam, igaz.

— Nem tetszik becsapni, Bandi bá?

Mészáros felelete nem hallatszott. Állati üvöltés, visítás hallatszott az alagsorból.

— A csoport — kapott észbe Mészáros.

Bodót, a beduint otthagya, amúgy félig fehéren, ő meg szapánosan rohant a hang irányába.

Az alagsori WC előtt álltak a fiai. Bentről hallatszott a soha nem hallott visítás. Embertelen volt a hang. Észvesztett, állati.

Gyorsan szétlökte a gyerekeket, akik már kiabáltak:

— Gyorsan, te hülye, itt a Bandi bá.

Ketten leszorították a WC csészére a meztelen törpét, a Markót. Bécsi egy biciskával a gyerek lába között nyúlka. A tanár egy pillantást vetett oda és — fellélegzett. Még nem látott vért. Ellökte Bécsit, rácsapott a karjára, a kés kiesett, leesett a földre, többen kaptak utána, de a tanár rálépett. Egy újabb pillantás Markóra. Nem vérzett. Nyelt egyet.

— Engedjétek! — mondta.

Érteni nem értették a gyerekek, csak a szájmozgásából következtettek arra, amit mondott, mert Markó kifordult szemekkel, eltorzult arccal üvöltött:

— Jaj, jaj! — kiherélnek... Segítség!

Mészáros felvette a kapálózó törpét. A zuhanyozóban hideg vízzel mosogatta az arcát.

— Kiherélnek, jaj, jaj, jaj!

Hiába volt minden szó, becézés, simogatás, a gyerek nem nyugodott meg. Mészáros gondolt egyet, leállította a földre Markót. Megfogta a hadonászó apró kezét és mindkettőt az ágyékához tette.

— Nesze, te buta. Itt a fütyid... Fogd meg...

A gyerek megmarkolta kis nyomorék hímveszőjét. Alábbhagyott az üvöltéssel. Hüppögött, billegett. Arcán még mindig az eltorzulás, a rettegés, a félelem. — Mind Gyula, mind Bécsi, mind az igazgatóhelyettes arca és talán az én arcom is... ilyen a félelem. — akadt meg egy pillanatra a szeme a nemiszervét védve markoló, eltorzult arcú Markón.

Mellette zajongtak a gyerekek. Csendet intett.

— Mi volt ez?

— Spinyózott, Bandi bácsi. Spinyózott és behugyozik. Az ilyen egy szemét — mondta az angyalarcú Kata.

— Mit akartatok?

— Levágni neki azt a kacsanyomorítót, hogy ne csináljon be, — mondta igaz meggyőződéssel Bécsi.

Mészáros mondott valamit, olyasmit, hogy nem szabad, meg hogy milyen rettenetes ez. Amíg beszélt, Markó eltűnt a lábak között kislisszolt, senki nem tudta, hova lett.

Már a hálóban voltak, amikor közéjük settenkedett a törpe. Ezerráncú arcán a ráncok még jobban meggyűrődtek. Vigyorgott. A pizsamája alól egy macskakölyköt húzott elő.

— Nesztek — mondta. Közéjük dobta az állatot. Állt, vigyorgott, oldalzsebébe dugta a kezét és az egyik ágyon ülő tanárhoz ment. Haverkodva, bizalmasan meglökte őt.

— Délután ellenőrzés közben szereztem. A diri bácsi nem vette észre.

Lassan elcsendesedett minden, Mészáros a munkanaplóba beír-

ta a nap eseményeit, pontosan. Markóval felküldte a tanáriba. Vilányt oltott, és Gyula üres ágyára ülve várta, hogy a gyerekek elaludjanak.

A mélyülő lélegzéseket figyelte. Az ablakon besusogtak a fák, az udvarról egy fénycsóvát dobott a lámpa. A kismacska miáokt a dobozban. Elhelyezkedés, mocorgás, elalvás előtti, már álomba zuhanó rándulások hangját adták az ágyak. Igazán elmehetett volna már... Minden elnyugodott, de ült egy kicsit még.

Ezt a csendet, a nyugalmat és a szeretetet szerette a legjobban. Ezek segítették napról napra. Igaz, hogy a fő elhatározás — hogy élete legértelmesebb és leghasznosabb tetteinek tartotta, hogy ezekkel a fiúkkal van, küszködik — mindent determinált. De valamiért, azért, hogy este lefektetheti őket, feloldhatja a napi csordaélet, a vad agyonkínzás görcseit, ezért bírja napközben mindig. — A mai nap pedig nagyon, nagyon nehéz volt — gondolta. Bólogatott hozzá, sóhajtott: — Nagyon csúnya nap volt.

Hirtelen eszébe ötlött, hogy az új gyereket, azt a baltást nem kapta meg. Azon tűnődött, hogy milyen élete lehetett ennek a gyerekeknek. Biztos hasonlított ezekéhez, akik most nyugodtan alszanak, úgy, mint a többi gyerek — otthon. Nyomorék élete lehetett biztos, mint például a Kataé, aki valahol a külvárosban egy kecskeólban lakott az anyjával, mert a részeges apa valami új nőt vitt a lakásba. Gyulának mostohaapja volt, a gyerek nagyon szerette az anyját, de annak az új férjtől két gyereke született. Laci kéthetes korában hagyta el az anyja. Gábor... sóhajtott, legyintett. Bodó nyöszörgött, motyogott. Felkelt, félálomban kitámolygott. Őt hülyére verték kicsi korában. Ha felemeli a kezét, hogy megsimogassa, a gyerek szemebogara eltűnik a félelemtől, s csak a szemefehérje marad, szemhéja megmerevedik, kezét maga elé kapja. Csecsemőkorától verték, főleg a fejét.

De most csend van. Jó csend. Csak a fák susognak, a gyerekek szuszognak. A félhomályban megszámlolta őket. Beidegzett szokás. — Rossz szokás? — kérdezte magától. Megrázta a fejét, csak úgy, magának. Hisz nem a számokért teszi, tizenkét fő. Ez lenne minden? Nem — válaszolt az agya. — Így, csak a számokat nem is lehet, mert a két üres ágy nem kettő a számsorból. Az egyik Gyuláé, aki több év után sem szokta meg, hogy elalvás után a tanár betakarja őt, vagy megsimogatja kócos fejét. Nem tanácsos hozzáérni, mert felugrik, támad. Rúg, csíp, harap, üt. Sokéves gyakorlat alakította ki benne. Az apja, először az édes, egy italbolti felszolgáló, aztán a mostoha, egy sofőr, éjszaka gyakran verte őt. Kínkeserves sors alakította ki ebben a jóindulatú gyerekekben a vadállatot. A felnőttek tették. Bodó ágya még mindig üres. Talán a tévészobába szökött. Veszélytelen, ártatlan gyerek. Nagyon beteg.

Nehezen mozdult. Azt kívánta, majdnem hangosan mondta, hogy holnap csak egy kicsivel, csak egészen kicsivel legyen jobb a nap, könnyebb ez a nehéz élet. Tudta, hogy az új nap új gondo-

kat, új, elképzelhetetlen eseményeket, bajokat hoz; az öröm, a nyugalom itt olyan kevés. De hitte, hogy ha minden nap csak egy kicsivel több örömet és szeretetet adnak egymásnak, akkor már érdemes, már jobb csinálni.

Ilyesmiket gondolt, magában köszönt az alvóknak és kiment. A tanáriba indult az ingéért. A lépcsőházban az igazgató jött vele szemben, le a lépcsőn. Kezében Mészáros munkanaplója, amit az előbb küldött fel Markóval. Az igazgató arca elrajzoltabb, szája keskenyebbé szorított volt, vértelen.

— Magát keresem, Mészáros kartárs.

Mészáros csak kérdően nézett rá.

— Megtiltom! Megtiltom, hogy a naplóban így rögzítse a nap eseményeit! Megtiltom, hogy hazudjon!

— De...

Az igazgató a naplóval hadonászott.

— Tessék kitépni, tessék kiradírozni, tessék eltüntetni! Itt nem lesz vizsgálat. Ebben az intézetben én vagyok az igazgató. Ameddig én vagyok az igazgató, én fizetem magukat, én öltöztetem, etetem a növendékeket. És itt jólét, rend, nyugalom van. Vacsorára kakaó volt kaláccsal. Ezt tessék leírni, ezt tessék naplózni. Mert itt rend van, szakszerű szocialista, hazafias nevelés van. Ebből nem engedek. A munkatervem alapelvei ezek. És tessék naplózni azt, hogy maga rosszul dolgozik...

Mészáros fáradt volt. Gyulára gondolt. Hogy meg kellene nézni. Az igazgató szavai azonban áttépték a homályt, amit a fáradtság vont agyára.

— Ma délután Markó nevű növendékével voltam. Tájékoztattam tőle. Érti? A maga munkájáról tájékoztattam a Markó nevű növendékétől és megállapítottam, hogy maga rosszul, bűnösen rosszul dolgozik. Megállapítottam...

Mészáros agya teljesen kikapcsolt. Fáradtan forró fejében az emlékek kezdtek működni. Szeme előtt Markónak, a törpének a környezetéről készült tanulmány lebegett, és különböző pedagógusok jellemzése a gyerekről. A napokban kellett összeállítani egy ilyen anyagot a bíróság számára. Markóék tizenhatan éltek egy szoba-konyhás lakásban. Az apa félig törpenövésű, egyik őszi vasárnap, amikor a gyerekek otthon voltak az intézetből, berúgatta a Feri gyereket, meg a nyolcadiknak született tizenkét éves kislányát. Aztán a lányt megerőszakolta. Először ő, az apa, aztán — állítólag a törpe fiú is. A rendőrség az apát letartóztatta. A lányt visszavitték az intézetbe. A Feri gyereket is a rendőrség szállította vissza, még részeg volt. Mészáros arra gondolt, hogy ennél alkalmasabb és jobb informátort nem is szervezhetett volna be az igazgató. Erkölcsileg, szellemileg nagyszerűen felül tudja bírálni az ő munkáját, hiszen két egyetemi diploma, meg a tizenkét évi pedagógus pályafutás eltörpül Markó Feri tapasztalatai mellett.

Erre, amit az igazgató mondott, már nem volt mit válaszolnia, tiltakozni sem lehetett. Igazán, nagyon-nagyon unta és elfáradt.

— Értelek, Karcsi bácsi. Úgy lesz minden, ahogy Markó és te akarod.

Elvette a naplót. A tanáriba ment. A többi tanárt már nem találta ott. Ilyenkor mindenki menekül. Mészáros áthúzta a bejegyzést, olvashatatlanra tette a nap eseményeit. Beírta nagy betűkkel: „A mai napon rendkívüli esemény nem történt. A mai délután az igazgató kartárs munkaterve szerint telt el.”

Ruhát váltott. Indult.

A gyerekei szobája előtt még megállt egy pillanatra. Matatást hallott. Nyílt az ajtó. Bodó lépett ki rajta. Kezében lepedő, cipőpaszta, kefe volt. A gyerek rátámadt:

— Bandi bá, be tetszett csapni. Most beszéltem az igazgató bácsival. Ő azt mondta, hogy a beduinok a fehér ágyban is sötét bőrrel fekszenek le. Megyek, mert én éjjel is beduin akarok lenni.

— Mész ám a ... — Mészáros elkapta a gyerek kezéből a lepedőt. Az a bokszot nem akarta kiengedni markából. Magásra emelte kezét. A tanár felemelte karját. Most ütni akart. Nézte az arcot, ahova csapni fog. Bodó arca egy szempillantás alatt megváltozott. Szembogara furcsán ugrált. Arcbőre megmerevedett, falféher lett, szája eltorzult: a tanár újra látta a félelmet; az égett Gyula, az agyonvert Bécsi, a herélés előtti Markó, az agyonkínzott igazgatóhelyettes szenvedő, tehetetlen-félelem-arcát látta. A lecsapó kéz már nem állt meg. A gyerek bőrét érezte a tenyerében, hallotta a pofon csattanását. Bodó egész teste védekező állásba merevedett. Várta a következő ütést. Mészáros újra emelte kezét, újra ütött. Nem tudta, hogy hányszor vágott a gyerek fejére, arcára, vállára, hátára, aztán kicsavarta a gyerek kezéből a bokszot. A rángatózó Bodót bependerítette a hálóba. Ő pedig hóna alá csapta a lepedőt, és a kijáráthoz ment. Az ajtót gondosan bezárta. Elindult. Nem a buszmegálló felé, hanem le a völgybe, ellenkező irányban, az erdő szélére. A végén már futott. Egy mélyedésben megbotlott, hasravágódott. Fölötte egy lámpa égett, amely reflektorként világított a nem messze lévő raktárépületre. Föltápáskodott, a villanyfényen át felnézett az őszi sziporkázó, csillagos égre. Fejére bugyolálta a lepedőt, motyogott:

— Bodó, szegény Bodó. Megérdemelted. Mert nem te vagy a beduin. A beduin én vagyok.

Tétova mozdulatokkal dörzsölte arcát, mellét, és tudta, hogy ahova a keze ér, a bőr ott fekete lesz.

Rónay György végső regénye

LENGYEL BALÁZS

Született 1918-ban. Író, irodalomtörténész, szerkesztő. Alapítója az Újhold című folyóiratnak (1946-48), és Nemes Nagy Ágnessel és Lakatos Istvánnal együtt az évenként kétszer megjelenő Újhold-Évkönyvnek (1986-1991). A nehéz időkben, barátai-val együtt, többnyire csupán a Vigiliában tudott szabadon publikálni. A Széchenyi Akadémia alapító tagja, Széchenyi-díjas.

Bármi szomorú, majdnem húsz éve annak, hogy meghalt Rónay György. Költőként, kritikusként, irodalomtörténészként, műfordítóként és regényíróként egyaránt kivételes alkotó volt. Írásban és erkölcsben olyan egységes, mint a ritka-ritka nagyok. Nincs műfaj, amely alapján nem kellene előtte megilletődve tisztelegnünk. Hiszen olyan szinte egyedülálló, mértékadó kritikus volt (50-es, 60-as évek!), olyan magasrendű, csúcs-teljesítő műfordító, élete emlékeit idézve, késő periódusában olyan mély, láttató költő, s végül legutolsó regényében olyan teremtő prózaíró, hogy ott is, a regényben is műve maradandónak tetszik. Nemhiába beszéltek nagyszabású regényéről éppen a napokban.

Mondom, egy híján húsz éve, hogy Rónay meghalt, és éppen csak a halála előtt jelent meg utolsó regénye, *A párdúc és a gödölye*. Nemcsak én hiszem, célzott rá, beszélt róla más is, nagyszabású regény ez, Rónay György prózájából messze kimagasló. A regény szövegét-történetét elemezve megkísérlem elmondani, hogy miért. Megpróbálok, bár jól tudom, hogy az igazi, a teljes műhöz képest az elemzés mindig fiaskóval jár. De vagy két nemzedéket már akkora szakadék választ el a múlttól, attól, amiről a regényben szó van, hogy mint tanú, talán segíthetek a regény megközelítésében.

A párdúc és a gödölye keretes regény, amelynek története az 1960-as évtized vége felé indul, de az 50-es évekre, a sztálinizmus magyarországi tombolásának idejére kapcsol vissza, eufémizmussal kifejezve: a törvénytelenségek korszakára, majd újra a „jelenben”, a 60-as években zárul. Közben a cselekmény szerint lép ide vagy oda, olykor mélyebbre is az időben. Hőse egy vérbíró, aki statáriális bírósági elnökként felakasztat egy szerinte is ártatlan embert. Végignézi az akasztást, még a hulla szederjes arcába is bele kell néznie. (Akad előzőleg más bírói bűne is, egy politikai koncepció ítélet, de ott a vádlottat „csak” tizenkét évre ítéli.) A regény irányulása kettős: feltárja egyrészt a rafinált megfélemlítésnek azt az idegenből Magyarországra plántált módozatát, amely egy jogi alapon álló bíróból vérbírót csinál; másrészt az író katolikus világszemlélete alapján végigelemzi a bírónak a jogszolgáltatásból már kiiktatott utótörténetében, hogy a bűnös mit tehet menthetetlen, „halálos” bűnével. Mégpedig mit tehet, mit tesz egy nem hívő ember, aki minden rugódozása, mentségbe kapaszkodása ellenére annak a belátására kényszerül, hogy bűnös.

Rónay Györgyöt már első regényében, a *Keresztútban* (1937) is mélyen foglalkoztatta a bűn és bűnhődés problémája. Az azután eltelt időben annyi iszonyatos bűnt látva és tapasztalva *A párdúc és a gödölyében* megpróbál a keresztény humanizmus szellemében újabb feleletet adni. S mivel neki is, mint a sztálinizmust erkölcsileg érintetlenül átélő íróársainak, az a tapasztalata, hogy a bűnösség tudatát a kisebb vagy nagyobb bűnök elkövetői — és alig akad, aki valamilyen bűnt el ne követett volna ebben az időszakban — többségükben elutasítják maguktól, úgy veszik, mintha mit sem tettek volna. Rónay egyetlen megoldásként a szembenézést, a rossz cselekedet vállalt belső megbélyegzését, a bűnösség tudatával való együttélést tartja a valamelyest is lehetséges megtisztulás emberhez méltó útjának.

A regény hősének, a bírónak van azért némi mentsége. Nem kötelességtudatból, nem fölös buzgalomból indult akasztatni, hanem félelemből. Nem is ő fogalmazta meg a halálos ítéletet, készen adták a kezébe. Bírósági elnökként végrehajtó volt csupán, nem másként, csak más felelősséggel, mint az ítéletvégrehajtó, a hóhér.

A kerettörténet évekkal a statáriális tárgyalás után játszódik egy Balaton menti fürdőhelyen, ahová a bírót ugyanannak az állambiztonsági gondoskodásnak a megszelídült utódszerve, amely egykor akasztatni küldte, kitelepíti — mégpedig az 50-es évek végén, a politikai átfordulás után. Kitelepíti nem nyers, hanem humanizáltabb erőszakkal, többszörös rábeszéléssel, lelki gyúrással. Jelenléte a fővárosban ugyanis szemetszűrő. Bűne közismert, három szobás lakására, amelyben egyedül lakik — csak a kiváltságosoknak enged ilyesmit a korszak —, egyre-másra jelentkeznek az igénylők — a bíró felháborító szerepét emlegetve. Ez kellemetlen. Magas helyen eldöntik hát, hogy mint egykor hasznos, de kompromittálódott személyt eltávolítják, fizetését meghagyva elhelyezik az egyik állami tulajdonba vett nyaralóba — egy nyugatra távozott jogtudós villájába —, és ellátását rábízzák az amúgyis fizetett gondnoknőre. Itt él hát a bíró az ősztől tavaszig csaknem üres üdülőhelyen, nem internálva ugyan, de mint kiderül, megfigyelés alatt. Magányban, az emberi kapcsolatokat önként kerülve, összezárva a bűnnel, ami abban a pillanatok alatt szederjessé vált arcban, az akasztott ember képében újra és újra felbukkan benne, s rámered. Hiába, a magány a lelkiismeretvizsgálat helye.

Ebben a kínlódva túrt, csak mindennapi itallal elviselhető számkivetettségben felkeresi a bírót egy fiatal újságíró, aki úgy mond a személyi kultusz törvénytelenégeiről kíván írni, s aki arról a bizonyos statáriális tárgyalásról gyűjtött is adatokat. Ezzel ugrunk vissza az 50-es évek elejére, s bomlik ki kivételes plaszticitással nemcsak a bíró vérbíróvá válásának a története, hanem annak a „fortélyos félelemnek” a mechanizmusa is, amely a sztálini érában a társadalmat igazgatta. Aki nem élt még gátlástalan,

véreskezű diktátorok hatalma alatt, az képtelen ezt a mechanizmust elképzelni, az éppúgy képtelen megérteni a társadalom mindent tűrő engedelmességét, ahogyan a fiatalabb nemzedékek képtelenek megérteni, hogy 1944-ben a megsemmisítő táborokba szállított zsidók miért nem futottak szét, miért hagyták magukat beletömködni (80-100 embert 40 férőhelyre) a vagonokba. A megértéshez kellene a részletek. S Rónay csaknem fölös pontossággal sorjázza őket.

Legelőször is azt tárja fel, hogy a bíró hogyan vállalkozott az ártatlan ember statáriális kivégeztetésére. Egy este anonim telefon jelzi a lakásán, hogy percek múlva autót küldenek érte, jól ismert fekete Mercedest — csak az államirányítóknak volt ilyen autójuk abban az időben —, szálljon be feltűnés nélkül. — Hova visznek? — Majd meglátja!

Följelentették? — ez a bíró első reakciója a szótlan autótól, amelynek egyetlen eseménye, hogy egy forduló előtti fékezésnél előrebukik, majd a kanyarban rádől szomszédjára. Egy kemény tárgy nyomul akkor a bordáihoz, de csak egy futó pillanatra, igazán csak addig. Az autó egy villa udvarán parkol. Fölvezetik a villába a könyökénél fogva.

— Mit akarnak tőlem?

— Ne féljen — feleli a kísérő. — Ha okosan viselkedik, biztósíthatom, a saját ágyában fog aludni ma éjjel.

Odabent leültetik. Várnia kell. Hosszan várni. Kitölti az időt a hátborzongatóan nyájas udvariasság. — Vacsorázott már? Nem? Akkor megrendelem a vacsoráját. Ezüsttálcán hozzák, címeres monogramos ezüst evőeszközökkel (ugyan kié lehetett?), kristálypohárral, s egy üveg Chiantival. A tálcán finomságok, abban az évtizedben ismeretlenné vált ételek.

— A Főnök elvtárs — mondja a kísérő — jó étvágyat kíván önnek, és kéri, okvetlenül legyen türelemmel, amíg sorra nem kerül. Föltétlenül személyesen kíván beszélni önnel.

A bíró így ébred rá, hogy az országvezető főnök legendás hegyoldali villájában van. Egyelőre a földszinten; mert a villának nemcsak fölfelé van egy emelete, hanem lefelé kettő vagy három is, bombabiztos, összkomfortos, légkondicionált termék sora a föld alatt, egész labirintus, titkos kijáratokkal. Legalábbis a szóbeszéd szerint.

Az ellentmondást nem tűrő erőszak és a nyájaskodás, mindez csak bevezetés. Lélektani kioktatással folytatódik. Ha bevezetik a fogadóterembe, üljön le a nagy asztal végébe, tegye a kezét az asztallapra, ha a főnök belép, ne álljon fel, ne mutatkozzék be, és semmiképpen se nyúljon a hátsó zsebéhez, ahol a cigarettáját tartja, mert a mozdulatot félreérthetik. Cigaretta lesz az asztalon, tolla nincs, az átvilágítás kimutatta, kérjen, ha szükséges. A kihallgatás végén maradjon ülve, míg érte nem jönnek.

Csak ezek után vezetik be az üres fogadóterembe, amelynek oldalfalát földig érő kárpitok takarják, észrevétlen meg-meglebbenek, s diszkrétén egy-egy csizmaorr kandikál ki alóluk. Később a bírónak erről eszébe jut egy angol regény megállapítása: „Amíg csak az üldözöttek rettegnek, addig még mindig van remény. De ha már az üldöző is fél, akkor mindennek vége.”

Erős fény gyullad ki, bejön a főnök. Dossziékat tesznek elé. Hallgat. Lapoz bennük. Majd így kezdi:

— Ön, Stoll Aurél, látom, a jezsuitáknál tanult, és az iskolában a társai Párducnak nevezték... Jó iskola... Kár, hogy nem vette be az életrajzaiba. Semmi hátránya sem származott volna belőle.

Ez a főnök első ütése. Mindjárt kiütés, hiszen hogyan is lehetne bíró valaki 1950 után, aki a jezsuitáknál tanult, és nem párttag ma sem? És a Párduc diáknév hogyan kerül ide? A bíró görcsbe rándul, majd rémületében elernyed. Mit tudhatnak még róla?

A főnök a második menetben a bírónak egy régi ügyét firtatja, amelynek során egy adventista csőzst a gyújtogatás vádjá alól, bizonyítékok hiányában felmentett. A bíró alig emlékszik, rég volt, még a háború idején. Rémlik neki, hogy a hatóság a bűnt, a pajta felgyújtását a csőszre akarta kenni. Mivel a legcsekélyebb mértékben sem lehetett az elkövetést valószínűsíteni, ő ellenállt, de a hatóság, pár hétre a felmentés után, a csőzst lefogatta, félholtra verte, majd kidobta az orosz frontra aknát szedni.

— Látja — folytatta a főnök —, ön akkor az igazságot szolgálta, de nem szolgálta a népet. A háború alatt később hadbírói beosztást kapott. Disznóságot nem csinált. Megkapta tőlünk, hogy bíró maradhatott, „igazoltuk”. Tudta, hogy annak a szerencsétlennek, akit szíve szerint elítélt volna, s csupán bizonyítékok hiányában mentett fel, öt apró gyereke volt? Tudta vagy nem tudta? — reccsent rá váratlan indulattal a főnök.

— Nem tudtam — válaszolta a bíró, majd eszetlen vakmerőséggel hozzá tette: — Ez nem szerepelt az ügyiratokban. — Azt hitte, nyomban elhurcolják, vagy ott helyben agyonverik. De nem történt semmi. A főnök elmagyarázta, milyen hatóság által támogatott biztosítási csalás volt az ügy mögött, s egyben milyen mocskos politikai sakkhúzás.

A bíró lehajtott fejjel megsemmisülten ült a helyén. Azt gondolta: „Vége. A körök bezárultak, mindenkiről mindent tudnak.”

A főnök csak ez után, a harmadik menetben tért rá a fennforgó ügyre. — Az országban, mint bizonyára tudja — kezdte hangjában fojtott indulattal — a statárium ellenére állandóan gyújtogatnak. Öngyulladások! Nevetséges!... Én tudom, miért égnek el a kazlak, az asztagok. Azért, mert felgyújtják őket. Hogy kik? Akiknek érdekük, hogy elpusztítsák a termést, fölperzseljék az országot... Ez világos, a vak is látja. De én nem engedem tönkretenni az eredményeinket — kiáltotta. — Majd elveszem a kedvüket a szabotálásoktól!... Itt van például ez a tarcsádi ügy. Egy ártatlan

kis szalonnasütés, amitől egy egész vármegye... mit egy vármegye? egy egész ország elpusztulhatott volna. Csak mert egy kulák szalonnázni akar! Maga azt hiszi? Mert én nem hiszem.

Ellentmondást nem tűrő hangon folytatta: — A nyomozást lefolytatták, az eljárást befejezték. Az egész peranyag ott van a dossziében. Tanúvallomások, ügyészi jelentés, szakvélemény, egy szóval minden, ami kell. Holnap délelőtt tizenegyre tűztem ki az ítélet kihirdetését. Ön holnap reggel lemegy B.-be, hétre legyen készen, hétre ott lesz önért a kocsi. Mint a statáriális bíróság elnöke megtartja a tárgyalást, és a kellő formaságok között fölolvassa az ítéletet. Az is ott van a dossziében. Az ítéletet azonnal végrehajtják. Utána hazajöhet.

Fölállt, két kézzel az asztalra támaszkodott. — Önt választottuk, mert gyakorlata van az ilyen tüzesetekben — mondta. Szúrós szemét a bíróra szögezve és egy végtelenségig tűnő percig mereven nézte, majd hirtelen sarkonfordult.

Így indul el a bíró kora reggel, s viszi le egy másik fekete autó a tárgyalásra, s akasztatja fel még délelőtt azt a parasztembert, aki a földje szélén szalonnát sütött, s ettől a tarló is felgyulladt, de a tarlótüzet maga oltotta el. Az ítéletvégrehajtás után a vérszomjas, epilepsziás polgármesterasszony, a megfélemlítés helyi fogaskereke, az ügy felfújója (egyébként kiugrott apáca) fogadást ad, a bírót a kivégzett özvegye leköpi, s a bíró a szívinfarktus határán elszólja magát, hogy a rákényszerített ítélettel nem ért egyet. (Ebbe kapaszkodik később mint mentségbe.) Nem megy vissza a fővárosba, nem hajlandó egy autóban utazni a hóhérral, akivel leküldték. Gyötri a kényszerképzet: följelentették, így keveredett az ügybe. S az jelentette fel, aki tudta, hogy ő a Párduc, osztálytársa a jezsuitáknál, akinek a ragadványneve viszont az iskolában Gödölye volt. S akivel ő, az erőszakos, hatalmaskodó, kemény, a gyors karriert befutott, mindig is kegyetlenül bánt. Nyomban elindult hát felkeresni Gödölyét, akiről tudja, hogy vidéken, nem messze, vasutas. A vad, ha csapdába került, meg kell keresnie a csapda lazító szálát. De a bíró Gödölyénél nem leli a csapdát. Gödölye megtört, szelíd, hívő ember lett. Zsidó feleségét és kislányát, kiknek megmentése érdekében egykor a bírót is könyörögve kereste fel, elhurcolták, megölték. Vigasza az imádság és a *Biblia*. Éppen ott van nyitva az asztalán Izajás Jövendölésénél: „Együtt lakik majd akkor a farkas a báránnyal, s a párduc a gödölyével.”

Innen a regény címe, de hogy együtt tanyázzanak (az életben? a halálban? az üdvösségben?), még messze van. A múlt, az ifjúság, a hatalmaskodás korai bűnével, és a jelen, amely a Balatonparti magányban már ugyancsak múlt, így párádzik fel a regényben, amelynek további cselekménye most már egy teljes élet rekapitulálása előbb a mentségeket sorakoztatva fel, majd a mentségeket sorra elvetve. Közben meglehetősen nagy lépéseket teszünk a

sajátos közép-kelet-európai magyar történelemben, felidéződik a 44-es zsidó deportálás, a jogos népharagtól fűtött 56-os tragédia (a vérbíró akkor csaknem meglincselik, s az az adventista császár menti meg, akit egykor kedvetlenül felmentett), s földidéződik sorra azoknak a sorsa, akik ott az akasztás szörnyűségében és a kor-szak más szörnyűségeiben részt vettek, azt végigszenvedték. Sor-sokba, cselekménybe ágyazottan rajzolódik ki a regény kettős problematikája, egyrészt a félelem és zsarnokság szorítását is ak-ceptáló párducok bűne és megtisztulásuk lehetősége, másrészt a nem-részvételt is vállaló, a félrehúzódo gödölyéke. Rónay ábrá-zolt, de direkt szavakban is megfogalmazott álláspontja szerint nem mindenkiből lesz zsarnok, bár az emberi természetben a zsarnok-mivolt adottság. Ahhoz azonban, hogy egy potenciális zsarnok reális zsarnokká fejlődjék, a társadalomnak is lehetőséget kell kínálnia, kell a kimódolt megfélemlítettség. De igazából csak azokat lehet megfélemlíteni, a párducokat, akik maguk is hajla-mosak rá, hogy megfélemlítsenek. Olyan ez, írja Rónay, mint egy fogaskerekekből álló bonyolult gépezet, egyik hajtja a másikat, és végül már a Legfőbb Megfélemlítő is fél. A gödölyék, akik tuda-tában vannak az egyéni erkölcsi elszámolás kötelezettségének, ki-esnek ebből a rendszerből.

A bíró csak a regény végén tudja meg, mint végső lökést bűne elfogadására, hogy előtte két bíró is megtagadta a főnöknek a sta-táriális ügy végrehajtását. Igaz, nyomban vidékre helyezték őket, és egy-kettőre kiszorultak a bírói pályáról, de megmaradtak an-nak, ami ugyan ritka, magával békében élő embernek.

Miért összegzi Rónay György ezt a lelkiismeretvizsgáló, de megnyugtató kifejtésre nem jutó történetet? S miért összegezzük ma már az emberek nagy részével együtt mi magunk is? Nem-csak azért, mert ahogy Rónay, mi magunk is láttuk azt a Szabad-ság-hegyi házat, ahol történhetett, ahol a Főnök élt, ahol emberei fekete Mercedesseikkel — egyébként történetesen ablakunk alatt, a Kékgyólyó utcában, két alkalommal is kiszélesítve az egykor kes-keny utat — robogtak fel-le a villája elé. Tehát nemcsak azért, mert Rónay aprólékos történetrajza — bárha a mai nemzedék számára hihetetlen — hiteles valóság, igaz.

Igen, de a regény mélye mégis más. Lélektani összegzése nem annyi csupán — bár az is alapigazság —, hogy tudni kell nemet mondani. Mégpedig nem hősködésből, vagy mint Párduc félelem-ből, hanem természetből. Ahogyan Gödölye teszi. Valami egyete-mes, ha tetszik katolikus erkölcsi eszme fogalmazódik meg itt, amely kiegészíti, sőt alakítja is az ismert tékozló fiú történetét. Ta-lán mégsem szó szerint igaz az (és nem is minden körülmények között), hogy jobban örülnek az égből egy megtértnek, mint ki-lencvenkilenc igaznak. Mert párducoként, fogalmazza meg egyete-mességében Rónay, minden későbbi kínlás ellenére nincs végső megigazulás. Nincs megigazulás a mindennapokban. Csak az

örökös emberi humánumban igazak a dolgok. A humánumban, amely a kivétellel, a tékozlóval szemben állandónak és természetesnek veszi az emberi erkölcsöt, mint valamirevaló létezésünk legbelső törvényét.

Nagy igény ez, botladozva, kinnal vállalható, de egyedül egyetemesen érvényes. Rónay György mindenesetre élete végén ránktestált mondanivalója. A minden ideológiától, tézistől független humánus törvénye. Hogy furcsa, bizarr tényt kapcsoljak hozzá: az a huszonöt-harminc évig eleven asztaltársaság — ma már kivülem mind odaát vannak — Rónayt a háta mögött, tréfásan, némi protestáns blaszfémiával úgy szólította egymásközt: A jóisten. Ha Ottlik a körülmények miatt harsányan dühöngött, ha Mátyás kegyetlenül ironizált, ha Nemes Nagy Ágnes harcosan vitázott az irodalmi kérdésekről, és olykor hevesen szidta Vas Pistát, Rónay volt az, aki békét, legalábbis egyensúlyt teremtett. Az igazságok helyre tételét. Ilyen különleges erkölcsi súlyú volt mindnyájunk számára az ő mindennapos emberi magatartása, alkati humanizmus, az, amely *A párdúc és a gödölyében* összegzően, a nagy irodalom érvényével fogalmazódik meg.

SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

Kállay Kristóffal

Nemrég tértél vissza Rómából, ahol is hivatalos nagyköveti minőségben elbúcsúztál a Szentatyától. Milyen volt visszatérni haza Rómába. Hazából hazába?

Ötven évet töltöttünk feleségemmel és családommal együtt Rómában. 1946 óta Olaszországban éltünk, és csak két éve kezdtem hazajárni, és elhatároztam, hogy hazaköltözünk. Rendesen a nagykövetek utolsó posztja szokott lenni a vatikáni diplomáciai poszt. Nekem első és utolsó állomásom volt a vatikáni, mert 1957 januárjában neveztek ki követségi titkárnak, utána lettem tanácsos, követ és a végén nagykövet. Öt pápát szolgáltam végig: XII. Piusztól II. János Pálig. Amikor bemutattak XXIII. Jánosnak, és mondták, hogy én vagyok az utolsó legális magyar miniszterelnök fia, dolgozószobája ablakához vitt, kimutatott a Szent Péter térre, és azt mondta: Nézze, maga elvesztett mindent, csak a Jóistenben bízhat, legyen ez ezentúl a maga hazája. Hát igazán meghatott XXIII. János pápának ez a gesztusa, és a következő pápákkal is mind jóviszonyba kerültem, hisz VI. Pált ismertem, amikor még kis tisztviselő volt a Vatikánban.

Miért váltál meg máltai nagyköveti posztodtól?

Van egy pápai rendelkezés, hogy nyolcvan éven felül a kardinálisoknak már nincsen joguk pápaválasztásra. Ezt a bullát *Christus Dominus*nak hívják. Amikor nyolcvan éves lettem, bejelentettem, hogy itt az idő, hogy visszatérjek Magyarországra. Erre II. János Páltól megkaptuk az áldást, és hazaköltöztünk.

Novemberben lesz Apor Vilmos boldoggá avatása. Szeretnél visszatérni erre az alkalomra Rómába?

Évek óta sürgettük és dolgoztunk ezen: jártam a különböző kongregációkba, beszereztem az összes okmányt a győri püspökségtől, lefordítottam őket. Szóval munkám koronájának tartanám, ha sikerülne. Természetesen a Magyar Máltai delegációval fogok odautazni.

Máltai nagykövetként is magyar ügyet szolgáltál, amikor semmilyen diplomáciai kapcsolatunk nem volt a Vatikánnal.

1945 és 1956 között a kapcsolatok nagyon lazák voltak a Vatikán és a Magyar Püspöki Kar között. Állandóan tartottam a kapcsolatot a Rómába jövő magyar püspökökkel, szerzetesekkel, papokkal. Megkönnyítette a helyzetemet, hogy évekig a Római Magyar Egyházközségnek voltam az elnöke.

Láttam a veled készített televíziós interjút, amelyben rendkívül ka-landos történetek is szerepeltek. Hogyan alakult 1944. március 19-e, a német megszállás után sorsotok? Hogyan találkoztatok ismét éppen Rómában?

1944. március 19-én otthon tartózkodtam a Bródy Sándor utcai lakásunkban feleségemmel és pár hónapos kisfiunkkal, mikor Keresztes Fischer belügyminiszter telefonált nekem, hogy a németek vonulnak be Magyarországra. Azonnal autóba ültem, magammal vittem a gyereket, Verát, és felmentünk a Várba. Kezdtünk telefonálni a különböző minisztereknek, tábornokoknak, hogy jöjjenek be, mert baj van. A tábornok urak — az egyik a cipőjét nem találta, a másik nem volt odahaza, a harmadiknak a felesége nem tudta, hol van — nem álltak a helyzet magaslatán. Csak két magyar vezérkari tiszt (Kéry Kálmán és Lajos Gyula) viselkedett nagyszerűen. Bakay Szilárddal vettük fel a kapcsolatot Szombathelyen, ő adta az első hírt Keresztes Fischernek, hogy a németek megkezdték a bevonulást. A kormányzó már kint volt Hitlernél, úgy látszik, nem engedik vissza. Arra a megállapodásra jutottunk az urakkal, hogy adjunk ki egy utasítást a tábornokoknak. Azok azonban nem fogadtak el apámtól utasítást, mert azt mondták, hogy a miniszterelnök nem az ő főparancsnokuk, csak a kormányzó úr, és mivel a német követségen keresztül jött távirat szerint a megszállás a kormányzó úr és Hitler közötti megegyezés eredménye, ők nem hajlandók ez ellen semmit sem tenni. Tehát csak azt sikerült elérni, hogy a laktanyákban riadókészültséget rendeljenek el, és ne engedjenek be a laktanyába németeket. Ha a németek megtámadnák a laktanyákat, akkor lőjenek rájuk. Erre nem került sor. Elvonultak a laktanyák mellett, és jöttek Pest felé, és akkor kaptuk az első híreket, hogy Szombathelyen már fogdossák össze a zsidókat, Pécssett mozogtak a jugoszlávok, hírek jöttek Erdélyből, hogy a román hadsereg ott mozog. Veres Lali azt mondta apámnak, hogy azonnal jövök a hadsereggemmel, de mi lesz akkor a románokkal? Rögtön megszállják Erdélyt. Miklós Béla az orosz fronton volt, nem lehetett hazarendelni. Apám egész hajnalig dolgozott, akkor megérkezett Bethlen István, és összehívtak egy rendkívüli minisztertanácsot, amely hozzájárult intézkedéseikhez.

Ha jól tudom, feszült volt a viszony a német diplomáciával.

Miközben a minisztertanács folyt, bejelentették, hogy két német tiszt érkezett, és Bethlen Istvánnal szeretne találkozni. A két német tiszt jelezte, hogy a német követ szeretne gróf Bethlen Istvánnal találkozni, és kéri, hogy gróf Bethlen István menjen a német követségre. Bethlen István azt válaszolta, hogy a követ úr tudja, hol talál. Bethlen István azt mondta, hogy úgy látszik, most már tudják a németek, hogy hol vagyok, tehát átöltözöm huszár-ezredesi uniformisba, és elment a Dunántúlra elbújni. Végre megérkezett a hír Németországból, hogy a kormányzó úr vonata elindult, de haladását állandóan lassították a légitámadásokra hivatkozva. A Déli pályaudvaron vártuk. Megjelent a német követség is a katonai attasé vezetésével. Úgy egyeztünk meg az állomásfőnökkel, hogy kitesznek egy vörös szőnyeget a fogadáshoz. A németek azonnal odagyülekeztek a szőnyeg köré, mi pedig bementünk a váróterembe, és

mikor jelezték, hogy a vonat érkezik, akkor kiléptünk a váróteremből, és ötven méterrel arrébb állították meg a kormányzó vagonját, hogy a kormányzó ne a németekkel találkozzék, hanem apámmal. Beszálltunk az autóba, és a várban rendkívüli kormányzótanácsot hívtak össze, ami a minisztertanácstól abban különbözött, hogy benne volt a vezérkari főnök is. És akkor ott a kormányzó úr és a Németországból jött urak már beszámolót tartottak, hogy mi történt Hitlerrel való találkozásukkor, és apám beadta a lemondását. A kormányzó nem fogadta el a lemondását mondván, hogy talál egy másik kormányt, de apám azt mondta, hogy ő semmi szín alatt nem fogadja el. Azt ajánlja a kormányzónak, hogy katonai kormányt nevezzen ki, így ország-világ és főleg a szövetséges hatalmak előtt nyilvánvalóvá válik, hogy ez nem politikai gesztus, hanem megszállás. Sajnos nem így történt, a kormányzó azt mondta, hogy ezt Hitler is tudta, és azt mondta, hogy katonai kormányt nem fogad el. Az ő jelöltje Sztójay, a berlini követ, és azt ajánlja a kormányzónak, hogy őt nevezze ki miniszterelnöknek.

Hogyan alakult családok sorsa e vészterhes légkörben?

Apámmal a miniszterelnökségen voltunk, én telefonáltam Kállósemlyénbe, hogy küldjék fel a gazdasági teherautót, hogy a holmitkat levigyük, és pakoltunk, szegény anyámmal és Verával. A kormányzó úr az éjszaka folyamán odarendelt egy testőrszakaszt, amelynek a parancsnoka Kállay András testvéröcsém volt. Egy idő múlva András telefonált a portásfülkéből, hogy német tisztek jöttek egy szakasz német katonával, hogy elvigyék a miniszterelnököt a német követségre. Apám azt mondta, András, ide ne engedd be őket. Én pedig telefonáltam a kormányzó úrnak, hogy lehetséges-e, hogy apámat és a családomat elvigyem a kormányzóságra. A kapuban ott álltak a mi testőreink, szemben pedig a géppisztolyos németek. A portásfülkéből titkos lejárát vezetett a várba. Hogy a németek ne lássanak meg bennünket, András öcsém kihúzta a kézigránátját, odalépett a németekhez, és mutogatni kezdte nekik a modern magyar kézigránátot. A kormányzó úr pizsamában várt bennünket, kaptunk egy lakosztályt, és lefektettem a hölgyeket. Apám azt mondta, itt nem akar maradni, mert a kormányzó urat kompromittálja. A török követhoz fordultunk menedéjogért, mert előző nap már felajánlotta apámnak. Apám beült az autójába egy nagy pisztollyal, nehogy elfogják, és elvitette magát a török követségre a Rózsadombra. Mi azonban a Várban maradtunk. A kormányzó úr azt mondta, a diplomáciai kellemetlenségek elkerülésére húzódjunk meg valahol a Dunántúlon. Nagynéném süttői kastélyában kaptunk menedéjogot a feleségemmel, a gyerekekkel és a nevelőnővel. Nekem szabad volt közlekednem a birtokon, ami kétezzer hold volt, erdő és szántó föld, de nem volt szabad Süttő területét elhagynom.

Amikor Verának Pestre kellett volna mennie a fogorvoshoz, azt a mellénk rendelt SS-szakasz parancsnoka nem engedélyezte.

Szeptemberben a Lakatos-kormány idején, amikor a helyzet javulni kezdett, édesanyámat sikerült bevinnünk apámhoz a török követségre. Októberben azonban üzenetet kaptam András öcsémtől, hogy valami készül, de félő, hogy nem fog sikerülni, jobb lenne, ha elbújnánk. Erre összepakoltunk, felmentünk Pestre. Feleségemet elhelyeztem az édesanyjánál, én pedig elmentem a jezsuitákhoz. Kaptam tőlük egy csuhát, és abban jártam az utcán. Október 15-én, amikor meghallottam a kormányzó úr szózatát, úgy, ahogy voltam, papi ruhában, felmentem a török követségre taxival.

Hogyan élted meg a kiugrási kísérletet?

Apám néhány soros üzenetet bízott rám, hogy adjam át a kormányzó úrnak. Ez vasárnap volt, felmentem a várba, odaadtam András öcsémnek a cédulát, de eljönni már nem tudtam a várból, mert alá volt aknázva. Akkor az Úri utcába mentem Pongráczékhoz, náluk aludtam, és reggel nagy lövöldözésre, lármára ébredtem. Kinéztem az ablakon, és egy óriási nagy német páncélos haladt el az ablak előtt, mögötte egy dzsipp, és abban András öcsém és Lázár Károly, a testőrség tábornoka összekötözött kézzel. András öcsémet Bécsbe szállították, ott két napig villanyozták, hogy kiadja azt a helyet, ahová időközben a szövetségesek által ledobott angol, amerikai és lengyel tiszték érkeztek, hogy a kormányzó úrral felvegyék a kapcsolatot. András természetesen nem árulta el, de a kínzás miatt egész életére rövidlátóvá vált. Utána Mauthausenba szállították.

Kik és hogyan segítették bujdoklásodat?

Elkerültem a maristákhoz, ahhoz a francia oktatórendhez, amelynek volt egy iskolája az Üllői út egyik mellékutcájában. Amikor bementem hozzájuk, láttam egy csomó német katonát. Azt hittem, csapdába kerültem, pedig ezek szerencsétlen elzászi franciák voltak, akiket a németek besoroztak katonának, ők katonaszökevényekként a maristáknál kerestek menedéket. Volt egy csomó zsidó is. Ez nem biztonságos számomra, gondoltam, és elmentem. Három napra rá jött egy nagy razzia, és szegény katonaszökevényeket agyonlőtték, a zsidókat belőtték a Dunába. Egy másik egyházi intézménynél húzódtam meg Buda ostromáig. Utána a Veres Pálné utcában, Fáji Gida barátom lakásában vészeltük át Verával az ostromot. Január vége felé, amikor Budát még mindig ostromolták, sikerült száz dollárért egy orosz teherautót találnom, és az levitt bennünket Debrecenbe. Onnan mentünk ki Semlyénbe. Debrecenben talákoztam Gyöngyösi külügyminiszterrel, aki kiszagzának állcázta magát, de kommunista volt. Mondtam neki, hogy rendelkezésre állok a új külügyminisztériumnak, mire azt válaszolta, hogy azokkal, akiknek a társadalmi állása és a származása nem lesz megfelelő az új külügyminisztérium számára — és ezzel élesen rám nézett —, nem óhajtanak dolgozni. Gyöngyösi urat hál' Istennek többet nem láttam. Amikor jöttek a Vorosilov-féle földreform törvények, akkor felosztottam földjeinket. Azt az utasítást kaptuk a kommunista főnöktől, Hegedűs Miskától, mérjék ki mindenkinek

öt holdat, az ő két lányának 25-25 holdat, mert „ők a dicsőséges vöröshadsereggel harcoltak”. Ez azt jelentette, hogy markotányosnő volt mind a kettő.

Miért döntöttek végülis az olaszországi emigrálás mellett?

Amikor láttam, hogy nem jutunk egyről a kettőre, 1946 tavaszán Verával felmentünk Pestre, 200 dollárért felültünk egy autóra, és kivitt minket Bécsbe egy barátom. Ott kezdődött el emigrációnk. Fölvettük a kapcsolatot apámmal, aki akkor már kiszabadult Dachauból. Először Tirolban, majd Capriban élt. 1946. május 1-jén Rómába érkezünk, ahol több vörös zászlót láttunk, mint egész Magyarországon.

Apámnak nem volt semmilyen papírja, akárcsak nekem, aki egy hamis magyar diplomata-útlevelet hosszabbítottam évenként. Nagyon nehéz életet éltünk Rómában. Nem volt állásunk, Olaszország is háborút veszített ország volt, tele menekültekkel. Abból éltünk, amit a Vatikáni Rádiónak vagy az Olasz Rádió magyar adásaiba írtunk. Csináltunk egy sorozatot Békés Gellérttel *Emigráció és hazatérés* címmel. Beszéltem a földreformról, a mezőgazdaságról, de a Vatikán leintett bennünket, mondván, az egyházi birtokok visszajárnak. 1952-ben végre kaptam állást: az Európai Állattenyésztő Szövetkezet főtitkára lettem. Ekkor kezdődött normális életünk. Vera a Katolikus Szemlének munkatársa lett. Ő akkor ingyen dolgozott. Később a FAO-ba kerültem, mint az európai osztály helyettes vezetője. A nehézséget mindig a magyar kormány jelentette, amely minden alkalommal tiltakozott jelenlétem ellen. 1957 januárjában kineveztek követségi titkárnak a Vatikáni Máltai Követséghez, és attól fogva ezt a tiszteletbeli állást is elláttam. Most itthon vagyunk, és megpróbálok gazdálkodni: a kastélyból mezőgazdasági kutatóintézetet csinálok, ahol azt kutatják, hogyan lehet növényi olajból gépolajat előállítani.

Sokáig elnöke voltál a Római Magyar Egyházközségnek. Kik alkották a tagjait?

Eleinte négy-ötszázan voltak, sokan átutazóban. Vajda Feri plébánosunkkal mentem, mint egyházközségi elnök látogatni. Voltak, akik szörnyű nyomorban éltek. Most már magyar misén negyven embernél több nemigen vesz részt.

Milyen életet éltetek emigráns magyarokként?

Kis Magyarországot építettünk magunk körül: az emigrációs, katolikus magyarsággal voltunk állandó kapcsolatban. De a Magyarországról jövőeknek is első dolguk volt, hogy felhívtak bennünket, és Vera megkosztolta őket jó magyar konyhával.

Hogy kerültél kapcsolatba a Máltai Lovagokkal?

1943-ban kijöttünk apámmal állami látogatásra Olaszországba, és akkor három államfőnél kellett tisztelegnünk. A pápánál, az olasz királynál és a Máltai Rend nagymesterénél. Akkor kitüntetését kaptunk, ami akkor a máltai tagságot jelentette: apám a legmagasabb, én a legalacsonyabb fokozatot kaptam. Tiszteletbeli elnök vagyok, jelenleg az utódom O'sváth Gyurka.

Alapítottál Nyíregyházán egy Kállay Múzeumot. Miért tartod fontosnak a patriotizmust?

Nézd, szabolcsiak voltunk, és a legenda szerint Árpáddal jöttünk be és telepedtünk meg, és a kállói és a környékbeli birtokon éldegéltünk vidáman egészen Kun László idejéig. A családi hagyomány szerint Kun László elől Kállay János Lengyelországba szökött. Ott élt tizenhat évig; a rozgonyi csatában Róbert Károly segítségére érkeztek egyrészt a kassai polgárok, másrészt a felső szabolcsi nemeség az öreg Kállay János vezetésével. Így lett Róbert Károly kedvenc embere Kállay János.

A Máltai Szere-tetszolgálat kevéssé ismert tevékenységéről is kérdeznék.

Szereztem például kétszáz ágyat a nagykállai ideggyógyintézet számára. Vagy különböző községekbe irányítok ruhaküldeményeket. A Nyíregyházi Gyermekek- és Ifjúságnevelő Intézet számára is szereztem ösztöndíjakat. Próbálok segíteni a különböző szociális intézményeken is. Kállósemlényben és Nagykállóban is mindig osztogatunk karácsonyi csomagot gyerekeknek és öregeknek. Főleg cipőre van szükség. Természetesen az intézményes segítség a Szere-tetszolgálat vezetőjének a kezében van. A Máltai Rend természetesen külföldön is segít embereken. A Vatikán minden év novemberében rendez egy orvoskongresszust. Én mindig a saját költségemre meghívok néhány orvost a nyíregyházi kórházból. A Szent István-házban helyezem el őket. Legutóbb a nagykállói ideggyógyintézet direktora és két beosztott orvosa állította, hogy nagyon hasznos volt római tartózkodásuk.

Próbáltak kapcsolatot tartani a szomszéd országok magyarságával?

Természetesen. Vannak erdélyi származású barátaink és rendtársaink, akik nagyon segítenek. Most például a csíksomlyói zarándoklatra sok máltai ment, természetesen nem üres kézzel. A Délvidéken Kozma páter nagyon sokat segített. Szlovákiában is vannak akcióink, van egy központ Révkomáromban a szlovák részen és kettő Kassa mellett, amit Kozma páter szintén támogat, és mi is támogatunk és küldünk oda segítséget. Fő célom, hogy a gyerekek ne felejtse el odakint magyarul. Ezért a jövő hónapban az unokámat küldöm egy táborba Szatmár-Bereg megyébe, ahol egy hétig a madarakat fogja figyelni, egy hétig pedig halászni, lovagolni fog magyar gyerekekkel.

Románia és Szlovákia képviselteti magát nagykövetségi szinten a Lovagrendnél?

Van diplomáciai kapcsolatunk Szlovákiával és Romániával is. Optimista vagyok a tekintetben, hogy az együttélés sikerülni fog a magyarok és a románok, magyarok és szlovákok között.

JÓZEF TISCHNER

A kegyelem egyháza

Lengyel teológus, filozófus. A krakkói Pápai Teológiai Akadémia, valamint a Jagello Egyetem filozófia professzora. Ez az írása megjelent a Znak című lengyel katolikus folyóirat 1997. 1. számában.

A lengyel egyház jövőjének kérdése arra késztet, gondoljuk végig azokat a problémákat, amelyek az elkövetkezendő időkben a lengyel társadalom előtt fognak állni, valamint azokat a problémákat, amelyek előtt maga az egyház áll. Kezdjük a társadalmat érintő kérdésekkel.

Előbb azonban néhány szó magyarázatul: Az egyház nem önmagáért való cél. Az egyháznak az a feladata, hogy elvezesse az embereket a megváltáshoz, s ezáltal segítsen abban, hogy az ember élete a földön „emberibb” legyen. Küldetését teljesítve a „Jó Hírt” közvetíti az embereknek. Az egyház legnagyobb ereje a Jó Hír ereje. Minden egyéb hatalom és erő, amelynek az emberek alávetik magukat életük folyamán, összehasonlíthatatlan ezzel az erővel. A Jó Hír elfogadása előzetes „nyitottságot” követel, ami szabadság nélkül nem lehetséges. A Jó Hír felébreszti álmából a szabadságot, hogy a szabadságnak köszönhetően gyökeret verjen az ember lelkében. Ebből az következik, hogy a lelkipásztor legfőbb gondjának a forrásokhoz való eljutásnak kell lennie, vagyis ahhoz az erőhöz való eljutásnak, ami a Jó Hír „jóságában” rejlik — hogy az közvetlenül hathasson és megválthassa az embert. A misztikusok azt mondják, Istennek a lélekre gyakorolt hatása olyan, akár a fény hatása az üvegre: a fény maga áthatol az üvegen, ha az tiszta. A fénynek nincs szüksége egyéb hajtóerőre. A skolasztikusok azt mondták: „bonum est diffusivum sui.” Ha egy ember elveti a Jó Hírt, el kell gondolkodni, nem a lelkipásztor a vétkes-e ebben, aki a „Jó Hírt” „rossz hírré” változtatja. Ebben áll a lelkipásztor evangéliumi kritikája, az egyház önkritikája.

Természetesen az emberek eltávolodnak a hittől, lázadnak az egyház ellen. Léteznek „hamis próféták” és az ő „hamis próféciai-ik”. Ezeket az eltávolodásokat azonban megfelelő perspektívába kell helyezni. Csak a démon lázad az Isten ellen azért, mert az Isten jó. Az ember azonban csak akkor menekül el és lázad, ha úgy érzi, a jó számára valami rossz. De ezekben az esetekben a lelkipásztornak éppen az a felelőssége, hogy eloszlassa ezt a tévhitet — megtisztítsa az üveget, amelyen a fény a belső térbe ömlik.

Van ebben a magatartásban valami pesszimizmus és optimizmus. A pesszimizmus abból a történelmi tapasztalatból fakad, hogy „az üvegek bepiszkolódnak”. De a pesszimizmust legyőzi az a mélyebb optimizmus, mely felfedezi, hogy „Isten maga cse-

lekszik". A lelkipásztor számára nincs jobb út, mint hogy szüntelen szembesítse az embert a Jó Hír erőforrásával.

Vessünk most egy pillantást az egyházat körülvevő „világra”, Lengyelországra. Lengyelországnak napjainkban és a jövőben fel kell oldania néhány, az ország előtt álló ellentétet. Segít-e az egyház ezek megoldásában, vagy a megoldás az egyháztól függetlenül alakul ki?

Először: a nemzeti hagyomány és az európai remények közötti ellentét. A vasfüggöny szétpattant. Lengyelország lassan megtalálja a helyét Európában. Kirajzolódik egy alapvető kérdés: mit jelentsen a lengyelek számára a lengyeliség, és mit az európaiság? Minden nép, miként azt Wolfgang Böckenförde mondta néhány évvel ezelőtt Castel Gandolfóban, azon a „művön” keresztül látja és értelmezi önmagát, melyet a történelemben teremtett és amely büszkeséggel tölti el, vagy pedig azon a vereségen keresztül, melyet megismert, mely félelemmel tölti el. Melyik történelmi mű a lengyelek közös műve? Melyik vereség a lengyelek veresége? Hol és mikor vagyunk „mi” valóban „mi”? Norwid azt írta egy helyütt, hogy a népeket nemcsak az köti össze, amiben közösek, hanem az is, amiben különböznek. Mi az, amiben Lengyelország közös Európával, mi az, amiben különbözik tőle, de oly módon, hogy ezek a különbözőségek Európa gazdagodását szolgálhatják? Tudunk-e ma felelni ezekre a kérdésekre?

Bármit is mondanánk, létezik egy lengyel egyház, melyről azt állítják, hogy egyszerre a leglengyelebb és a legeurópaibb. Miben rejlik ez a paradoxon?

Azt hiszem, hogy az egyház, mely együttesen hordozza magában az európai és a lengyel emlékezetet, amely egyszerre lehet univerzális és partikuláris, alapvetően járulhat hozzá azoknak az ellentéteknek a feloldásához, melyek Európához való visszatérésünk útján keletkeznek.

Másodszor: azok az ellentétek, melyek abból következnek, hogy a demokrácia és a demokratikus jogállam a „proletárdiktatúra” és az „osztályalapon” értelmezett jog romjain épül. Egy új politikai perspektíva körvonalai rajzolódnak ki. Az elkövetkezendő idők a politikai életbe való általánosabb bekapcsolódást fogják követelni. A politika behatol a falvakba és a kisvárosokba, az egyes otthonokba, az emberi képzelet nagy területét ragadja magával. Nem csupán mint negatív tevékenység, hanem elsősorban mint a közjéért való pozitív gondolkodás fog megjelenni az emberek számára. A politika újfajta felelősségérzetet követel — ahhoz képest újat, ami a „proletárdiktatúra” idején létezett. Egy elemi tudást is követel: annak a tudását, hogy mi, illetve mi nem a politika, a közjé, a demokrácia, mi a polgári állam, mi a politikai pártok helye az életben és mi a választások jelentősége.

Ma a demokrácia útján kirajzolódó alapvető ellentét — a demokratikus univerzalizmus, valamint a többé-kevésbé autoritárius

partikularizmus közötti ellentét. Az egyik oldalon ott van a közjó eszméje, a másikon pedig a különböző társadalmi csoportok érdekei. Vagy — újra Norwidra hivatkozva — az egyik oldalon a „morális egyesülés”, a másikon „vitázó táborok, amelyek tüze békétlenség, valóságuk szavak füstje”.

Úgy vélem, hogy a közjó egész elmélete vagy a teória egyes elemei meghatározó módon eredményezhetik a lengyel társadalmi képzelet kivezetését azokból a különféle zugokból, melyekbe beékelődött.

Harmadszor: olyan óriási technikai fejlődés tanúi vagyunk, mely még a politikánál is erőteljesebben tör be mindennapjainkba. A világnak egyetlen darabkája sem létezik már olyan formában, ahogy kikerült Isten kezéből — minden „átalakított”, „alkalmazott”.

Érinti ez a gazdaságot, a tudományt, a közlekedést. Bennünk sincs már ilyen világ: mesterségesen melegítenek, táplálnak, öltöztetnek és altatnak el — nos, ez alól kivétel talán az a számos gyűlés — beleértve a jubileumiakat is —, ahol ez az álom emberi természetünk mélyéből születik.

Mi jellemzi a világ technikai szemléletű megközelítését? Mindenekelőtt ez az egy dolog: bele kell fogni mindenbe, és meg kell tenni mindent, amit meg lehet tenni. A lehetőség magában foglalja a valóság fölötti uralmat. Miért szállunk le a holdra? Azért, mert lehet. Hasonlóképp történik ez a tudomány területén, például a biológiában, hasonlóan a gazdaságban.

Ebből fakad a következő ellentét: aközött, ami lehetséges, és aközött ami a lehetőség határa kell, hogy legyen — a homo faber és a homo sapiens között.

Ez az ellentét új fényben tünteti fel az etika szükségességét: az etika szerepe nem csupán az, hogy határt szabjon a technika növekvő lehetőségeinek, hanem az is, hogy rámutasson a nélkülözhetetlen és szükséges, valamint felesleges közötti ellentétre. Az etika olyan lehetőségeknek a tudománya, melyek nem az erőt sugallják. Azt mondják, hogy a technika nem ismeri az érték fogalmát: a technika mértéke a technika ereje. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az ember ne ismerné az érték fogalmát. A technika kora olyan fogalmakat is szül, melyek kijelölik e technika határait: a természet fogalma, a természeti környezet, az emberi jogok, az emberi méltóság fogalma, vagy — a közgazdaság területén — a közgazdasági értékeken kívüli fogalmak, „a szegények melletti kiállítás”, és így tovább.

Szóljunk még két szót az egyház belső életéről. Mi az, ami itt szükségszerűnek tűnik? A Zsinat tanításának újraolvasása? A világiak nagyobb elkötelezettsége? A párbeszéd szellemének meggyökerezése? Történelmi lelkiismereti számvetés? Kétségkívül, minden ilyenfajta javaslat mögött mély igazság húzódik meg. A magam részéről valamelyest más perspektívát javaslok.

Valamikor, a reformáció korában komoly vita folyt az egyházban arról a kérdéstről, amit úgy neveztek: „legyen-e, avagy ne legyen egyház?” A *kegyelem* kérdése volt ez. Az egyház mint a kegyelem sáfára. A kegyelem pedig kettős: a megvilágosodás és a megváltás kegyelme. Először azt szeretném elmondani, hogy az embernek — annak is, aki a Visztula mentén él — napjainkban semmire sincs nagyobb szüksége, mint a kegyelemre. Más szóval: hitre vágyódik és Isten „kegyelmére”, az egyház „kegyelmére”, a pap „kegyelmére”, valamint az olyan intézmények kegyelmére is, mint a Znak. Szent János mondta egyszer, hogy Krisztusnak nem kellett sokat beszélnie, „mert magától is tudta, mi volt az emberben”. Az egyháznak többet kell megértenie, helyesebben kell „ki nyilatkoztatnia” és „eredményesebben” kell megváltania. Úgy vélem, hogy a kegyelem kérdése napjainkban is a *stantis et cadentis Ecclesiae* kérdése.

Ebben minden más benne foglaltatik. Berne van a szabadság és a párbeszéd is. Mindenekelőtt azonban a félelemtől való szabadság — mind a világtól, mind pedig saját báránykáinktól való félelemtől —, még ha lennének köztük veszélyes bárányok is, akik a Znak folyóirat lapjai közül nyújtják ki szarvaikat.

Éles Márta fordítása

PROHÁSZKA OTTOKÁR: NAPLÓJEGYZETEK (1-3)

Sokszor szóvá tettük, hogy 20. századi művelődés- és szellemtörténetünk képe egyelőre meglehetősen homályos. Csak egyetlen példát: a tanácsköztársaság 133 napjának művészeti életéről monográfiák, szöveggyűjtemények egész sora jelent meg, s egy munkacsoport tevékenykedett feltárásán, ugyanakkor a lelkiismeri irodalom, a spirituális gondolkodás mintha nem is létezett volna. A Vörös Újság minden lapját végigpásztázták, míg a Katolikus Szemle, a Magyar Kultúra, a Nemzeti Újság a közkönyvtárak zárt osztályán porosodott, s akik elítélő véleményüket megfogalmazták róluk, megrekedtek közhelyek pufogatásánál, anélkül, hogy elolvasták volna e lapokat.

Küldetést vállaltak a Szabó Ferenc szellemi irányításával működő Prohászka-munkacsoport tagjai, akik e század egyik legnagyobb hatású katolikus gondolkodójának és lelki vezetőjének életművét tárják fel, megvilágítva a szellemi ösztönzéseket is, amelyek modern szemléletének ösztönzői voltak. E nagyszabású és múltismeretünk szempontjából felmérhetetlen jelentőségű tevékenységük első eredményeiről számoltak be a *Prohászka ébresztése* (1996) című tanulmánykötetben. Ennek bevezetésében figyelmeztet Takács Nándor székesfehérvári megyéspüspök: Prohászka eszmevilága és a II. Vatikáni zsinat szellemisége sok vonatkozásban rokonságot mutat. Prohászka és Teilhard de Chardin lelki rokonságának felfedezésértékű tanulmányt szentelt már korábban Szabó Ferenc a Vigilia nagy visszhangot keltett Prohászka-számában, most a Shvoy-hagyaték Prohászka-anyagának tanulmányozása után a későbbi székesfehérvári püspök modernistának minősített gondolkodásának indításait is sikerült feltárnia. Mellette Barlay Ö. Szabolcs a fiatal Prohászka-ról, Gergely Jenő pedig Prohászka közéleti szerepvállalásáról írt értékes tanulmányt.

Nyilvánvaló, hogy Prohászka Ottokár gondolkodásmódjának, bensőséges hitéleté-

nek, olykor már-már misztikus magasságokba felszárnyaló imádságos életének megismerésében elsőrendű és nélkülözhetetlen fogódzókat adnak naplójegyzetei, amelyek elmélyítik a korról való ismereteinket, s megmutatják, hogyan reflektált a naplóíró az országban és a saját életében történetekre. Nem rendszeres naplót vezetett, kérdés, hogy némelyik részletét egyáltalán kiadásra szánta-e. Mégis vitathatatlan, hogy valamennyi fennmaradt szövegét nyilvánosságra kell és érdemes hozni, hiszen megtudhatjuk belőlük, milyen is valójában az istenközpontú életvitel. Ráadásul csak így hánthatjuk le a lelki emberre rárakódott hazugságok, ferdítések tömkelegét, melyekből bőven gyártottak 1948 és 1990 között, s amelyeknek köszönhetően századunk sok szálból összetevődő szellemi törekvéseinek csak némelyikét ismerhettük. Hogy ismereteink hiányosságait eltüntethessük, ahhoz az egykori szövegek teljes kiadására volt szükség, szakítva a tapintatos cenzúrával, amely azonban mégiscsak cenzúra volt, hiszen retusálta a valóságos képet, amely pedig nem kívánt semmiféle szépítést.

A *Naplójegyzetek* három kötetét sorrendben Barlay Ö. Szabolcs (a *Soliloquia* 1. kötete 1918-ig), Szabó Ferenc (kiadatlan anyagok: lelki gyakorlatos följegyzései; az esztergomi puncta-füzetek részletei és a Shvoy-hagyaték — 1919-ig) és Frenyó Zoltán (a *Soliloquia* 1927-ig, Prohászka haláláig) szerkesztette. Mindhárom óriási munkát végeztek, köszönet illeti valamennyiüket. A középső kötet — felfedezés, de a többi is a teljes Prohászka-kép kialakításában segít, s végre „megmenti” azokat a szövegeket és gondolatokat, amelyekből korábban Némethy Ernő megsemmisített, Schütz Antal pedig kihagyott egyet-mást.

Szabó Ferenc bevezetőjében Szent Ágoston, Avilai Szent Teréz, Loyolai Szent Ignác vallomásaira hivatkozik, mint Prohászka feljegyzéseinek analógiáira. Ez is megsejtethet valamit a püspök lelkiéletének mélységeiből... (*Szeged-Székesfehérvár*, 1997)

STAHL ERVIN

AZ EGYETLEN MŰ A MEGVÁLTÁS

Álmodtunk. Szeptember közepén, a fény és a világosság görög istenének, Apollónak a napján angyal zuhant Szentendre terére.

Hamvas Béla és a képzőművészet címmel a Szentendrei Képtárban látható kiállítással emlékezik a város az íróra, gondolkodóra, a huszadik századi magyar esszé páratlan szellemi minőséget képviselő alakjára, születésének századik évfordulóján. 1948 és '51 között Szentendre mediterrán szellemisége, oldottsága némi vizsgázt nyújthatott azért a baljós felmentésért, amit a fordulat éve hozott számára. A Kőhegy oldalában, sógora gyümölcsöskertjében gazdálkodott, azon a vidéken, amely „az elsüllyedt hagyomány kelet-európai arcának élő vetülete”. A képzelet nem létező mondattana, nem pedig a kimunkált hasonlat mondatja velem: mintha a mostani kiállítás a szentendrei évek álma lenne, amely újabbakat hív elő, hogy aztán a látogató valóságában álmódja tovább önmagát és azokat a szövegeket, amelyek ebben az időszakban keletkeztek — regényét a *Karnevált*, a *Silentium* című esszégyűjteményét, a *Mágia szutrát*, az *Öt géniusz* végleges változatát. A kiállítás ebben az értelemben két toposz, a barlang és a kert képe köré szerveződik. A bejáratl szemben a mindennapok rekvizitumai. Jegyzetmappa, íróeszközök, csukott kiskés, tintatartó, amelyben egykor saját készítésű tinta várt szabadulásra, zsebóra, egy pakli jó minőségű cigarettadohány. Üveg mögötti fényben kézirat-részlet, a vitrin fölött kinagyított fénymásolat. Karakteres írás, kissé szalkás, szikár betűkép, jól olvasható szöveg 1949-ből: „szept. 14. (Nárcisz) vagy az esztétikai megváltás — szép az igaz, az igaz szép. Ez minden, amit tudunk, s amit tudni érdemes.” Lejjebb, szept. 25. keltezéssel a Korinthosziakhoz írott levél részlete (12, 4-7) olvasható görögül és magyarul a kegyelmi ajándékok különbségéről és megnyilvánulásairól.

A kiállítás rendezői (Mazányi Judit és Novotny Tihamér) gondos és körültekintő figyelemmel válogattak. A bal oldali teremben egykori kortársak, zömében a negyvenes években keletkezett alkotásai láthatók, amelyek azért is érdemelnek megkülönböztetett figyelmet, mert Hamvas szerint a negyvenes évek közepétől — az irodalom és a Bartók-Kodály nevével fémjelzett zene után — a válság leküzdésében a kez-

deményezést a festészet vette át. A bal oldali terem alkotói kivétel nélkül szerepelnek a Hamvas-házaspár *Forradalom a művészetben* című könyvében. Vajda Lajos, Lossonczy Tamás, Korniss Dezső, Bálint Endre, Rozsda Endre, Martyn Ferenc képei, Barta Lajos kispasztikája azt a szemléletet képviselik, amelyet az említett könyvben Hamvas így fogalmazott meg: „A kép minél mélyebben átítadódik a tremendum atmoszférájával, annál inkább hajlik arra, hogy ne látvány legyen többé, hanem épp ellenkezőleg: a kép legyen a néző és az ember, aki előtte áll, az legyen a látvány. A kép a tremendum — a megborzongató magasabb hatalom jelenléte, és így nem a kép áll az ember előtt, hanem az ember a kép előtt.” Ez a szemlélet folytatódik a kiállítás jobb oldali termében látható alkotásoknál is. Némelyiket közvetlenül valamelyik Hamvas-mű inspirálta. Ilyen például Szemadám György kalligráfiákra emlékeztető, mértett papírra kézzel írott Hamvas-idézete az életműről, az Olajos György üvegcsövében a higany helyén végigfutó Hamvas-idézetek, Hajas Tibornak a Tibeti misztériumok útmutatásai alapján a 70-es évek végén bemutatott és a kiállításon fotókkal, hanganyaggal rekonstruált „vörös lakoma”-performance-e, vagy Altorjay Gábor Hamvas-anekdótára épülő *Gyümölcsáldozata* (különös véletlen, hogy néhány hete egy könyvről álmódtam, amelynek lapjaiból növény nőtt ki). A teremben látható többi alkotást pedig a hagyomány hamvasi értelmezésre — emlékezzünk: a hagyomány nem néhány száz év — rokonítja (Csáji Attila, Kürthy Sándor munkáira, Papp Oszkár taoista metamorfózisaira, Jelenczky István megrendítő erejű, platóni bölceletet idéző *Tabernaculum* című fotóképére gondolok). Végül a belső teremben azok az alkotások láthatók, amelyek Hamvas Béla ma is élő szellemének tisztelegnek, ahol talán már nem is a festészet a fontos, hanem az elszánt ötlet, a videón rögzített emlékezés, a kompozícióban a merész tárgy- és képzettársítás. A tovább élő haj és köröm önfeledt magára ismerése a halottban, a tükörben és halál utáni önmagában.

SZILÁGYI GYÖRGY

MI LETT AZ ABSZURDBÓL? Ionesco: A kopasz énekesnő, Különóra

Vitathatatlan, hogy az abszurd dráma, azaz antidráma műfaja napjainkban épp oly aktuális, mint indulásakor, az 50-es évek elején volt. Csupán az őt életre hívó üzenet, azaz kudarcra ítélt kapcsolatteremtő próbálkozásunk, mára még bonyolultabb összefüggésben áll előttünk. Hiszen megszűntünk kommunikálni a világgal. A világ azonban ad absurdum kommunikál velünk különböző csatornákon érkező hírtömegével és az önkéntelenül fejünkbe mászó értelmetlen, nemegyszer ízléstelen reklámszlogenjeivel. Ma már nem elbeszélünk egymás mellett, hanem passzív befogadóként nem beszélünk egymással. Magányunkból deformált utakon próbálunk csatornákat nyitni a világ felé álközösségekben régi-új, keleti-nyugati áleszmékkal...

Ascher Tamás tíz év után most Bécsben az Akademie Theaterben állította színpadra Ionesco két egyfelvonásosát, a *Különórát* és a *Kopasz énekesnőt*. Azt a drámapárt, amelynek párizsi premierje (1950) még bombaként robbanva botrányba fulladt, és amelynek hazai első nagyszínházi bemutatóján (1986, Kaposvár) már — Bérczes László kritikáját idézve — „A kommunikáció csődjéről szóló felismerés ... természetesen elmarad. Botrány nincs, de nevetünk és... annyit elmondhatunk, jól szórakoztunk.” 1986 óta tíz év telt el. Miért és hogyan érdemes mégis Ionesco napjainkra már sikerdarabbá avanszált vagy devalválódott műveire nyúlni? Erre a kérdésre a bécsi bemutató kapcsán talán a *Kopasz énekesnő* színrevitele ad pontosabb választ.

Felgördülven a vörös selyemfüggöny, melyről festett virágosó hull, egy tágas angol polgári szoba tűnik elő kandallóval, faliórával, karosszékekkel. Csakhogy a falakon sötét rózsaszínű bazsarózsa-mintájú tapéta éktelenkedik. Ugyancsak ízléstelen a karosszékek apróvirágos halványabb rózsaszínű huzata. És ami valójában felteszi a pontot a „giccs” i-jére, az Khell Zsolt díszlettervező által színpadra „idomított” porcelán állatkert, amelyet a szobafalat vízszintesen körbefutó díszlécen egymás mellé sűrűn elhelyezett nipppek alkotnak. Ha mindezek mellé a hivalkodó színű piros, kék, fekete kosztümmöket is hozzáképzelnék, valóban rideg, kissé

visszataszító képet kapunk. (Jelmeztervező: Szakács Györgyi). Ascher Tamás rendező pedig mesét varázsolt a *Kopasz énekesnő* színpadára. Mesét, hiszen szereplői eltúlzott kontúrokkal rendelkező figurákat játszanak. Mesébe illő jelenetű alakult Martin-házaspár egymásra találása, amikor is Mrs. és Mr. Martin a színpad két ellentétes oldaláról lassított tempóban kitárt karokkal futnak egymás felé és hullanak egymás karjaiba az *Onedin család* főcímműzénjeként közismertté vált opusra. És mivel egy igazi meséből a gonosz nem hiányozhat — kiváló ötlettel — Maryból, a szobalányból egy sátáni szikráról pattant sötét fúriát képzelt és képzett Ascher. Mary mindig sejtelmes megvilágításban settenkedik a színre, és rekedtes hangon megátalkodottan olvassa a néző fejére amúgy érdektelen szövegeit. Az előadás többi szereplője is engedelmeskedik a tér, a jelmez, a rendezés, sőt a szöveg diktálta nyomásnak, azaz a színpadon megjelenő giccsnek és többoldalú karikírozottságnak. Így az Akademie Theater színészei nem tudnak visszafogottan, hétköznapi természetességgel játszani, ahogy ezt az abszurd dráma műfaja megkívánna. Tehát nemegyszer kabarévá alakul Ionesco „pataszínháza”. Ezzel az abszurd azon élet veszíti el, amelynek következtében meg tudnánk hökkenni és jót tudnánk derülni az értelmetlen beszédfolyamokon, közhelyversenyeken.

Ugyanakkor a bécsi előadásban feltűnő giccs, karikírozottság, mese jelentheti az abszurd műfajának jelenkori felülvizsgálatát is. Lehetséges, hogy Ascher Tamás és alkotótársainak munkája az abszurd egy újfajta megközelítését tükrözi, miszerint az emberek abszurd létélménye változik, és ami harminc éve még botrány, leleplezés, tíz éve érdekesség, mára már szórakoztató mese két felvonásban... Nagy sikerrel.

VARGA JUDIT

TARJÁN TAMÁS: ZIVATAR A PUBLIKUMNAK

Nem feltétlenül szerez örömet az olvasónak, ha a kritikus egybegyűjti és kiadja írásait. Egy időben ugyan divat volt, hogy a vezető, „megbízható” bírálók — akik mellest tudósi babérokat is bőven szereztek — új és új gyűjteményeikkel egyben mércének, hivatkozások,

utalások és idézetek forrásul szolgáltak, mára viszont ezek a könyvek az első sor mögé kerültek, jótékony homályukba rejtve szerzőik hajdani szemléletének írásos dokumentumait.

Egyébként sem lelkesedem a kritika-gyűteményekért. Tarján Tamás egyike a kivételeknek. Színibírálatai nem fakulnak meg, érződik bennük az élmény forrósága, a bíráló öröme és kedvetlensége, kedvet csinál, hogy színházba járva igyekezzünk véleményt is formálni a látottakról, s ne csak a naftalinszagú ünneplobben feszítsünk a nézőtérben. Tarján vezérletével az esemény ünnepi voltát érezzük át, s megértjük, ha a rendezőt vagy színészeit elmarasztalja, hiszen a rosszul sikerült előadás, a darab félreértelmezése, túlságosan egyéni felfogása voltaképp az ünnep ellen elkövetett merénylet.

Már többször elmondtam, hogy Tarján Tamás az egyik legszellemesebb kritikus, kitűnő stilszta, egyaránt otthonos a színház és az irodalom világában. Most azzal egészíteném ki e jellemzést, hogy olyan igazi értője mindkettőnek, aki nem önmagáért műveli szakmáját, nem vész el értelmetlen fejtegetésekben, a jelek szerint irtózik a tudományoskodás látszatától is. Ezért meggyőző, tanulságos. Nem tudhatom, vajon a szakma — a színház — művészei tanulnak-e szelíd és ironikus intelmeiből, az olvasó mindenesetre okulhat belőlük, s — ez talán még fontosabb — kedvet kap arra, hogy rendszeresen figyelje a hazai színházi élet fontosabb eseményeit, s ha pénztárcája engedi, támogassa is jelenlétével azokat.

Érdekes, hogy Tarján Tamás többször is ír egy műről, ami azt jelzi, hogy előadás-centrikus, s ami minden elismerést megérdemel: sosem ismétli magát, nem esik abba a hibába, hogy „bezegekkel” jelezze jártasságát. Érezhető, hogy végső céljaként a hazai színházi kultúra fejlesztésének vágya és reménye vezérli. Nem esik a modern törekvések hálójába, egész ciklust szentelt a Shakespeare-előadásoknak, de a jelek szerint a realistának nevezett, valójában attól fényévnnyire lévő, fantáziátlan szövegfelmondások — olykor bömbölések — még kevésbé lelkesítik. Talán ez utóbbi előadásmód a magyarázata a színházról való elpártolásomnak. Ezeket a bírálatokat olvasva — valóban olvastatják magukat —

mégis mintha részesei lennének az „eseménynek”, mert kalauzunknak arra is gondja van, hogy találó szavakkal jellemezze az előadások környezetét, a díszleteket, s feleleveníti a művek születésének korát is, néhány vonással megrajzolja az alkotó portréját, magyarul az élmény teljességének ígézetét kelti. Ugyanakkor mégis bíráló marad, megőrzi a kötelező távolságot még azokkal szemben is, akik érezhetően közel állnak szívéhez.

Tarján Tamás — egyéniség. Néha karakterisztikusabb, mint az előadás. Mi lehet nagyobb dicsérete a kritikuskak?... (Tevan)

RÓNAY LÁSZLÓ

EURÓPAI KERESZTÉNYEK TESTVÉRI TALÁLKOZÓJA

A második Európai Ökumenikus Nagygyűlés, Graz 1997

Kiengesztelődés és megbékélés — magyar nyelven csak ez a két szó tudja maradéktalanul kifejezni azt a központi eszmét, amit a Második Európai Ökumenikus Nagygyűlés jelszava hirdet. A két szó közös eredete Pál apostol tömör szava, a *katallage* (2Kor 5,18), amit a német *Versöhnung* szóval, a legtöbb nyugati nyelv a *reconciliatio* latin gyökerű szavával fordít. Grazban keresztény hitünk középponti tényét vallottuk meg ezzel a szóval: annak hitét, hogy keresztalálával Krisztus nemcsak Istent engesztelte ki a bűnös emberiség iránt, hanem hogy ezzel annak is reális alapot vetett, hogy az ember önmagával és embertársával megbéküljön. A grazi jelszó így egész mondattá alakult. A kiengesztelődés és megbékélés nemcsak Isten ajándékát, hanem — az Apostol tanítása nyomán — az új élet forrását is hirdeti: *Reconciliation — gift of God and source of new life*.

A napi sajtó annak idején beszámolt róla, hogy június utolsó hetében 151 európai egyház 700 delegátusa, felesben az Európai Püspöki Konferenciák Tanácsának (CCEE) katolikus küldöttei, felesben azok, akiket a nem katolikus Európai Egyházak római konferenciája (CEC) küldött, a keresztény egység időszerű kérdéseiről tanácskoztak. A Magyar Püspöki Kar 14, a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa szintén 14 delegátust kül-

dött. Ám ez a gyűlés valóságos testvéri találkozóvá szélesedett, mert a delegátusok körül Krisztusnak számban a tízezret is meghaladó híve gyűlt össze Európa csaknem minden országából és történelmi múltú egyházi közösségeiből, hogy látható formában is tanúságot tegyen az egyházak krisztusi egységéről. Ezek többségében fiatalok voltak, s az Európában kialakult új helyzetre jellemző, hogy legalább egyharmad részben Közép- és Kelet-Európából jöttek.

Az Első Európai Ökumenikus Nagygyűlést nyolc évvel ezelőtt Bázalban rendezték az 1989 pünkösdjét követő napokban. Akkor még nem lehetett előrelátni a Kelet-Európában bekövetkező politikai változásokat, de a „Béke az igazságban” jelszavával már a bázeli találkozó is meghirdette, hogy Krisztus hívei felelősséget éreznek az európai népek megbékéléseért, és életkörülményeik mértékében vállalják is a megbékélés szolgálatát. A grazi találkozó ezt a krisztusi szolgálatra szóló elkötelezettséget elevenítette fel, s igyekezett azt el is mélyíteni az azóta kialakult európai viszonyok közt.

A keresztény ember jól tudja, hogy kiengesztelődés nélkül nincs megbékélés, s hogy ez a kiengesztelődés gyökerében vallási természetű. Krisztus életművét kell egyre személyesebben és határozottabban a magunkévá tennünk: azt, hogy bűnös engedtlenségünkért kiengesztelte irántunk az Istent, és szabad utat nyitott nekünk, az evangélium lelki útján a mennyei Atyához (vö. Ef 2,18). Ezt az utat, a krisztuskövetés útját járva leszünk képesek mi magunk és egyházi közösségeink, hogy annyi vizsály és szakadás után megbékéljünk egymással. Ám ez a megbékélés nem merőben egyházi belügy, hiszen az Apostol világosan kijelenti, hogy ránk van bízva „a kiengesztelés szolgálata” (2Kor 5,18). Ezt a szolgálatot először is a magunk háza táján, az európai népek és társadalmi csoportok közt kell elvégeznünk, mert a nyugati világ megoszlásáért és a megoszlás elterjedéséért a világban javarészt mi vagyunk felelősek.

A szervezett munkacsoportok tanácskozásiainak és a nyílt fórumokon folyó megbeszéléseknek témái híven tükrözik ezt a szolgáló szellemet. Hat főtéma volt, amit részletesen megtárgyaltunk a nagygyűlés keretében. Az első nyilván az, hogy a jelen helyzetben mit kell tennünk az egyházak látható egysége helyreállításának érdekében. Ha mi nem békülünk meg egymással, hogyan szolgálhatnánk a társadalom megbékélését? A második a nem keresztény vallásokkal és kultúrákkal folyó párbeszéd ügye: mit tehetünk ennek előmozdítására? A harmadik az a kérdés, hogyan szolgálhatják az egyházi közösségek a szociális igazságosság érvényesülését a társadalomban. A negyedik annak módját kereste, hogyan támogathatják az egyházak a népek közti konfliktusok erőszakmentes megoldását. Az ötödik: felelősségvállalás természeti környezetünk egészséges megőrzéséért. A hatodik a globalizáció problémája, vagyis az a kérdés, hogy mit tehetnek az egyházak annak érdekében, hogy kiegyensúlyozott kulturális és gazdasági kapcsolatok alakuljanak ki az európai népek és a világ többi része közt.

A nagygyűlés záróülésén egyhangúlag, nyolc ellenszavazattal és huszonegy tartózkodással szemben 568 szavazattal elfogadott *grazi üzenet* arról tanúskodik, hogy az egyházak delegátusai bátran kiálltak a társadalmi megbékélés időszerű követelményeinek érdekében. Közös fellépésünk — magam is tagja voltam az üzenetet megfogalmazó bizottságnak — határozottan kiemeli, hogy spirituális és etikai elvek hatékony érvényesülése nélkül aligha lehet társadalmi megbékélést teremteni. Legmerészebb kívánságunk az atomfegyverek megsemmisítése mellett az volt, hogy a kétezredik jubileumi esztendőre töröljék el az eladósodott országok kifizethetetlen adósságait.

Itt még csak azt említem meg, hogy a tanácskozásokat minden reggel gondosan előkészített és lelkesen együtt ünnepelt liturgia előzte meg, amit minden alkalommal más és más egyházi közösség rendezett. Egy-egy nap liturgiáját, ugyanúgy, mint a liturgiát követő biblia-órát, hitünk öt alapigazsága határozta meg: létbeli Istenhez tartozásunk és tragikus elszakadásunk Istentől, de visszatérésünk is az Istenhez Krisztus megtestesülése, keresztje és feltámadása útján. Mindez a gondosan szervezett találkozót gazdag programjához olyan spirituális légkört teremtett, hogy lehetővé vált az egyházi és társadalmi témák őszinte, vitákat sem nélkülöző, kritikai megbeszélése, amiről a találkozó lapja naponként beszámolt.

BÉKÉS GELLÉRT

SOMMAIRE

JEAN-MARIE LUSTIGER:	Je sens en moi la vocation de „Prêtre” de Ste Thérèse de Lisieux
GYÖRGY JAKUBINYI:	Vivre la voie d'enfance dans l'Europe communiste
JENŐ SZIGETI:	La doctrine de la mort dans la théologie catholique moderne
PÉTER HORVÁTHY:	Les monastères de St Martin de Tours
■	La prose de Dezső Kosztolányi et Ferenc Pergel
JÓZEF TISCHNER:	L'Église de la grâce

INHALT

JEAN-MARIE LUSTIGER:	Die „priesterliche” Berufung der Heiligen Theresia von Lisieux
GYÖRGY JAKUBINYI:	Der „kleine Weg” im kommunistischen Europa
JENŐ SZIGETI:	Die Lehre vom Tod in der neueren katholischen Theologie
PÉTER HORVÁTHY:	Die Klöster des Heiligen Martin von Tours
■	Die Prosa von Dezső Kosztolányi und Ferenc Pergel
JÓZEF TISCHNER:	Die Kirche der Gnade

CONTENTS

JEAN-MARIE LUSTIGER:	The „priestly” vocation of St. Therese of Lisieux
GYÖRGY JAKUBINYI:	The Little Path in the Communist countries
JENŐ SZIGETI:	The teaching about death in recent Catholic theology
PÉTER HORVÁTHY:	The monasteries of St. Martin of Tours
■	Prose by Dezső Kosztolányi and Ferenc Pergel
JÓZEF TISCHNER:	The church of grace

Főszerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ

Szerkesztőség: BITSKEY BOTOND, HORÁNYI ÖZSÉB, KISS SZEMÁN RÓBERT, MORVAY EDIT
Szerkesztőbizottság: BÉKES GELLÉRT, KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN, MOHAY TAMÁS, NAGY ENDRE,
POMOGÁTS BELA, RÓNAY LÁSZLÓ, SZÖRENYI LÁSZLÓ, VÁRNAI JAKAB

Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024; Nyomás: VESZPRÉMI NYOMDA RT.; Felelős vezető: Erdős András vezérigazgató
Lapunk megjelenését a József Attila Kulturális és Szociális Alapítvány, a Nemzeti Kulturális Alap és a Soros Alapítvány támogatja
Szerkesztőség és Kiadóhivatal: Budapest, V., Kossuth Lajos u. 1. III. lh. II. em. Telefon: 117-7246; telefax: 117-7682. Postacím: 1364 Budapest, Pf. 48. Internet cím: <http://communio.hcbc.hu/vigilia> /E-mail cím: vigilia@hcbc.hu. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás: Vigilia Kiadóhivatala. Terjeszti a Magyar Posta, a HÍRKER Rt., az NH Rt. és alternatív terjesztők. A Vigilia csekk száma száma: OTP. VII. ker. 11707024—20373432. Előfizetési díj: 1 évre 1200, — Ft, fél évre 600, — Ft, negyed évre 300, — Ft egy szám ára 115, — Ft. — Előfizethető külföldön a KKV-nál (H-1389 Budapest, POB 149.) vagy az Inter-Europa Bank Rt-nél (1053 Budapest, Szabadság tér 15.) vezetett 11100104—1971941402 sz. számláján. Ára: 45, — USD vagy ennek megfelelő más pénznem/év.

SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10—14 ÓRA. KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.

Ára: 115 Ft

VIGILIA

SZEMLE

- PROHÁSZKA OTTOKÁR Naplójegyzetek 1–3.
■ Hamvas Béla és a képzőművészet
(kiállítás a Szentendrei Képtárban)
- IONESCO A kopasz énekesnő, Különóra
(Ascher Tamás rendezése
a bécsi Akademie Theaterban)
- TARJÁN TAMÁS Zivatar a publikumnak
■ A második Európai Ökumenikus
Nagygyűlésről (Graz, 1997)
- A SZEMLÉKET ÍRTÁK Békés Gellért, Rónay László, Stahl Ervin,
Szilágyi György és Varga Judit

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBÓL

- Ki nekem Jézus? – karácsonyi körkérdés
- Vita a Nemzeti Alapinterről
- Család – személy – társadalom
- Szociális körkép határainkon túl
- Az ezredvég reménye